

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest

KRITIČKO IZDANJE I PRIJEVOD MEMOARA HELENE
KOTTANNER: PRILOG ISTRAŽIVANJU ŽENSKOG PISANJA U
SREDNJEM VIJEKU

Diplomski rad

Sara Katanec

Mentor: Neven Budak, dr. sc.

Zagreb, rujan 2018.

Wer im leben kein gedächtnus macht, der hat nach seinem tod kein gedächtnus und desselben menschen wird mit dem glockendon vergessen, und darumb so wird das gelt, so ich auf gedechtnus ausgib, nit verloren, aber das gelt, das erspart wird in meinem gedächtnus, das ist ein undertruckung meine kunftigen gedächtnus, und was ich in meinem leben in meiner gedächtnus nit volbring, das wird nach meinem tod weder durch dich oder ander nit estat. -

Maksimilijan I.¹

¹ Die Welt der Habsburger, <http://www.habsburger.net/de/kapitel/maximilians-gedaechtnispflege> (posljednji posjet 1.9.2018.).

ZAHVALE

Zahvaljujem se ponajprije svojem mentoru, profesoru Nevenu Budaku, za savjete i ispravke te na vremenu koje je uložio kako bi ovaj diplomski rad dobio svoju konačnu formu.

Nadalje se želim zahvaliti svojoj prijateljici i kolegici Suzani Miljan, za njezinu veliku angažiranost, sve savjete i emocionalnu podršku tijekom pisanja ovog diplomskog rada, a bez kojih ga zasigurno ne bih završila.

Zahvaljujem se i profesorici Katalin Szende sa Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti (Central European University) koja mi je prva dala ideju da bih mogla prevesti ove memoare na hrvatski jezik i svojim me zanimljivim predavanjima zainteresirala za žensku povijest, svakodnevni život i običaje u srednjem vijeku.

Želim se također zahvaliti Malom vijeću na podršci i razonodi te konstantnom izvoru inspiracije na temu srednjovjekovnih ženskih prava, a posebno prijatelju i kolegi Nini Brozinčeviću na razjašnjavanju biblijskih pitanja. Zahvale upućujem i svim ostalim prijateljicama i prijateljima koji su mi na različite načine pomogli da završim ovaj rad, a ujedno se ispričavam ako je pisanje (ili nepisanje istog) poremetilo neke zajedničke planove ili uzrokovalo moju društvenu izolaciju, koja se na kraju ipak isplatila.

Hvala i mojoj sestri Ireni na konstruktivnim i inim kritikama te roditeljima na vječitoy brizi oko „hvatanja rokova“, ovaj rad je proizvod i vaše upornosti.

SADRŽAJ

UVOD	1
PRVO POGLAVLJE	3
Historiografija	3
Izvor	6
Autorica	9
Pojmovi kojima se opisuje Helena Kottanner	10
Karakterizacija srednjovjekovnih kraljica	11
DRUGO POGLAVLJE.....	14
Povijesni kontekst.....	14
Iz memoara	15
Krađa krune svetog Stjepana	16
Porod i krštenje	19
Krunidba	22
O utvrđi Višegrad	25
TREĆE POGLAVLJE.....	29
Prijevod Memoara Helene Kottanner na hrvatski jezik	29
ZAKLJUČAK.....	61
SUMMARY	62
BIBLIOGRAFIJA	63
Izvori.....	63
Literatura	64
PRILOZI	71

POPIS SLIKA

Slika 1. Prva stranica rukopisa (Helena Kottaner seu Quottaner, Memorabilia, folio 001r, Codex Vindobonensis Palatinus 2920, Beč, Österreichische Nationalbibliothek, 15. stoljeće), http://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_3101056&order=1&view=SINGLE (posljednji posjet 12.9.2018.)	2
Slika 2. Helenin pomoćnik stavlja svetu krunu u baršunasti jastuk („A Korona-Mentők“, Vasárnapi Ujság, 11. kolovoza 1878., http://epa.oszk.hu/00000/00030/01275/pdf/01275.pdf [posljednji posjet 12.9.2018.].....	18
Slika 3. Prikaz poroda na stolici za porađanje (Eucharius Rößlin, Der Schwangern frauen vnd hebamme[n] roszgarte[n], 1515, http://daten.digital-sammlungen.de/~db/ausgaben/zweiseitenansicht.html?fip=193.174.98.30&id=00004811&seite=29 [posljednji posjet 12.9.2018.].....	20
Slika 4. Krunidba Ladislava Posmrčeta (Fugger, Spiegel, 518, https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwFugger1668/0575/image [posljednji posjet 12.9.2018.].....	23
Slika 5. Tlocrt prizemlja gornjeg dvora u Višegradu u 15. stoljeću (Lux, „Die Burg Visegrád“, 82)	26
Slika 6. Tlocrt prvog kata gornjeg dvora u Višegradu u 15. stoljeću (Lux, „Die Burg Visegrád“, 83)	28

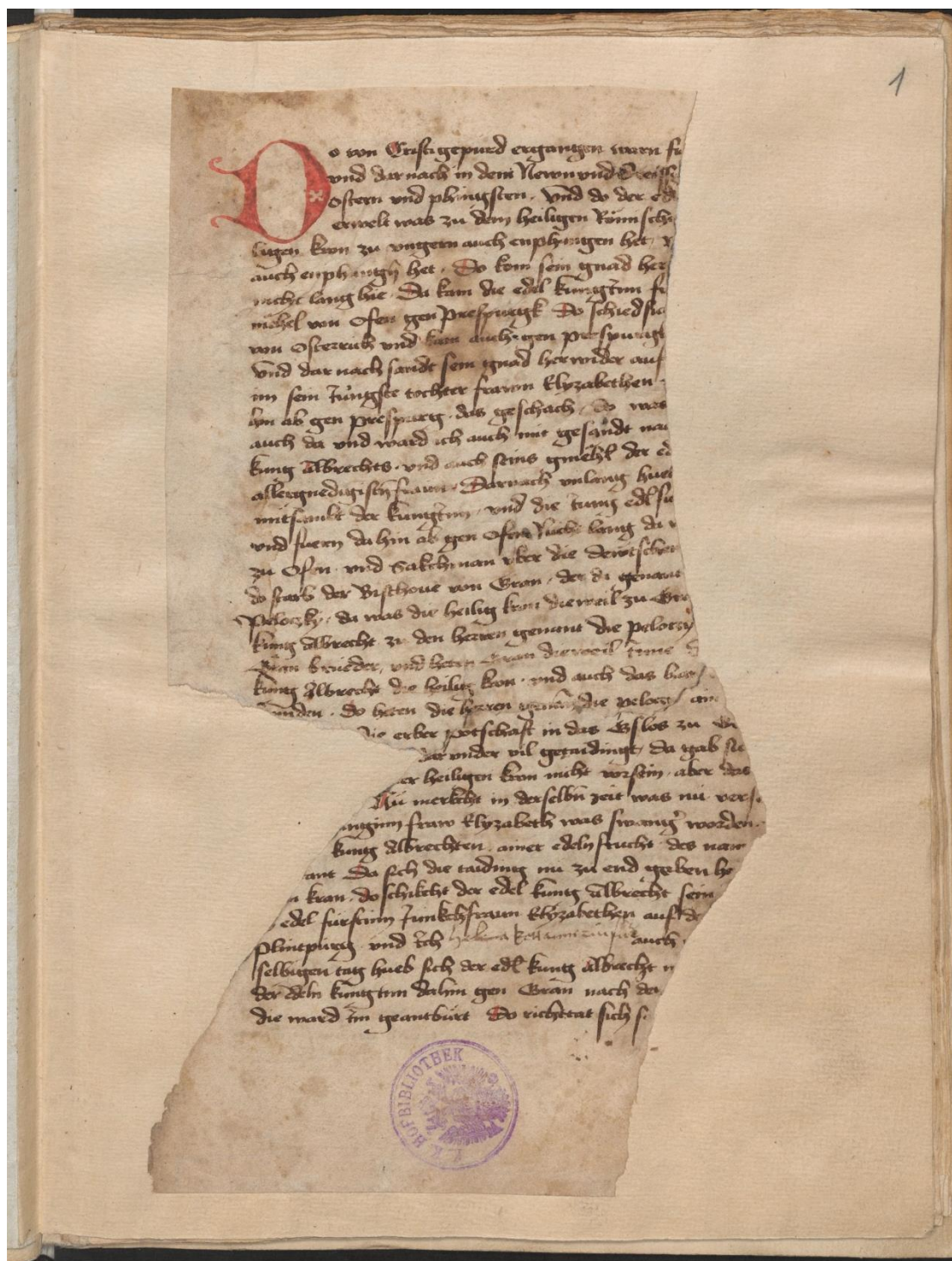
UVOD

Memoari Helene Kottanner važan su narativni izvor za politički, kulturni i privatni život dviju žena u 15. stoljeću, no ženska perspektiva autorice lako dočarava život i položaj žena na srednjovjekovnom dvoru općenito. *Denkwürdigkeiten* predstavljaju rijedak izvor, prvenstveno zbog toga što im je autorica žena, k tome i laikinja, a narativ je pisan njemačkim jezikom i dijalektom. Memoari opisuju događanja neposredno prije smrti kralja Alberta I. Habsburškog te borbu njegove supruge Elizabete kako bi zadržala kraljevsku čast u rukama njihova sina, rođenog nedugo nakon smrti njegova oca.

Svakodnevni život u srednjem vijeku odvajao se u dva svijeta, muškom i ženskom svijetu, neovisno o društvenom položaju koji je neka osoba imala. S obzirom na tu podjelu, svaka je osoba iz ta dva svijeta imala svoju ulogu i one bile su potrebne kako bi tadašnje društvo moglo funkcionirati. Od žena se nije očekivalo da budu na položajima koji su zahtijevali vršenje političke ili bilo kakve druge moći te ih se stoga nerado postavljalo i vidjelo na položajima u kojima su mogle igrati neku autoritativnu ulogu, pogotovo ako je ona imala utjecaj na muški svijet. Žene su smatrane krhkim i povodljivim bićima zbog svoje „ženske prirode“ koja je bila podložna muškoj, i taj stoljećima postojani mizogini stav društva prema ženama utjecao je na kolektivnu svijest ne samo muškaraca prema ženama, već i na viđenje žena u vlastitoj introspekciji. Kako su dakle muškarci bili ti koji su držali političku moć i vlast u svojim rukama, logično je da su tema i ciljana publika srednjovjekovnih kronika (ali i ostalih literarnih djela), kao i većina njihovih autora, bili muškarci. U tim se kronikama autori dakako osvrću prvenstveno na „muške teme“, dok su žene, ako se uopće spominju, i „ženske teme“, konstruirane iz muške perspektive. U odnosu na srednjovjekovne kronike čiji su autori muškarci, broj takvih ženskih kronika zanemariv je. Ženske kroničarke mogu se naći među redovnicama, poput Hrotsvite od Gandersheima ili Bartolomee Riccoboni, koje su imale zadatak napisati povijest svoga reda ili samostana, vladaricama koje su imale dovoljno političkog utjecaja i obrazovanja da se mogu upustiti u pisanje kronika svoje loze, poput Ane Komnene, ili ženama koje su se iz jednostavne potrebe preživljavanja uhvatile pisanja, poput Christine de Pizan.² Svim ovim autoricama zajedničko je što im je poticaj za pisanje davala druga osoba na hijerarhijski višoj poziciji, a koja je tom pisanju davala autoritet. U slučaju Helene Kottanner, samo njezino pisanje, njezina svjedočanstva i prisutnost pri važnim

² Graeme Dunphy, „Perspicax ingenium mihi collatum est: Strategies of authority in chronicles written by women,“ u *Authority and Gender in Medieval and Renaissance Chronicles*, ur. Juliana Dresvina i Nicholas Sparks (Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2012), 166-201.

događajima te djelovanje u situacijama koje su od nje to tražile daju autoritet njoj kao ženi i autorici memoara.

Slika 1. Prva stranica rukopisa (Helena Kottaner seu Quottaner, Memorabilia, folio 001r, Codex Vindobonensis Palatinus 2920, Beč, Österreichische Nationalbibliothek, 15. stoljeće), http://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_3101056&order=1&view=SINGLE (posljednji posjet 12.9.2018.)

PRVO POGLAVLJE

Historiografija

Potencijal memoara Helene Kottanner prepoznat je tek u recentnim istraživanjima i znanstvenim člancima, prvenstveno jer je fokus na ženska pitanja u historiografiji svoj vrhunac doživio tek u posljednja dva desetljeća. Memoare, ali i samu Helenu Kottanner te krađu krune sv. Stjepana uglavnom najviše tematizira njemačka historiografija, koju po brojnosti slijedi mađarska, dok u hrvatskoj historiografiji gotovo uopće nije zastupljena, osim u sintezama hrvatske povijesti.

Tako je 1846. godine izašao prvi prijepis memoara pod naslovom *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin. 1439. 1440.*, koji je uredio Stefan Ladislaus Endlicher,³ ujedno i prvi kritički osvrt na memoare. Nazivajući ih „memoarima jedne neobične žene“, urednik tekst objašnjava naknadnim bilješkama i koristi dotadašnju stručnu literaturu o toj temi, dodaje kronološki pregled događaja koji se spominju u memoarima, izvratke iz djela suvremenika koji su pisali o tim događajima te detaljni popis imena svih sudionika i glosar. Ipak, Endlicher izdaje tekst memoara u moderniziranoj jezičnoj verziji te će proći više od jednog stoljeća dok tekst ne bude izdan kao prijepis, ali u svojem izvornom jezičnom obliku.

Ernst Birk će uz pomoć drugih narativnih izvora i isprava 1849. godine potvrditi okolnosti krađe ugarske krune⁴, a time i vjerodostojnost memoara, a mađarski će povjesničari u ispravama šopronskog gradskog arhiva potvrditi identitet Helene Kottanner. Memoari su širokim masama postali dostupni tek 1866. godine, kad ih je Gustav Freytag u prijevodu na novi gornjonjemački uvrstio u svoje *Bilder aus der deutschen Vergangenheit*.⁵ Prvu detaljnu raspravu na mađarskom jeziku donosi Árpád Kerékgyártó 1891. godine, no ne prevodi memoare na mađarski jezik.⁶

³ Stefan Endlicher, ur., *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin. 1439. 1440.* (Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann, 1846).

⁴ Ernst Birk, „Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungarn und ihres Sohnes König Ladislaus. MCCCXL-MCCCCLVII,“ u *Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst*, ur. Wilhelm Braumüller (Beč: Buchhandler des k. k. Hofes und der k. Akademie der Wissenschaften, 1849): 209-258, http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs3/object/display/bsb10000355_00009.html (posljednji posjet 10.8.2018.)

⁵ Gustav Freytag, ur., *Bilder aus der deutschen Vergangenheit*, sv. 2, 1. dio (Leipzig: Naklada S. Hirzela, 1896), 347-374.

⁶ Árpád Kerékgyártó, „Kottanner Ilona emlékiratának kútfői méltatása,“ *Irodalomtörténeti közlemények I* (1891): 373-382.

Od 1873. godine, kad je Emmerich Henszlmann pokušao rekonstruirati pojedine sobe u ostacima višegradske utvrde⁷, otvaraju se nove mogućnosti korištenja podataka iz memoara u arheološke i arhitektonske svrhe. Tako Koloman Lux 1938. godine ispravno identificira sobe u Višegradu te ispravlja navode Henszlmanna, a donosi i prvi pouzdani prijevod memoara na mađarski i njemački, no samo onih dijelova koji su se ticali utvrde u Višegradu.⁸

U hrvatskoj historiografiji ne postoji nijedan rad koji bi se fokusirao isključivo na memoare Helene Kottanner ili na kraljicu Elizabetu Luksemburšku, a rijetki su i radovi koji bi ih spominjali sporadično. Starija hrvatska historiografija koristi ove memoare kao jedan od izvora za sastavljanje sinteza hrvatske povijesti s kraja 19. i početka 20. stoljeća, a Helena i Elizabeta spominju se u njima uglavnom s negativnim konotacijama koje su preuzete iz generalno mizoginih narativnih izvora koje su pisali njihovi suvremenici. Tadija Smičiklas u svojoj sintezi *Poviest hrvatska* prenosi podatke iz Heleninih memoara, no u duhu starije historiografije nigdje ne navodi svoje izvore, pa tako izrijeком ne spominje ni Helenu Kottanner, a i općenito malo prostora daje kraljici Elizabeti, osim kad treba prenijeti epitete o njezinoj ženskoj slabosti.⁹ Klaić u svojoj *Povijesti Hrvata* detaljno navodi sve izvore koje je koristio prilikom sastavljanja ove sinteze, pa tako spominje i Helenu Kottanner i detaljno prenosi dijelove iz njezinih memoara koji su mu potrebni za sastavljanje narativa.¹⁰

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća memoari Helene Kottanner napokon dobivaju novu kritičku, jezičnu i činjeničnu obradu koja je dugo nedostajala ovako važnom povijesnom izvoru. Karl Mollay, povjesničar koji je daleko najviše doprinio istraživanju memoara Helene Kottanner, 1965. godine donosi opširan kritički osvrt na njemačkom jeziku i daje im zvučni podnaslov najstarijih ženskih memoara na njemačkom. Mollay također donosi novi i detaljan prijepis rukopisa koji ću u ovom diplomskom radu koristiti kao izvor za prijevod na hrvatski jezik¹¹, a 1971. godine izdaje revidirano izdanje svog kritičkog osvrta.¹² U svojem radu

⁷ Imre Henszlmann, „A visegrádi korona-bolt és a királyi lakosztály elrendezése“, *Archaeologiai Közlemények* IX (1873): 1-15.

⁸ Koloman Lux, „Die Burg Visegrád (Blenden- oder Plintenburg)“, *Burgwart* 39 (1938): 74-85, <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/burgwart39> (posljednji posjet 27.8.2018.); Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 243.

⁹ Tadija Smičiklas, *Poviest hrvatska. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Dio I. Od najstarijih vremena do godine 1526.* (Zagreb: Matica hrvatska (Tis. K. Albrechta), 1882).

¹⁰ Vjekoslav Klaić, *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća: knjiga treća: treće doba: vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301-1526)(drugi dio)*, ur. Trpimir Macan (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985).

¹¹ Karl Mollay, „Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin: die ältesten deutschen Frauenmemoiren (1439-1440)“, *Arrabona* 7 (1965): 237-296, https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_GYMS_ARABONA07/?query=matk%C3%B3&pg=242&layout=s (posljednji posjet 28.8.2018.).

¹² Karl Mollay, ur., *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440)* (= Wiener Neudrucke 2) (Beč: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1971).

Mollay daje pregled dotadašnje historiografije, istraživanja o porijeklu i životu Helene Kottanner te komentira tekst memoara i nadopunjuje ga novijim istraživanjima i činjenicama. 1978. godine Mollay objavljuje i prijevod memoara te kritički osvrt na mađarskom jeziku.¹³

Maya Bijvoet Williamson 1998. godine izdaje prvi prijevod memoara na engleski jezik, zajedno s kritičkim osvrtom na tekst. Ovo izdanje uglavnom se oslanja na komentare Karla Mollaya te ne donosi neke nove zaključke, no predstavlja dobrodošlo osvježanje u istraživanju memoara Helene Kottanner te je također iznimno važno jer ih čini dostupnijima široj publici.

U slovenskoj starijoj i novijoj historiografiji memoari Helene Kottanner gotovo se uopće ne spominju. Iako nije historiografsko djelo, ipak treba spomenuti kako njemačko-slovenska spisateljica Anna Wambrechtsamer 1933. godine objavljuje roman *Heut Grafen von Cilly und nimmermehr* koji sedam godina kasnije dobiva slovensko izdanje.¹⁴ Među raznim legendama o grofovima Celjskim mogu se pronaći i dijelovi iz memoara Helene Kottanner koje je koristila za pisanje svog romana.

Slovensko kritičko izdanje memoara, *Spomini Helene Kottanner: ženski glas iz srednjega veka*, izlazi samo godinu dana nakon engleskog.¹⁵ Dva važna slovenska povjesničara, Peter Štih i Igor Grdina, sastavljaju dvije studije, dok prijevod donosi Anton Janko. Ovo izdanje o Heleni Kottanner ne donosi gotovo nikakve nove činjenice niti se fokusira na nju kao autoricu i protagonisticu ovih memoara. To bi čak bilo i uredu, uzme li se u obzir manjak novih informacija, no autori se u svojim studijama prvenstveno fokusiraju na grofove Celjske, pa tako donose cijelu povijest roda Celjskih, od njegova osnutka pa do gašenja loze po muškoj liniji smrću Ulrika II., kao i pregled književnih i povijesnih djela u kojima se spominju. Iako su memoari Helene Kottanner važan izvor i za političko djelovanje Ulrika II. Celjskog, svejedno smatram kako u slovenskom izdanju nije dovoljno pažnje posvećeno ženama koje su ipak glavne nositeljice ove konkretne priče, pa tim izdanjem slovenska historiografija samo nastavlja praksu koja se do prije desetak godina fokusirala isključivo na muške članove utjecajnih plemićkih rodova.¹⁶ Janez Mlinar uključuje memoare

¹³ Karl Mollay, *A korona elrablása : Kottanner Jánosné emlékirata, 1439/1440* [Otmica krune: memoari Helene Kottanner, 1439./1440.] ([s.l.] : Magyar Helikon, 1978). Nisam bila u prilici konzultirati ovo djelo.

¹⁴ Anna Wambrechtsamer, *Danes grofje celjski in nikdar več* (Maribor: Obzorja, 1977). Ovaj roman je jedan od mnogih književnih djela koja se u Sloveniji preporučuju za čitanje učenicima u srednjim školama kako bi se upoznali s kasnim srednjim vijekom i nacionalnom poviješću. Roman je doživio više ponovnih izdanja, a Ana Wambrechtsamer smatra se jednom od bitnijih popularizatorica slovenske povijesti te jednom od najpopularnijih pripovjedačica mitova o grofovima Celjskim.

¹⁵ Igor Grdina i Petar Štih. *Spomini Helene Kottanner: ženski glas iz srednjega veka*. Ljubljana: Nova revija, 1999.

¹⁶ U posljednjih nekoliko godina se ta praksa ipak promijenila, pa tako i slovenski povjesničari, ali prvenstveno povjesničarke, u skladu s trendovima u historiografskim istraživanjima u svijetu, ipak posvećuju više pažnje i

Helene Kottanner u svoju *Podobu Celjskih grofov v narativnih virih*,¹⁷ koja na jednome mjestu nabraja sve narativne izvore koji spominju grofove Celjske, što je vrlo korisno za sva buduća istraživanja ovog roda.

Što se slovačke historiografije tiče, Daniela Dvořáková, koja je dala veliki doprinos istraživanjima ženskih pitanja u srednjem vijeku te se posebice istaknula svojim radovima o Barbari Celjskoj, pa time i prvom monografijom o ovoj kraljici i majci kraljice Elizabete, 2008. je objavila kritički osvrt na memoare Helene Kottanner, a same memoare na slovački je prevela Mária Papsonová.¹⁸

Prvi prijevod memoara na standardni njemački jezik objavio je Daniel Kufner sa Sveučilišta u Beču 2015. godine pod naslovom *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440)*.¹⁹ Moglo bi se reći da je ovaj prijevod najvažniji korak u popularizaciji i istraživanju memoara Helene Kottanner od Mollayevog revidiranog kritičkog osvrta iz 1971. godine, no šteta je što prijevodu nije dodan bar kritički aparat te eventualno pregled najvažnijih novih istraživanja na temu ovih memoara.

Izvor

Memoari Helene Kottanner jedan su od najstarijih sačuvanih srednjovjekovnih ženskih memoara, te najstariji takvi memoari na njemačkom jeziku.²⁰ Ovaj njemački rukopis otkriven je prvi put tek 1834. godine u tadašnjoj dvorskoj knjižnici u Beču (njem. *Hofbibliothek*) te je zaveden kao rukopis broj 2920 u današnjoj austrijskoj nacionalnoj knjižnici.²¹ Rukopis se sastoji od 16 listova papira ispisanih na obje strane kurzivnom goticom (njem. *gotische Eilschrift*), ranim novim gornjonjemačkim jezikom (njem. *Frühneuhochdeutsch*) te bavarskim

ženama koje su dale svoj obol u povijesti. Za detaljniji pregled slovenske historiografije o obitelji Celjski, s posebnim fokusom na Barbaru Celjsku, vidi Sara Katanec, „The Perquisite of a Medieval Wedding: Barbara of Cilli's Acquisition of Wealth, Power, and Lands“ (diplomski rad, Central European University, 2014) i Mia Marušić, „Hrvatska i slovenska historiografija o grofovima Celjskim“ (diplomski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2013).

¹⁷ Janez Mlinar, *Podoba Celjskih grofov v narativnih virih* (Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2005).

¹⁸ Daniela Dvořáková i Mária Papsonová, *Spomienky Heleny Kottannerovej: hodnoverné rozprávania dvornej dámy o krádeži kráľovskej koruny, o odhodlanej kráľovnej Alžbete, o tom, prečo sa Ladislav Pohrobek nenarodil v Bratislave a ako ho vďaka dvom odvážnym ženám korunovali za uhorského kráľa (1439-1440)* [Memoari Helene Kottanner: pouzdana pripoviest dvorske dame o krađi kraljevske krune, o predanosti kraljice Elizabete, o tome, zašto se Ladislav Posmrče nije rodio u Bratislavi i kako su ga zahvaljujući dvjema hrabrim ženama okrunili za ugarskog kralja (1439.-1440.)] (Budmerice : RAK, 2008). Nisam bila u prilici konzultirati ovo djelo.

¹⁹ Daniel Kufner, *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440)*. Ins *Neuhochdeutsche übertragen von Daniel Kufner* (Beč: Sveučilište u Beču, 2015) <https://services.phaidra.univie.ac.at/api/object/o:425704/diss/Content/get> (posljednji posjet 10.8.2018.)

²⁰ James Ross Sweeney, „The Tricky Queen and her Clever Lady in Waiting: Stealing the Crown to Secure Succession, Visegrád 1440,“ u *East Central Europe* 20-23 (1993-1996), 87.

²¹ Österreichische Nationalbibliothek, <http://digital.onb.ac.at/rep/access/open/10002C00> (posljednji posjet 3.9.2018.)

dijalektom. Prvi je list oštećen utoliko da gotovo trećina teksta nedostaje, dok se tekst na listu 16 *verso* prekida usred rečenice te na tom mjestu memoari iznenada završavaju.

Karl Uhrlirz svojim je zapažanjima i primjedbama 1898. godine otvorio raspravu o samome tekstu rukopisa, tvrdeći kako ga je Helena Kottanner diktirala pisaru, najvjerojatnije između smrti kraljice Elizabete (19. prosinca 1442. godine) i smrti kralja Ladislava V. (23. studenog 1457. godine)²², dok novija istraživanja nastanak rukopisa smještaju bliže 1450. godini.²³ Namjena memoara je odrednica kojom se pokušalo utvrditi kad je rukopis točno nastao. Ako je bio pisan kao memorandum kralju Ladislavu, onda je neminovno morao nastati prije njegove smrti, a kako je kraljica u to vrijeme već preminula, Helena vjerojatno nastoji održati kontakt s kraljem koji je zbog političkih okolnosti van njezina doseg a te ga istovremeno podsjetiti na kraljičino obećanje o bogatoj nagradi za njezine usluge.²⁴

I dok povjesničari oko namjene memoara mogu postići konsenzus, pitanje pravog pisca ovog rukopisa i dalje je otvoreno. Sjećanja kao takva pripadaju Heleni Kottanner, no je li ih ona sama zapisala, ili ih je diktirala nekoj drugoj osobi? Pretpostavlja se kako se u ovom slučaju radi o prijepisu, što znači da je morao postojati još jedan, raniji rukopis, koji je izgubljen. Tekst je uglavnom pisala ista ruka, no na pojedinim mjestima, na kojima bi se trebala nalaziti imena Helene Kottanner te imena njezinih pomagača, ostavljena je praznina, te je drugom rukom nadopisano ime Helene Kottanner ili samo njezini inicijali, dok su imena njezinih pomagača izostavljena. Historiografija je tumačila to izostavljanje imena kao neku vrstu opreza, s obzirom da su u vrijeme kad je rukopis nastao glavni akteri ovih memoara još bili živi, a politička previranja su bila dio svakodnevice. No ime Johana Kottannera, supruga protagonistice, napisao je prvi pisar, što ideju o oprezu čini pomalo nevjerodostojnom. Mollay upozorava na to kako se na više mjesta u tekstu mogu pronaći greške, prije svega u vidu izostavljenih riječi, te autor nakon jedne ili čak više izostavljenih riječi ispravlja svoju grešku. On to tumači ne kao greške koje nastaju kad se tekst nekome diktira, već kad pisar priprema prijepis rukopisa. Ne možemo znati je li Helena autorica originalnog rukopisa ili čak prijepisa, no Mollay hrabro zaključuje kako žena u 15. stoljeću za takvo nešto jednostavno nije sposobna.²⁵

²² Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 242.

²³ Andreas, Rüther, „Königsmacher und Kammerfrau im weiblichen Blick. Der Kampf um die ungarische Krone (1439/40) in der Wahrnehmung von Helene Kottanner“, u *Fürstin und Fürst. Familienbeziehungen und Handlungsmöglichkeiten von hochadeligen Frauen im Mittelalter*, ur. Jörg Rogge (Ostfildern: Thorbecke, 2004): 228; Mollay, *Die Denkwürdigkeiten*, 91.

²⁴ Iznijeli smo krunu kroz kapelicu svete Elizabete kojoj ja, Helena Kottanner, još uvijek dugujem misnicu i oltarnik koji će platiti moj milostivi gospodar, kralj Ladislav.

²⁵ Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 255.

Sami tekst rukopisa povjesničari su s lingvističkog aspekta relativno malo istraživali te se takvi osvrti mogu pronaći u istraživanjima Karla Mollaya, dok se fokus na jezična istraživanja uglavnom može pronaći u studijama germanista i lingvista.²⁶

Memoari Helene Kottanner pisani su u prvome licu, a Helena nerijetko igra glavnu ulogu u njima. Ipak, oni se ne mogu smatrati autobiografijom, jer iz njih ne saznajemo gotovo ništa o njezinom privatnom životu prije i nakon događaja iz 1439. i 1440. godine, a opet su više od kronike, prvenstveno zbog svojih narativnih oblika te događaja koji su ispričani više u stilu napetog romana, nego suhoparnog kronološkog nabiranja. Po otkriću rukopisa 1834. godine povjesničari su morali revidirati svoja viđenja događaja nakon smrti kralja Alberta jer su memoari jedini nudili izvorni uvid u kraljičino kućanstvo i sve što se tih godina u njemu zbilo.²⁷ Helena na nekim mjestima stavlja sebe u centar radnje, spominje svoju prisutnost u pojedinim događajima, no opet nastavlja dalje s pričom, tako da njezin lik nije glavna tema ovog rukopisa, a time žanr memoara bolje odgovara ovome djelu od žanra autobiografije ili kronike, iako definitivno sadrži i njihove karakteristike. Njemačka historiografija govori i o *Selbstzeugnisu*, „svjedočanstvu vlastitog razmišljanja“, koje je opterećeno raznim drugim klasifikacijama, primjerice onom „ženskih memoara“, prvenstveno iz razloga što je Helena žena i što je napisala svjedočanstvo kakvo se rijetko nalazi u srednjem vijeku. Povjesničari stoga od otkrića rukopisa pokušavaju dokučiti kako je jedna žena sama uspjela sastaviti takvu priču u vremenu kad ni muškarci nisu imali prilike pisati, a da joj pritom nije pomogao netko učeniji, primjerice pisar, i u konačnici muškarac.²⁸

Memoari odmah kreću *in medias res*, ne prethodi im prolog, izjava namjere, prethodna objašnjenja ili izjave koje bi hvalile autoricu, a što je uobičajeno u srednjovjekovnim kronikama. Helena nije samo narator, već u početku pasivni svjedok, a kasnije i glavni akter. Ona se ne poziva na druge kroničare i njihova svjedočanstva, već u memoarima pripovijeda samo ono čemu je osobno svjedočila ili što zna sa sigurnošću. Tako Helena, iako je žena, uspostavlja autoritet u memoarima na način da govori o događajima koje drugi ljudi, prvenstveno muškarci, ne bi znali i njima ne bi mogli prisustvovati, primjerice samome

²⁶ Vilmos Ágel, Überlegungen zur Theorie und Methode der historisch-synchronen Valenzsyntax und Valenzlexikographie: mit einem Valenzlexikon zu den "Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin" (1439 - 1440); with an English summary (Tübingen: Niemeyer, 1988); Peter Bassola, „Die Stellung der verbalen Prädikatsteile in den Gliedsätzen der Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin,“ u *Festschrift Karl Mollay zum 65. Geburtstag*, ur. Antal Mádl (Budimpešta: Budapest Beiträge zur Germanistik 4, 1978), 21-32.

²⁷ Dunphy, „Perspicax“, 193.

²⁸ Sabine Schmolinsky, „Zwischen politischer Funktion und Rolle der „virgo docta“: weibliche Selbstzeugnisse im 15. Jahrhundert“, *Fifteenth Century Studies* 24 (1998): 65-66; Freytag, *Bilder aus der deutschen Vergangenheit*, 369.

porodu kralja.²⁹ Nadalje ona svojom prisutnošću na porodu i svojim svjedočenjem istoga potvrđuje da je kraljica zbilja rodila živo dijete, i to sina i prijestolonasljednika, a nakon kraljičine smrti, kao jedini svjedok tih događaja, njezina uloga postaje još važnija.³⁰ Helenin autoritet proizlazi dakle iz njezine vjerodostojnosti i svjedočenja događaja iz prve ruke, no samo na jednome mjestu ona čitatelja upućuje da može provjeriti njezine izjave, i to ako u ženskom nužniku potraži turpije kojima su oturpijani lokoti s vrata višegradske riznice.

Autorica

Helena Kottanner bila je kći Petra Wolframa, pripadnika nižeg austrijskog plemstva, koji je najvjerojatnije bio u službi ugarskih velikaša. Njezina majka spominje se nekoliko puta u različitim šopronskim ispravama, no ne navodi joj se ime. Točno mjesto Helenina rođenja nije utvrđeno, no pretpostavlja se da je rođena u okolici Nežiderskog jezera³¹, najvjerojatnije u Šopronu. Odrastanje na ovom pograničnom području, na kojem je živjelo mađarsko i njemačko stanovništvo, doprinijelo je Heleninom poznavanju mađarskih običaja koji će u njezinom kasnijem životu postati dio njezine svakodnevice, no ne i poznavanju mađarskog jezika, kako je sama navela u svojim memoarima. Helenin prvi suprug bio je ugarski patricij, Petar Székeles. On je već 1402. godine posvjedočen kao vijećnik u gradskom vijeću, a od 1408. idućih trinaest godina drži funkciju gradonačelnika Šoprona. U braku su imali jedno dijete, sina Wilhelma. Po Székelesovoj smrti oko 1430. godine, a uz dopuštenje svog oca i šopronskog gradskog vijeća te na preporuku bečkoga gradskog vijeća i prepošta, Helena se 1432. godine udala za Johanna Kottannera, komornika bečkoga katedralnog prepošta (njem. *Kammerherr des Domprobstes*). Imali su nekoliko djece, od kojih se poimence u memoarima jedino spominje kći Katarina.

Oko 1436. godine Helena je dobila položaj na dvoru u službi Elizabete Luksemburške, a kako nije bila dovoljno plemenitog porijekla da bi bila kraljičina dvorska dama, pretpostavlja se kako je prvotno na dvor došla kao guvernanta kraljičine najmlađe kćeri, vojvotkinje Elizabete, te je s njome boravila na dvorovima u Beču, Požunu i Budimu.³² Helena tako u svojim memoarima spominje da je kralj Albert poslao delegaciju po svoju kćer Elizabetu u Beč kako bi je doveli na njegov dvor u Požunu, a zajedno s njom stigla je i Helena. Kralj se sa svojim dvorom zatim zaputio u Budim, gdje se nisu dugo zadržali jer je u

²⁹ Vidi poglavlje Porod i krštenje.

³⁰ Dunphy, „Perspicax“, 193-194.

³¹ Niuzaljsko jezero (njem. Neusiedler See, mađ. Fertő tó = močvarno jezero), Rütther, „Königsmacher und Kammerfrau“, 228.

³² Maya Bijvoet Williamson, *The Memoirs of Helene Kottanner (1439-1440)* (Cambridge: D.S. Brewer, 1998), viii-ix; Dunphy, „Perspicax“, 190.

svibnju 1439. izbila pobuna protiv Nijemaca, nakon koje je kralj poslao svoju kćer Elizabetu na dvor u Višegrad, a s njom je ponovno otišla i Helena.

Helenini memoari očito su postigli svoju svrhu, jer ispravom od 17. ožujka 1452. godine Ivan Hunjadi, tada gubernator Ugarske, dodjeljuje Johannu Kottanneru i njegovoj supruzi Heleni kraljevski posjed Kisfalud u blizini Bratislave, zbog njihovih zasluga u korist kralja Ladislava V.³³ O Heleni se nakon toga više ništa ne zna i pretpostavlja se da je umrla nakon 1470. godine.³⁴

Pojmovi kojima se opisuje Helena Kottanner

Prilikom čitanja literature vezane za memoare Helene Kottanner, nisam mogla ne primijetiti široku lepezu pojmova kojima se označava njezina uloga na dvoru. Helena se u literaturi opisuje kao kraljičina dvorjanka (*Hofdame*), odgojiteljica malene Elizabete (*Erzieherin*), sobarica (*Kammerfrau*), služavka (*Dienerin*), dadilja (*Amme*). Ona u svojim memoarima navodi kako je igrala sve navedene uloge, no da je prvenstveno bila osoba od kraljičina povjerenja i dio njezina najužeg kruga, iako nije bila toliko plemenitog porijekla kao njezine dvorske dame. Kod ove Helenine karakterizacije ipak treba biti oprezan, jer iako je ona zbog svih svojih uloga bila bliska s kraljicom, ipak se teško može zaključiti da je imala i savjetodavnu ulogu, barem što se tiče pitanja upravljanja kraljevstvom. Helena nikad nije bila prisutna na kraljičinim „tajnim“ vijećanjima sa svojim pristašama o politici, a kraljici nije uspjela prenijeti ni detalje krađe krune. S jedne strane to se može pripisati nedostatku vremena, s obzirom da je kraljica ubrzo potom rodila i bila zaokupljena krunidbom te se na koncu i rastala od Helene, a s druge strane to možda ukazuje na to da s kraljicom ipak nije bila toliko bliska koliko je naglašavala. Helena nije bila učena dvorjanka, kakve su vjerojatno bile druge kraljičine dvorjanke višeg statusa, koje su od malena učile nekoliko jezika i obrazovale se uz privatne učitelje. Već sama ta činjenica trebala je značiti svojstveni odmak između obrazovane kraljice i Helene.

Helenini memoari zanimljivi su i jer ju ne prikazuju kao tipičnu srednjovjekovnu ženu koja obavlja isključivo ženske uloge. Tako u njima spominje svoje obaveze i opisuje život na dvoru, kratko spominjući jedno od svoje djece te supruga, a istovremeno detaljno opisuje opasne situacije u kojima se nalazila dok je krala svetu krunu iz Višegrada, pritom ne

³³ *Pro multimodis fidelitatis et fidelium seruiciorum gratuitis meritis Nobilium Johannis Kottanner ac domine Elene Kottannerin consortis eiusdem, que ipsi et specialiter annotata domina Elena serenissimo principi domino Ladislao Regi Domino nostro naturali locis debitis et temporibus semper opportunis, non curando prospera scilicet et aduersa, exhibuissent et impedissent*, Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 238; Dunphy, „Perspicax“, 196.

³⁴ Dunphy, „Perspicax“, 190.

spominjući je li za išta od toga tražila suprugovo odobrenje ili se s njim savetovala o bilo kojoj svojoj odluci.³⁵ O Heleni ne saznajemo puno iz njezinih izjava o sebi ili svom privatnom životu, no saznajemo iz njezinih opisa ostalih događaja u memoarima. Tako saznajemo da je izrazito religiozna, da ne govori mađarski, iako znamo da joj je prvi suprug bio Mađar, da njezin posao nema radno vrijeme jer se o kraljici i njezinom sinu mora brinuti i usred noći. Saznajemo i da se boji za sigurnost svoje male djece u trenutku kad treba pristati za kraljicu obaviti krađu svete krune, kao i da mora za sobom ostaviti supruga i kćer Katarinu te s malim kraljem otputovati u Šopron. To nam daje sliku samostalne i samosvjesne žene koja je veliki broj svojih odluka donijela na temelju odanosti kraljici i duboke religioznosti, no i zbog ideje da „ako ona to ne napravi, nitko neće.“³⁶

Iako je mladome kralju Elizabeta prava majka, Helenu možemo gledati kroz spektar njezinih djela kao njegovu drugu majku. Helena najprije pribavlja svetu krunu s kojom će Ladislav ostvariti svoje pravo na kraljevstvo, potom prisustvuje njegovu porodu, zatim igra važnu ulogu u njegovom krštenju, obredu oviteženja te krunidbi, izrazito mu je bliska na svim njihovim putovanjima, a godinama kasnije u svojim memoarima ponovno naglašava sve razloge zbog kojih bi Ladislav trebao biti pravi i jedini ugarski kralj, štiteći ga na taj način.³⁷

Karakterizacija srednjovjekovnih kraljica

O kraljici Elizabeti, kćeri kralja Sigismunda Luksemburškog i kraljice Barbare Celjske malo je toga poznato. Prvenstveno to se može pripisati činjenici da se o ženama u srednjovjekovnim izvorima nije puno pisalo, pogotovo ne u pogledu političke moći, tako da, kao i o njezinoj majci, Barbari Celjskoj, i o Elizabeti možemo saznati jedino iz izvora koji se bave njezinim ocem, suprugom ili uglednim muškarcima koji su boravili na njezinom dvoru. Nastavljajući s tom praksom, i historiografija se do unatrag nekoliko godina nije pretjerano bavila kraljicama i njihovom vladavinom, utjecajem i moći, pa tako o Elizabeti Luksemburškoj do danas nemamo suvislu monografiju, iako je njezina vladavina bila

³⁵ Williamson, *The Memoirs of Helene Kottanner*, 2-3.

³⁶ (...)vnd gedacht, ob ich das nich tet, gieng dann icht vebel dar aus, so wer die schuld mein, gegen got vnd gegen der welt. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 260. Iz memoara možemo vidjeti da je Helena bila izrazito religiozna osoba te stoga sve svoje uspjehe u teškim i opasnim trenucima u svom i kraljičinom životu objašnjava kao Božju volju, od spašavanja kruna i kraljice od požara u njezinoj odaji, preko novog pomagača koji joj je poslan kad je plan skoro propao, do uspješno završene misije, kad stražari nisu čuli lupanje i turpijanje lokota jer je Helena čitavu večer molila. Kako bi se sve uspješno završilo, obećala je Bogu da će hodočastiti u marijansko svetište u Mariazellu te da neće spavati na perju dok ne ispuni svoje obećanje, a isto tako će do kraja života svaku subotu moliti Gospi posebnu molitvu.

³⁷ Horst Wenzel, „Zwei Frauen rauben eine Krone. Die denkwürdigen Erfahrungen der Helene Kottannerin (1439-1440) am Hof der Königin Elisabeth von Ungarn (1409-1442),“ u *Der Körper der Königin. Geschlecht und Herrschaft in der höfischen Welt seit 1500*, ur. Regina Schulte (Frankfurt am Main: Campus-Verlag, 2002), 45.

obilježena jedinstvenim događajem kojim je Habsburzima osigurala vladavinu na prijestolju Svetog Rimskog Carstva dugu nekoliko stoljeća.

Mollay, koji je svojim radom dao veliki doprinos istraživanju memoara Helene Kottanner, nije uspio izbjeći ustaljene stereotipe o ženama, a pogotovo o ženama na položaju moći, o kojima je mogao čitati u djelima Elizabetinih suvremenika, ali i u djelima svojih suvremenika. Ponesen tim raspoloženjem, i sam navodi kako je Elizabeta bila vlastohlepna, a da za to ne navodi nikakav kvalitetan razlog.³⁸ Da se radilo o muškarcu na njezinom mjestu, vjerojatno ga nitko ne bi okarakterizirao kao vlastohlepnog, već kao borca za „pravu stvar“, snažnu ličnost koja se zna izboriti za sebe i slično. Dovoljno je samo obratiti pozornost na način na koji se opisuju muškarci na vlasti, primjerice kralj Albert, i onda te opise usporediti s onima kraljica, u ovom slučaju Elizabete.

Tako Smičiklas navodi da „čim je kralj Albert izdahnuo, odmah uhvati kormilo država i zemalja u svoje ruke slaba i tašta njegova žena, kraljica Elizabeta.“³⁹ Zbog ovakvog nekritičkog prenošenja svih stavova iz narativnih izvora, dugo se vremena na kraljice i općenito žene na položaju moći gledalo kao na nešto loše, a historiografija u skladu s time kraljicama do nedavno nije posvećivala gotovo nikakvu pažnju. U jednakom tonu Klaić prenosi da je „Elizabeta bila lukava i umna žena, muževna srca u ženskom tijelu, koja je i suprugu zapovijedala kako je htjela“ te da se na taj način htjela domoći vlasti, no da je „bilo jamačno i ozbiljno zabrinutih muževa, koji su željeli da na prijestolje ugarsko i hrvatsko stupi čitav čovjek koji bi bio jak obraniti povjerena mu kraljevstva od vanjskih neprijatelja (...)“.⁴⁰ Lukavost, mudrost i jakost u ovome smislu nisu navedeni kao ženske vrline, nego kao karakteristike koje su nepoželjne kod žena, a posebno vladarica.

U *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen* I. A Fessler navodi kako je kralj Albert iznenada preminuo na povratku u Beč od posljedica prevelikog uživanja u lubenicama, preko kojih je dobio dizenteriju, a istu priču spominje i Klaić. Oba autora koristila su se narativnim izvorima iz pera Jana Długosza (1415.-1480.), Jánosa Thuróczyja (1435.-1489.) i Antonia Bonfinija (1434.-1503.) koji donekle objektivno prenose svoje viđenje događaja, no

³⁸ Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 282, bilješka 26: „Albert je bio sumnjičav prema političkim nastojanjima vlastohlepne kraljice, koja je kao stvarna nasljednica prijestolja uvijek zahtijevala veći utjecaj.“

³⁹ Smičiklas, *Poviest hrvatska*, 566. S druge strane, kralj Albert je opisan, prema riječima suvremenika, kao „čovjek krepka i uzvisita tijela, komu se na licu već pokazivala kraljevska osbiljnost. Njegovo vjerno i pošteno nastojanje o dobru svojih naroda pomagala je i njegova državnička mudrost, a nije mu manjkala niti osobna hrabrost. Slabo je ipak umio osvajati srca svojih podanika, al i to bi valjda bio dostigao, da je dulje vladao.“ Smičiklas, *Poviest hrvatska*, 562.

⁴⁰ Klaić, *Povijest Hrvata*, 197-198, preuzeto iz Piccolominijsa. Vidi Dorothee Rippmann, „Königsschicksal in Frauenhand: Der „Kronraub“ von Visegrád im Brennpunkt von Frauenpolitik und ungarischer Reichspolitik,“ u *Lesarten der Geschichte: Ländliche Ordnungen und Geschlechterverhältnisse: Festschrift für Heide Wunder zum 65. Geburtstag*, ur. Jens Flemming et al. (Kassel: Kassel University Press, 2004), 383, 387.

Fessler navodi i kako je jedan drugi suvremenik, naime Eberhard Windeck, prenio da je kralj umro od posljedica trovanja, a po naredbi kraljice Barbare Celjske.⁴¹ Elizabetina majka vjerojatno je jedna od najomraženijih kraljica na srednjoeuropskom prostoru, a sve zahvaljujući vrlo negativnoj karakterizaciji kojom su je obasipali njezini suvremenici, posebice Enea Silvio Piccolomini. Ona je opisana kao žena lakog morala, lukava i proračunata te nadasve vlastohlepna, očito spremna i na ubojstvo kako bi se domogla svojih ciljeva, a vjerojatno se barem dio te slike prenio i na njezinu jedinu kćer, Elizabetu.

⁴¹ Ignaz Aurelius Fessler, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen. Vierter Theil. Die Ungern unter Königen aus verschiedenen Häusern. Zweiter Band* (Leipzig: Johann Friedrich Gleditsch, 1816), 521. Eberhard Windeck (*1380.-†1440./1441.) je bio trgovac iz Mainza koji je napisao kroniku koja opisuje život kralja Sigismunda, vjerojatno nakon njegove smrti 1437.

DRUGO POGLAVLJE

Povijesni kontekst

Elizabeta Luksemburška rođena je 1409. godine te joj je kao jedinom djetetu svojih roditelja po nasljednom pravu pripadalo prijestolje po smrti njezina oca, naravno uz uvjet da u nekom budućem braku ne rodi budućeg prijestolonasljednika. Već 1411. godine Elizabeta je zaručena za Alberta V. Habsburškog, austrijskog vojvodu, a staleži Sigismundu prisežu da će priznati Elizabetino pravo na krunu sv. Stjepana i krunu sv. Václava te da će odabrati njezina budućeg supruga za kralja. Brak je sklopljen u Beču 19. travnja 1422. godine⁴², a mlada se vojvotkinja preselila na dvor svog supruga u Beču. Par je u konačnici imao četvoro djece, sina Jurja koji je umro odmah po rođenju 1435., dvije kćeri, Anu i Elizabetu, koje će se udati u znamenite vladarske obitelji i nastaviti lozu te sina Ladislava koji je rođen po očevoj smrti.⁴³

Nakon Sigismundove smrti krajem 1437. ugarsko i češko plemstvo priznalo je Elizabetino nasljedno pravo, no iskoristivši svoje izborno pravo, izabralo je njezina supruga Alberta za kralja. Njega je na Novu godinu 1438. ostrogonski nadbiskup Juraj Pálóczy u Stolnom Biogradu (mađ. *Székesfehérvár*) okrunio krunom sv. Stjepana za ugarskog kralja Alberta I., dok je vesprimski biskup Simon Rozgon krunom iz njezine privatne kolekcije okrunio Elizabetu za kraljicu, ali u smislu supruge kralja (*regni consors*), jer se izborio za svoju privilegiju po kojoj on kruni kraljice koje nisu nositeljice vlasti.⁴⁴ Nedugo nakon toga Albert je okrunjen i za njemačko-rimskog (27. travnja) te za češkog kralja (29. lipnja).⁴⁵

Neposredno nakon svojih krunidbi, Albert je morao smirivati tenzije u svojim heterogenim kraljevstvima, u većini kojih su ga smatrali strancem jer nije govorio narodnim, već samo njemačkim jezikom. Tako je husitska stranka u Češkoj odlučila češku krunu ponuditi mlađemu bratu poljskoga kralja Vladislava I. Jagelovića, Kazimiru, a njegovu je

⁴² Anna Jagošová, „Queen Elisabeth of Luxembourg (1409–1442). Her ruling practice in the mirror of her charters and correspondence,“ u *Ruling composite monarchies: Sigismund of Luxemburg (1368-1437)*, ur. Suzana Miljan, Alexandra Kaar i Christopher Nicholson (Turnhout: Brepols, in print); Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 279. Na nekim mjestima navodi se i 1421. u Budimu, vidi Sweeney, „The Tricky Queen“, 88.

⁴³ Jagošová, „Queen Elisabeth of Luxembourg; Rüther, „Königsmacher und Kammerfrau“, 240.

⁴⁴ Sweeney, „The Tricky Queen,“ 89-90, 94. Vesprimski biskup obično je krunio supruge kraljeva (*queen consort*), a ostrogonski nadbiskup je krunio kralja i vladajuće kraljice (*queen regent*), odnosno kraljice po rođenju. Kako je ostrogonski nadbiskup okrunio Barbaru Celjsku protivno svim običajima, vesprimski je biskup od kralja Sigismunda tražio potvrdu svoje privilegije krunjenja kraljica, vidi Rippmann, „Königsschicksal in Frauenhand“, 386.

⁴⁵ Klaić, *Povijest Hrvata*, 177-182; Géza Pálffy, „Strukturgeschichtliche Merkmale des Königreichs Ungarn. Ein starker Ständestaat in der Habsburgermonarchie, Teil 1: Die Integration Ungarns in die Habsburgermonarchie,“ u *Online-Handbuch zur Geschichte Südosteuropas*, Band 1: Herrschaft und Politik in Südosteuropa bis 1800 (Regensburg: Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, 9.1.2017), 4. https://hgsoe.ios-regensburg.de/fileadmin/doc/texte/Band1/Geza_Palffy_Ein%20starker%20Staendestaat-Teil%201.pdf

kandidaturu podržavala i Albertova punica, Barbara Celjska, koju je po smrti kralja Sigismunda dao prognati u Požun.⁴⁶ Sukob je završio primirjem te se Albert nastojao vratiti u Ugarsku svojoj supruzi te velikašima koji su bili nezadovoljni jednogodišnjim izbjivanjem svog kralja iz zemlje.⁴⁷ Nakon njihova susreta u svibnju 1439. godine, kraljica ostaje trudna.

Po povratku u Ugarsku, kralj Albert se pobrinuo da su sveta kruna i kraljevske insignije sigurne. Od 1401. godine, sveta kruna nalazila se pod skrbi ostrogonskog nadbiskupa koji je tradicionalno krunio sve ugarske kraljeve. No kako je u srpnju 1439. godine preminuo dotadašnji nadbiskup Juraj Pálóczy⁴⁸, kralj je dao krunu i insignije prebaciti u kulu utvrde Višegrad, kojom su tada upravljali grof Nikola i njegov sin Juraj od Bösinga.⁴⁹ Pohrani insignija u riznicu koja je potom zapečaćena prisustvovali su kraljica Elizabeta i dvorski službenici, a među njima i Helena Kottanner.

Kralj Albert preminuo je 27. listopada 1439. godine ne ostavljajući za sobom muškog nasljednika, čime je otvoren put političkim previranjima koji će dovesti do borbe za prijestolje kakvo je Ugarska posljednji put doživjela nakon smrti kraljice Marije Anžuvinske 1395. godine.

Iz memoara

U trenutku Albertove smrti, Elizabeta je imala dvije malene kćeri te je bila trudna pet mjeseci, a liječnici su joj predviđali da ovaj put nosi sina. Kako je prijestolje bilo ispražnjeno, među ugarskim prelatima i magnatima stvorile su se dvije frakcije. Veća od njih zalagala se za izbor odraslog kralja koji će biti u mogućnosti obraniti kraljevstvo od napada Turaka, a svoje pravo na prijestolje trebao je ozakoniti ženidbom s obudovljenom kraljicom Elizabetom, na način na koji su to učinili kraljevi Albert i Sigismund prije njega, dok je manja frakcija bila odana kraljici. Veća frakcija na saboru je u Budimu početkom 1440. godine kraljici nudila nekoliko kandidata, među njima Lazara, sina srpskog despota Đurađa Brankovića, koji je s Elizabetom već bio rodbinski povezan jer se njegova sestra Katarina 1434. godine udala za grofa Ulrika II. Celjskoga, te poljskoga kralja Vladislava I. Jagelovića, koji je u to vrijeme imao 16 godina. Istovremeno, na dvoru kralja Vladislava su se nalazili poslanici turskoga sultana Murata II. koji su mu nudili savez protiv Ugarske, tako da bi brak s njime osigurao

⁴⁶ Kako je rod Celjskih bio pod feudalnim gospodstvom Habsburgovaca, zbog ambicija Celjskih ova dva roda konstantno su bila u sukobu.

⁴⁷ Klaić, *Povijest Hrvata*, 182-183.

⁴⁸ Sweeney, „The Tricky Queen,” 90.

⁴⁹ Kraljevske insignije čuvala su se na gornjoj utvrdi u Višegradu od 1323. godine, a premještene su pod skrb ostrogonskog nadbiskupa 1401. godine kad su Sigismunda zarobili i utamničili njegovi velikaši, vidi Julianna Altmann et al., *Medium regni – Medieval Hungarian royal seats*, na engleski prevela Erika Zoltán (Budimpešta: Nap Kiadó, 1999), 119; Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,” 279-280.

kraljicu barem na toj fronti. Prema Heleni Kottanner, kraljica je izjavila kako se neće udati za poganina i da će radije poći za kršćanskoga seljaka (*lieben herren, gebt mier nicht ainen Haiden, gebt mier lieber ainen kristen pauren*), što je protumačeno kao odabir Vladislava za svog supruga. Nakon što su je velikaši nagovarali da to zbilja i učini, kraljica se povukla u Višegrad te je namjeravala vidjeti hoće li zbilja roditi sina, kako su joj liječnici najavili. No zbog neprestanog pritiska ugarskih velikaša, a na savjet svog rođaka Ulrika Celjskog, kraljica pristaje udati se za poljskoga kralja, ali tome braku postavlja tri uvjeta.⁵⁰

Nasuprot tome, János Thuróczy u svojoj kronici iz 1487. godine prepričava cijeli kraljičin govor sa sabora u Budimu te prikazuje posve drugačiju sliku kraljice Elizabete. U svome obraćanju ona podsjeća velikaše da je nasljednica kraljevstva (*heres regni*), no istovremeno se poziva na svoju žensku prirodu (*feminea natura*) zbog koje nije u mogućnosti kvalitetno voditi kraljevstvo, te traži od velikaša da izaberu muškarca koji će to činiti umjesto nje, pogotovo jer smatra da će dijete koje se treba roditi biti žensko. No kako će njezina kasnija djela pokazati, kraljica definitivno nije vjerovala u vlastitu slabost uzrokovanu svojim spolom. Naprotiv, na taj je način pokušala dobiti na vremenu, prvenstveno jer je i sama vjerovala da će roditi sina (*Wann ier heten all ir Arczt gesagt, Si trueg ainen Sun, und des hiet Si hofnung*) te na taj način sudjelovati u vladanju kraljevstvom do njegove punoljetnosti.⁵¹

Krađa krune svetog Stjepana

Iako Helena spominje kako je kraljica Elizabeta o krađi krune počela razmišljati tek nakon sabora u Budimu, njezina putovanja govore nam suprotno. Tako se već u Heleninim memoarima može vidjeti da je kraljica i prije Albertove smrti otputovala u Budim na posjede svog rođaka Ladislava Gorjanskog, iako joj je suprug bio smrtno bolestan.

Nakon Albertova sprovoda u Stolnom Biogradu, kraljica Elizabeta odlazi na svoj dvor u Starom Budimu te tamo okuplja svoje istomišljenike i rođake, dajući im razne povlastice, te na taj način pokušava učvrstiti svoju vlast. No na (lažnu) vijest o tome da je kralj Albert prije smrti dao svetu krunu premjestiti iz riznice u Višegradu, ona brzo napušta Stari Budim te je već 9. studenoga 1439. godine u Višegradu, gdje u pratnji brojnih velikaša ulazi u riznicu kako bi provjerila nalazi li se kruna zbilja u njoj. I ovome događaju prisustvuje Helena Kottanner. Kraljica potom uzima svetu krunu te drugu krunu kojom je i sama okrunjena i daje ih spremi u svoje odaje. Te noći izbio je požar u kraljičinoj odaji u kojoj je spavala s još dvije dvorjanke te su se nakratko krune nalazile u opasnosti. Zbog toga su velikaši od kraljice

⁵⁰ Klaić, *Povijest Hrvata*, 197-199; Sweeney, „The Tricky Queen,” 90-92.

⁵¹ Sweeney, „The Tricky Queen,” 92-93; Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,” 259.

tražili da krunu vrati u riznicu gdje se i nalazila, te je to i učinjeno, a kraljica razrješuje dotadašnjeg upravitelja Višegrada, grofa Jurja III. od Bösinga, te imenuje svog rođaka Ladislava Gorjanskog novim kapetanom Višegrada. Ban Ladislav Gorjanski postavlja svog kaštelana u Višegrad i naređuje mu da čuva krunu dok on zajedno s kraljicom i ostalim velikašima odlazi na spomenuti sabor u Budimu.⁵² Kraljica Elizabeta vjerojatno je u ovome trenutku počela razmišljati o krađi krune, prvenstveno jer je Heleni naredila da, dok je nema, nikoga ne pušta u riznicu (*do nam mich eir gnad in ir gehaim und sprach: „liebe vnd getrewe Quottannerin, lasst euch mein tochter enpholhen sein, vnd auch die kamer, da laszt nyemt in gen, Dann mein tochter vnd ir“*).⁵³

Pošto se na saboru u Budimu kraljičin rođak, ban Ladislav Gorjanski, zalagao da se ona uda za poljskoga kralja i time bio na putu kraljičinim pretenzijama na prijestolje za sebe i svog očekivanog sina, a ugarski su joj velikaši savjetovali da ostane u Višegradu tijekom babinja, kraljica se po povratku u Višegrad počela udaljavati od svog rođaka te se zajedno sa svojom kćeri Elizabetom, Helenom Kottanner i nekoliko dvorjanki preselila u donji dvor u Višegradu, na obali Dunava, u strahu da je ne pritvore dok se ne provede vjenčanje s kraljem Vladislavom I. Kao poveznicu s gornjim dvorom od tada je koristila Helenu Kottanner, koju je prije svog odlaska u Komárno potajno poslala po svoju krunu i drugi nakit koji joj je povjerila prije odlaska na sabor u Budim te koji je Helena pohranila u odaji ispred riznice u kojoj se nalazila sveta kruna. Tom prilikom Helena je uspjela vidjeti da je kaštelan zaključao i zapečatio riznicu te da je spavao u susjednoj odaji. Pošto je kraljica dala svoj pristanak u vezi braka s poljskim kraljem Vladislavom, ugarski su velikaši odabrali poslanike koji su trebali kraljičine uvjete odnijeti kralju u Krakov, a ostali su velikaši napustili Višegrad i vratili se u Budim. Kraljica se zajedno sa svojom kćeri ubrzo povukla na svoj dvor u Komárnu na sjevernoj obali Dunava gdje je sa svojim bratićem, grofom Ulrikom II. Celjskim, krenula planirati krađu svete krune.⁵⁴

Kad je plan zamišljen, kraljica je tražila od Helene da ona izvrši krađu, *wann die gelegenhait nyemant also wol wesset als ich, dem Si dar zu vertrawn mocht*. Helena je pristala te je dobila priliku birati svog pomagača, a ona je za taj pothvat odabrala nekog Hrvata kojeg je smatrala pouzdanim i odanim kraljici.⁵⁵ No on se ispostavio kao kukavica te se bježeći vratio u Hrvatsku, a Helena je kao pomagača dobila nekog Mađara i njegovog slugu. Plan je

⁵² Klaić, *Povijest Hrvata*, 197-8; Sweeney, „The Tricky Queen,” 95; Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,” 282.

⁵³ Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,” 258-259.

⁵⁴ Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,” 259-260; Sweeney, „The Tricky Queen,” 95; Klaić, *Povijest Hrvata*, 199.

⁵⁵ S obzirom da Helena u svojim memoarima ne navodi imena svojih pomagača, a u ovom slučaju ni neke specifične detalje, nažalost nema načina na koji možemo uopće pretpostaviti tko bi taj čovjek mogao biti.

bio da Helena sa svoja dva pratitelja ode do gornjeg dvora u Višegradu pod izlikom da će povesti kraljičine dvorske dame koje su još tamo ostale natrag na dvor u Komárnu jer se kraljica spremala na put u Požun i bio joj je potreban njezin dvor. Plan su odlučili provesti u subotu navečer, 20. veljače 1440. godine, a njegovo će provođenje potrajati do idućeg jutra. Helenini pomoćnici odturpijali su lokote na vratima kraljeve riznice, propalili one na škrinji u kojoj se nalazila kruna te ušili svetu krunu u jedan baršunasti jastuk koji su stavili sa sobom na saonice, a dvorske dame su putovale kočijom. Po prelasku zamrznutog Dunava, kočija je propala na tankome ledu, no svi su se putnici uspjeli spasiti, a s njima i sveta kruna. Po svom dolasku u Komárno, Helena je kraljici uspjela samo kratko ispričati da su uspjeli u svome planu, no ne i detalje te noći, a kraljica ih navodno nikad nije ni saznala. Navečer 21. veljače uhvatili su je trudovi, u pravo vrijeme jer je iduće jutro trebala oputovati u Požun.⁵⁶

Slika 2. Helenin pomoćnik stavlja svetu krunu u baršunasti jastuk („A Korona-Mentők“, *Vasárnapi Ujság*, 11. kolovoza 1878., <http://epa.oszk.hu/00000/00030/01275/pdf/01275.pdf> [posljednji posjet 12.9.2018.])

⁵⁶ Sweeney, „The Tricky Queen,“ 96.

Porod i krštenje

Za potrebe poroda kraljica Elizabeta je iz Budima dovela dvije dvorjanke, a one su sa sobom dovele primalju i dojilju. Ta dojilja je neposredno prije toga rodila sina, te Helena ovom prilikom naglašava kako je mlijeko dojilje koja je rodila sina kvalitetnije i bolje od one koja je rodila kćer, što je bilo rašireno praznovjerje u to doba.⁵⁷ Porod i sve vezano za njega bio je „ženski posao“ te u tom smislu liječnici obično nisu bili prisutni, a primalje su odrađivale sav rad. No kako je kraljica trebala roditi tek tjedan dana kasnije, trudovi su je uhvatili nespremnu pa njezine dvorjanke i primalja nisu bile uz nju. Helena opisuje kako su tog dana (21. veljače 1440. godine) dvorjanke okupale kraljicu i kako je ona kasnije, po svom dolasku na dvor, utvrdila da je kraljica spremna za porod te je morala otići po drugu primalju koju je jedna plemkinja poslala kraljici. Helena nažalost ne opisuje detaljnije porod, osim da je pola sata nakon što je primalja stigla, mali kralj bio rođen. Saznajemo jedino da se porod nije dogodio u krevetu, nego najvjerojatnije na stolici za porađanje, kako je bio običaj u Ugarskoj u to vrijeme, jer Helena spominje da se kraljica ustala te tako počela rađati.⁵⁸

U kronici njemačkog bankara Johanna Jakoba Fuggera (1516.-1575.), uređenoj i izdanoj 1668. godine pod naslovom *Spiegel der Ehren des Hoechstloeblichsten Kayser- und Koeniglichen Erzhauses Oesterreich*, porod kralja Ladislava opisuje se iz druge, muške perspektive:

Poslanici (naime biskup Ivan de Dominis, Matko Talovac, ban u Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, Ivan Perényi i Ladislav Pálóczy) tek su otputovali u Poljsku, kad su kraljicu uhvatili porođajni trudovi na burgu u Komárnu. Kad su to saznali njezini pristaše, naredili su, unatoč ženskome sramu, no dobro misleći i kako u suprotnom ne bi bilo prigovora ili kako Mađarima ne bi bio podmetnut kralj, da se pred vrata odaje u kojoj je kraljica trebala roditi postavi mađarski palatin. Tako je 22. (drugi kažu 21.) veljače rodila lijepoga mladog vladara koji je na krštenju prozvan Ladislav.⁵⁹

⁵⁷ Iako to nije bilo pravilo te se iznimke mogu vidjeti u drugim izvorima, muška djeca su se preferirala nad ženskima, što je jedan razlog zašto je ovo praznovjerje nastalo. U seljačkim obiteljima muška su djeca bila korisna jer su mogla pomoći oko fizičkih radova u kući i oko nje, dok su ženska djeca smatrana teretom o kojem je potrebno brinuti, prvenstveno u vidu miraza i dobre ženidbe. Što se plemstva i viših slojeva tiče, dječaci su se preferirali zbog nasljeđivanja, što je ovdje također slučaj.

⁵⁸ *Do stuend ier gnad auf vnd gieng vnd begund anzeheben zu der sweren arbeit...Do nue die Kindelpetterinn gelegt ward an ain pett (...).* Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 265.

⁵⁹ Die Gesandten/ (welche waren Bisch. Johannes zu Sirmio, Matthias Geneb Statthalter in Dalmatien/ Croatien und Slavonien/ Johannes Pereny und Ladislaus von Palocz) waren kaum nach Polen abgereiset/ da grieffe die Königin zu den Geburt-Wehen/ auf dem Schlosz zu Kommorn. Als disz die Parten/ so es mit ihr hielte/ vernommen/ verordneten sie/ zwar der Weiblichen Schamhaftigkeit zu verdruz/ jedoch guter meinung/ und damit vom Gegentheil keine Einrede beschehen/ oder auch/ damit nicht den Hungarn ein König aufgedichtet werden möchte/ den Hungaischen Palatinum oder Groszgraven/ vor die Thür der Kammer/ in welcher die Königin gebähren solte. Also gebahr sie/ den 22 (andere setzen/ den 21) Februarii, einen schönen jungen Herrn/ der in der Tauf Ladislaus genannt worden. Johann Jakob Fugger, *Spiegel der Ehren des Hoechstloeblichsten*

Slika 3. Prikaz poroda na stolici za porađanje (Eucharius Rößlin, *Der Swangern frawen vnd hebamme[n] roszgarte[n]*, 1515, <http://daten.digital-sammlungen.de/~db/ausgaben/zweiseitenansicht.html?fip=193.174.98.30&id=00004811&seite=29> [posljednji posjet 12.9.2018.]])

Fessler također preuzima ovu priču da je kraljica rodila s otvorenim vratima svoje sobe i uz prisutnost više prelata i baruna, no Helena ne spominje prisutnost palatina niti drugih velikaša pri samom porodu, a trebalo bi utvrditi je li se palatin u to vrijeme uopće nalazio u Komárnu.⁶⁰ Muškarci su rijetko ulazili u sobu za rađanje jer je ona spadala u žensku sferu, no u slučaju izvanrednih okolnosti netko od dvorskih službenika bi bio prisutan kako bi

Kayser- und Koeniglichen Erzhauses Oesterreich, ur. Sigismund von Birken (Nürnberg, 1668), 516, <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwfugger1668/0573/image> (posljednji posjet 4.8.2018.); Klaić, *Povijest Hrvata*, 199.

⁶⁰ Fessler, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen*, 529. Klaić navodi da je palatin bio prisutan na Ladislavovom krštenju, što bi značilo da je bio u mogućnosti prisustvovati i samome porodu večer prije, no trebalo bi utvrditi od kojeg je kroničara Klaić preuzeo priču kako bismo mogli utvrditi točnost ovog navoda, vidi Klaić, *Povijest Hrvata*, 200.

svjedočio rođenju i po potrebi to kasnije potvrdio. No kako je Helena dosta detaljno opisivala ostale pojedinosti u svojim memoarima, teško da bi mogla zaboraviti na činjenicu da je i palatin prisustvovao porodu, a s obzirom da Fugger, ali i drugi (muški) suvremenici koji su pisali o ovome događaju nisu osobno njemu prisustvovali, moguće je da su zbog uobičajenosti te prakse jednostavno zaključili da je palatin bio prisutan. Helena prepričava razgovor između kraljice i primalje odmah nakon poroda i tu dobivamo sliku jedne intimne atmosfere u sigurnosti ženske sobe.

Nakon poroda, običaj je bio da se žena povuče od svojih uobičajenih aktivnosti i društva na šest tjedana, a to vrijeme se zvalo babinje (lat. *puerperium*). Tijekom tog vremena nje govala bi ju primalja te bi se u sobi za rađanje družila sa svojim dvorjankama, a po isteku tih šest tjedana žena bi po prvi put izašla u javnost i prvo se zaputila u crkvu na ritualni blagoslov (eng. *churching*, njem. *Aussegnung*, *Kirchgang*).⁶¹ U ranom srednjem vijeku ovaj se ritual oslanjao na Levitski zakonik koji je zabranjivao ženama ulazak u posvećeni prostor dok nisu završile period čišćenja, koji je ovisio o spolu djeteta (40 dana za dječaka, 80 dana za djevojčicu). No do kasnog srednjeg vijeka i razdoblja koje se nas tiče ovaj običaj više nije bio toliko striktan, pa razdoblje čišćenja nije ovisilo o spolu djeteta, a i sam običaj i njegovo provođenje ovisilo je o društvu te u konačnici o svećeniku. U Elizabetino vrijeme on je označavao čišćenje od krvavog rođenja (krv se smatrala nečistom i sveti se prostor crkve od nje trebao zaštititi) i požude koja je prethodila začecu, te proslavu povratka žene u društvo i u muževu postelju.⁶²

Ladislav je kršten odmah idući dan po svojem rođenju, a Elizabeta, pošto je bila u babinju, nije prisustvovala krštenju, što nam potvrđuju i sami memoari. Sinu nije slučajno nadjenula ime Ladislav. Iako je prema svim običajima dijete trebalo dobiti ime prema svecu koji se slavio na dan njegova krštenja, a u ovome slučaju to je bio sv. Petar, ili barem prema kumu na krštenju, kraljica se odlučila za ime Ladislav kako bi svome djetetu na taj način dala legitimitet kao budućem kralju i povezala ga s uspomenom na Ladislava I. Arpadovića, jednoga od svetih ugarskih kraljeva. Nije ga također mogla nazvati prema njegovom ocu, s obzirom na tadašnje netrpeljivosti Mađara prema strancima, prvenstveno Nijemcima, te kako

⁶¹ Običaji nisu bili ograničeni na staleže, i seljanka i kraljica su imale babinje, samo su njihove okolnosti uvjetovale broj i porijeklo žena koje su ih posjećivale tijekom babinja te poklone koje su primale. Vidi Margaret Schaus, ur., *Women and Gender in Medieval Europe: An Encyclopedia* (New York-London: Routledge, 2006), 500-501.

⁶² Schaus, *Women and Gender in Medieval Europe*, 140-141.

ne bi dodatno naglasila strano podrijetlo svog sina.⁶³ Kraljica je navodno pitala Helenu hoće li mu biti krsna kuma, no ona ju je odbila, sugerirajući kraljici da odabere neku od svojih plemenitih dvorskih dama. Mladog je budućeg kralja krstio ostrogonski nadbiskup Dioniz Széchy, a Helena spominje kako su ga on i potom kumovi „podignuli iz krstionice“, što znači da se krštenje vršilo uranjanjem u posvećenu vodu.

Helena opisuje i navedeni običaj blagoslivljanja majke, te spominje da je kraljica Elizabeta po isteku babinja, oko uskrasnih praznika, što je otprilike 40 dana od kraljeva rođenja, uzela sina i otišla u kapelicu u Komárnu.

I kad je dakle došlo vrijeme da plemenita kraljica postupi u skladu sa ženskim običajima, uzela je svoga sina u naručje te ga je odnijela u kapelicu u Komárnu. To se dogodilo za vrijeme uskršnjih blagdana.⁶⁴

Krunidba

Kako bi mogla okruniti svog sina, kraljica Elizabeta založila je svoju krunu i drugi nakit Ulrichu Eizingeru za 2500 zlatnih forinta.⁶⁵ Potom se s velikim brojem svojih pristaša zaputila u Stolni Biograd, gdje je u tradicionalnoj ceremoniji Nikola Iločki proglasio dijete vitezom, grof Ulrik II. Celjski poklonio mu je mač, ostrogonski nadbiskup Dioniz Széchy pomazao ga je za kralja, stavio mu svetu krunu na glavu i obukao ga u kraljevske haljine, dok ga je Helena, prema vlastitoj izjavi, držala u svom naručju, a kraljica je stajala pored nje.⁶⁶ Teško mi je povjerovati da je Helena imala toliko bitnu ulogu. Spominje kako je nosila kralja nakon mise, što je razumljivo te je to zadatak koji bi kao dvorjanka trebala obavljati, no ostavljam otvorenom mogućnost da je držanje kralja tijekom njegove krunidbe možda jedno od njezinih preuveličavanja svoje uloge te jedan načina na koji je htjela istaknuti svoju bitnost. Memoari su napisani nakon smrti kraljice, tako da ona nije mogla raspravljati o istinitosti Heleninih tvrdnji, a vjerojatno su također i pisani za (sada odraslog) kralja Ladislava, kako bi na taj način, a zbog svoje navodno važne uloge u njegovoj krunidbi, od njega tražila usluge i dobra koja može udijeliti samo kralj. Fuggerova kronika opovrgnula bi ovaj argument jer je u njoj kralj prikazan kako sjedi u krilu kraljice (Slika 4), uz opis:

⁶³ Kult svetoga kralja Ladislava posebno je štovao Elizabetin otac Sigismund te se i na taj način pokušalo dočarati kontinuitet u predodređenosti maloga Ladislava u njegovu stupanju na ugarsko prijestolje, vidi Sweeney, „The Tricky Queen“, 88-89, 96-97; Rippmann, „Königsschicksal in Frauenhand“, 390.

⁶⁴ Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 268: *Do nue die zeit kam, Daz nue die edel KungInn solt fuer gen nach frawen siten, do nam Sie iren Sun an den armb vnd trueg In In die Capellen zu Gomarn. Das geschah in den Oster veirtegen.*

⁶⁵ Klaić, *Povijest Hrvata*, 203.

⁶⁶ Williamson, *The Memoirs of Helene Kottanner*, 40-44; Sweeney, „The Tricky Queen“, 97; Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 250; Dunphy, „Perspicax“, 192.

I zatim je Ladislava, koji je sjedio u kraljičinom krilu, u samoj crkvi sv. Stjepana nadbiskup na uobičajenoj svečanosti pomazao, okrunio, blagoslovio i proglasio kraljem Ugarske. Prelati, gospoda i ostalo prisutno plemstvo pružili su ruke nad okrunjenu djetetovu glavu i zakleli su mu se kao svome kralju te su mu poželjeli sreću u vladavini i obećali kraljici da će njoj i njezinom sinu dati svoje tijelo, svoju čast i svoja dobra te da će da štiti od svih njegovih neprijatelja. Nadalje je grof Ulrik Celjski, kao brat njegove bake, zastupao kraljevu osobu i zakleo se u njegovo ime staležima da će čuvati slobode, zakone i red u kraljevstvu. Tijekom ovog događanja mali je vladar plakao, kao i kraljica: ona naime s obzirom na svoju nevolju i udovištvo, no možda i zbog toga što su joj duša i razum pretkazivali kakve će se sve nevolje ovome okrunjenom siročetu dogoditi.⁶⁷

Slika 4. Krunidba Ladislava Posmrčeta (Fugger, Spiegel, 518, <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwFugger1668/0575/image> [posljednji posjet 12.9.2018.])

⁶⁷ Also ward Ladislaus, in der Stefans-Kirche daselbst/ auf dem Schosz der Königin sitzend/ durch den Kardinal/ mit gewöhnlichen Ceremonien/ zum König in Hungarn gesalbet/ gekrönt/ eingesegnet und ausgeruffen. Die Prälaten/ Herrn und der ganze anwesende Adel/ streckten die Hände über des gekrönten Kindes Haupt/ schwuren und huldigten ihm als ihrem König/ wünschten ihm Glück zur Regirung/ und versprachen der Königin/ das sie/ den ihr und dem Sohne/ Leib/ Ehr und Gut zusetzen/ und ihn wider alls seine Widerwärtige schützen wolten. Hingegen vertrat Gr. Ulrich von Cili/ als dessen Groszmutter-Bruder/ des Königsperson/ und schwure/ im namen desselben/ den Ständen/ dasz er des Reichs Freiheiten/ Gesetze und Ordnung handhaben wollte. Unter dieser Handlung/ weinete das Herrlein/ wie auch die Königin: und zwar diese/ in betrachtung ihres Unfalls und Wittibstandes; auch weil vielleicht das Gemüt und die Vernunft ihr voransagte/ was diesem gekrönten Waisen vor Ungemach zukommen wurde. Fugger, *Spiegel*, 519. <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwFugger1668/0576/image> (posljednji posjet 10.8.2018.).

No Fugger nije imao privilegiju da kao suvremenik sudjeluje na krunidbi, pa se njegovo svjedočenje treba uzeti sa zrnom soli. Njegova se kronika dobrim dijelom oslanjala na kronike Heleninih suvremenika, Eneje Silvia Piccolomini (1405.-1464.), kancelara kralja Fridrika III. Habsburškog i budućeg pape Pia II. te *Chronike Hungarorum* Jánosa Thuróczyja. U njoj Fugger tvrdi da je kraljica otuđila krunu tek nakon krunidbe svog sina Ladislava:

Mađari su običavali umotati svoju krunu u svilenu tkaninu i položiti je u kutijicu koju su zapečatili pečatima brojnih velikaša te optočili mnogim lokotima. Kad je dakle provedena Ladislavova krunidba, kraljica je također otputovala u Višegrad i u prisutnosti staleža umotala krunu ponovno u tkaninu i predala je jednoj dvorjanki iz svoje pratnje (navodno je to bila jedna dvorska dama iz roda Frodnacher), kojoj je prije toga dala jedan zamotuljak iste vrste i u njemu ne znam što, koji je veličinom, težinom i na dodir nalikovao kruni. Ova dvorjanka, koja je unaprijed dobro upućena u svoju dužnost, s osobitom je brzinom zamijenila ovaj zamotuljak za krunu koju su velikaši zapečatili i zaključali u kutiji. I tako su dakle ženskom lukavošću svi Mađari koji su bili protiv nje prevareni i zaslijepljeni. Drugi pišu da je kraljica nekoliko godina prije, dok se sa svojim suprugom nalazila u Višegradu i tamo razgledala kraljevske insignije, neprimjetno zataknula krunu jednoj od svojih dvorjanki pod ogrtač te nakon toga dala izraditi istu takvu i stavila je na njezino mjesto.⁶⁸

Ovdje je vidljivo kako Fugger u svoje vrijeme nije raspolagao saznanjima iz memoara Helene Kottanner te je o pravim događajima te večeri na Višegradu, ali i u Komárnu, mogao samo nagađati, jednako kao i Helenini suvremenici. Ta činjenica ide u prilog tvrdnji da su njezini memoari bili namijenjeni kralju Ladislavu ili jako uskom krugu ljudi na njegovom dvoru.

Slično tome, i u kronici Jánosa Thuróczyja (*Chronica Hungarorum*) krunidba poljskoga kralja Vladislava I. ispriповijedana je prije krunidbe Ladislava Posmrčeta, kako bi se poljskome kralju dao legitimitet u nasljeđivanju ugarskog prijestolja.⁶⁹ No isto tako i Helena Kottanner u svojim memoarima daje lažno svjedočanstvo kako bi dala legitimitet Ladislavu Posmrčetu kao pravom i jedinom kralju. Ona tako navodi da su tijekom krunidbe

⁶⁸ Die Hungarn pflegten ihre Kron/ in ein seidinn Tuch einzuwickeln/ und in ein Kästlein benzulegen/ welches sie mit etlicher Landherren Insigeln besigelten/ un mit vielen Schlössern verwahrten. Als nun die Krönung Ladislai verbracht worde/ reisete die Königin mit nach Wissegrad/ wickelte/ in gegenwart der Stände/ die Kron wiederum in das Tuch/ und gabe es einer aus ihrem Frauenzimmer/ (soll eine Jungfrau/ aus dem Geschlechte der Fraunauer/ gewesen senn/), deren sie vorher ein Bündelein gleichen Zeugs/ und darein/ weisz nicht was/ so/ an der grösse/ schwere und im greifen/ der Krone gleiche/ zugestellt hatte. Diese HofDame/ was ihres thuns hierben wäre/ zuvor wol unterrichtet/ verwechselte/ mit sonderbarer geschwindigkeit/ das Bündelein gegen der Krone/ welches die Landherren in das Kästlein verschlossen und besigelten: Und wurden also/ durch eine Weibliche List/ alle Hungarn/ soviel ihrer zugegen waren/ betrogen und geblendet. Andere schreiben/ die Königin habe/ Jahre vorher/ als sie mit ihrem Gemahl sich zu Wissegrad befunden/ und die Königliche Kleinodien besichtigte/ die Kron/ unvermerkt jemandens/ ihrer Hofmeisterinn unter den Mantel zugesteckt/ nachmals eine dergleichen verfärtigen lassen/ und an deren stelle gelegt. Fugger, *Spiegel*, 519, <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwFugger1668/0576/image> (posljednji posjet 10.8.2018.).

⁶⁹ Dunphy, „Perspicax“, 193.

korištene i ostale kraljevske insignije, naime kraljevska jabuka, žezlo, legatski štap i mač, no drugi nam izvori otkrivaju kako su insignije ostale u riznici u Višegradu, a i sama Helena u svojim memoarima ne spominje da je uz krunu ukrala i ostale insignije. Tu činjenicu staleži koji su bili na strani poljskoga kralja htjeli su iskoristiti kako bi osporili Ladislavovu krunidbu. S druge strane, iako je Vladislav I. koristio ostale insignije tijekom svoje krunidbe 14. srpnja 1440. u Stolnom Biogradu, kako nije posjedovao svetu krunu, ostrogonski ga je nadbiskup morao okruniti zamjenskom krunom koja je uzeta s relikvija svetoga kralja Stjepana, što je opet bio povod Ladislavovim pristašama da ne priznaju njegovu krunidbu. Tek po smrti kralja Vladislava I. u bitci kod Varne 10. studenog 1444. godine, ugarski će magnati priznati Ladislava kao svog kralja.

Nakon krunidbe kraljica Elizabeta je založila svetu krunu kralju Friedrichu III. i tek će ju kralj Matija Korvin 1463. godine po isplati velike naknade uspjeti dobiti natrag.⁷⁰

O utvrđi Višegrad

Višegrad se nalazi na desnoj obali Dunava, četrdesetak kilometara uzvodno od Budimpešte. Naselje je nastalo uz utvrdu čiji korijeni dosežu još u doba Rimskog Carstva, kad su na tom području podizane utvrde u sklopu dunavskog limesa. Prvotno je postojala samo jedna utvrda, ona na obali Dunava, koju su kraljevi iz loze Arpadovića obnovili na ruševinama rimske utvrde. Utvrda se nalazila na glavnoj cesti koja je pratila Dunav. Tijekom mongolske invazije 1242. godine ova utvrda i pokrajnje naselje su uništeni.⁷¹

Nakon ove invazije, kraljica Marija, supruga hrvatsko-ugarskog kralja Bele IV. (1235.-1270.) daje izgraditi novu utvrdu na vrhu brda iznad ruševina starog Višegrada, a za potrebe gradnje zalaže vlastiti nakit. Utvrdu je namijenila udovicama i siročadi te redu sestara dominikanki kojemu je pripadala i jedna od njihovih kćeri, Margareta, koji bi se mogli skloniti pred Mongolima u utvrdu ako se za to ponovno pokaže potreba. Nakon izgradnje utvrde, podignut je i obrambeni bedem s kruništem (njem. *Zinnenmauer*) koji je zatvarao nizinu prema Dunavu, a pored ceste koja je prolazila kroz bedem podignut je i heksagonalni stambeni toranj (fr. *donjon*) oko kojeg će nastati kasniji donji dvor. Utvrda je služila i kao sjedište kaštelana piliške županije, a kraljevi su povremeno odsjedali u njoj tijekom sezone lova.⁷²

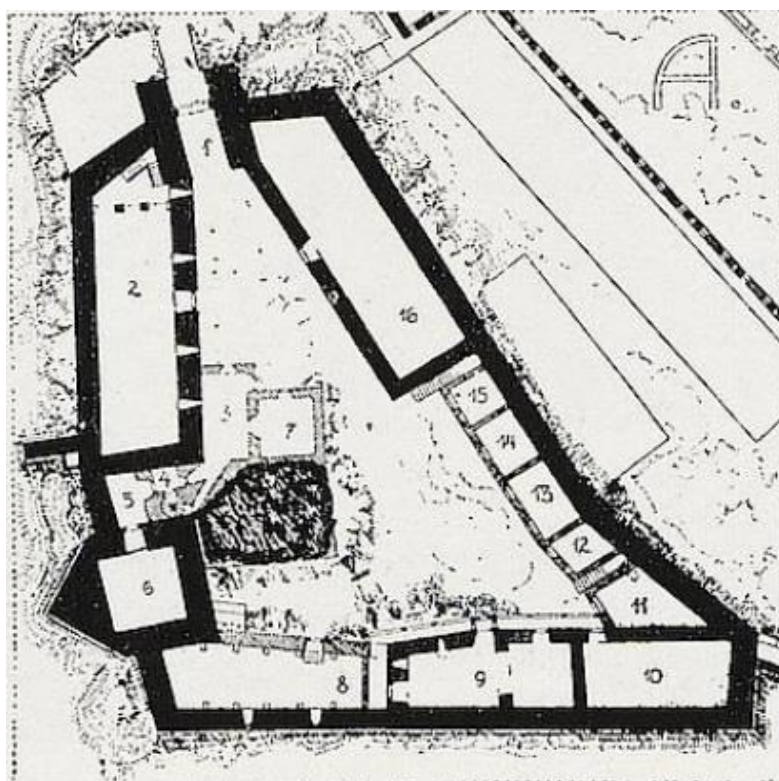
⁷⁰ Lux, „Die Burg Visegrád“, 74; Altmann, *Medium regni*, 122.

⁷¹ Altmann, *Medium regni*, 118; Lux, „Die Burg Visegrád“, 74.

⁷² Altmann, *Medium regni*, 118-119.

S dolaskom Anžuvina na vlast u Ugarskoj, kralj Karlo I. Robert (1301.-1342.) seli svoju rezidenciju iz Budima u Višegrad te daje proširiti svoju palaču na gornjem gradu. Naselje podno gornjeg grada ubrzo prerasta u važan grad koji se sredinom 14. stoljeća sastoji se od mađarskog i njemačkog dijela. U mađarskom dijelu kralj Karlo I. Robert gradi dvorac koji će do kraja 14. stoljeća daljnjom izgradnjom prerasti u palaču odnosno u donji dvor. Pošto Višegrad postaje važno središte i centar anžuvinske moći, kralj daje ugarsku krunu sv. Stjepana preseliti u riznicu na gornjem dvoru Višegrada.⁷³

S arhitektonskog pogleda Višegrad postaje klasični srednjovjekovni grad i kraljevska rezidencija tek za vrijeme vladavine kralja Sigismunda Luksemburškog koji proširuje obje palače, no postepeno gubi na značaju nakon 1408. kad Sigismund seli svoj dvor u Budim i tamo počinje radove na novoj palači.⁷⁴ Iako Višegrad i dalje ostaje kraljeva najdraža rezidencijalna palača, on sve manje i manje vremena provodi u njoj, a nove radove na obje palače te revitalizaciju naselja potaknut će tek kralj Matija Korvin 1470-ih godina.⁷⁵

1 kula s vratima, 2 kapelica sa stepenicama prema prvome katu kod kule s vratima, vodi prema kraljičinim odajama, 3 stražarnica, 4 predsoblje spiralnog stubišta koje vodi u predsoblje kaštelana na prvom katu, 5 kraljičina riznica, 6 riznica u peterokutnoj kuli, 7 stražarnica, 8 skladište, 9 soba za sastanke, 10 smočnica, 11 kuhinja, 12-15 stražarnice, 16 glavna dvorana u utvrdi

Slika 5. Tlocrt prizemlja gornjeg dvora u Višegradu u 15. stoljeću (Lux, „Die Burg Visegrád“, 82)

Helena u svojim memoarima razlikuje kraljičine odaje na gornjem dvoru (njem. *Haws*) u kojem su se nalazile njezine dvorjanke (*frawenzimmer*), od donjeg dvora (njem. *Hof*),

⁷³ Altmann, *Medium regni*, 119-120; Lux, „Die Burg Visegrád“, 74.

⁷⁴ Katanec, „The Perquisite of a Medieval Wedding“, 51.

⁷⁵ Altmann, *Medium regni*, 122.

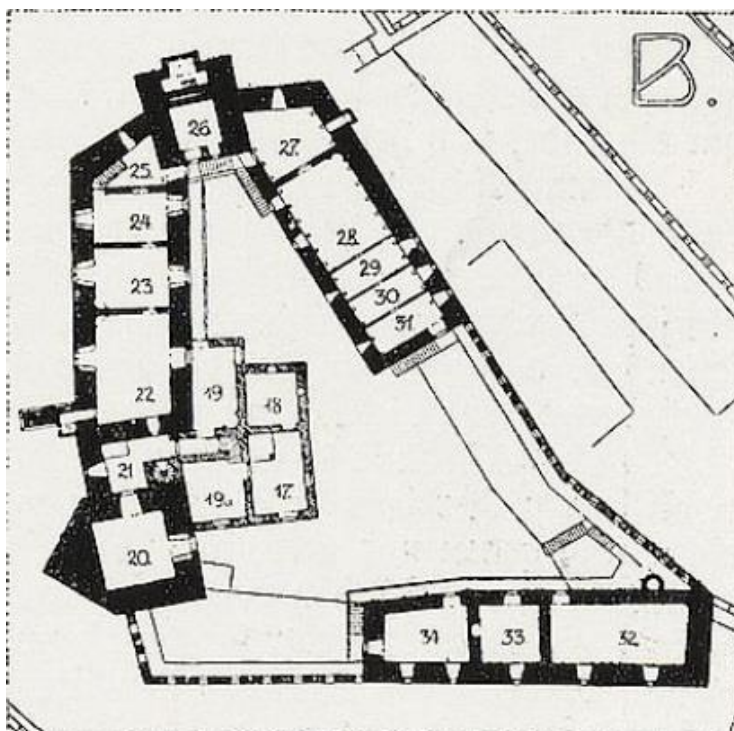
kraljeve palače uz Dunav.⁷⁶ U prizemlju peterokutnog tornja na gornjem dvoru u Višegradu nalazila se kraljeva riznica, a na katu se nalazio stan kaštelana (njem. *Burgvogt, Burggraf*). Iz kaštelanovog predsoblja spiralno stubište je vodilo do kraljičine riznice, a vratima je također bilo povezano s kraljičnim odajama.⁷⁷ Kraljičine odaje nalazile su se na istočnoj strani gornjeg dvora, dakle odmah do peterokutne riznice. Bile su na prvome katu i sastojale su se od tri sobe i predsoblja. Iz predsoblja su stepenice vodile u prizemlje, gdje se nalazila kapelica sv. Elizabete te druge stepenice koje su vodile do stražarnice (njem. *Torwache*). Helena Kottanner svjedoči da je spavala s kraljevnom Elizabetom u prvoj sobi do predsoblja (*klain stuben*), a kraljičine dvorjanke su spavale u trećoj sobi, odmah do kaštelanova predsoblja. Donji dvor je prema memoarima bio slabije opremljen od gornjega. Kad je kraljica naredila Heleni da s gornjeg dvora povede dvije dvorjanke i kraljevnu te dođe u donji dvor, sve one su boravile u istoj sobi koja je bila slabo opremljena, tako da je Helena kraljičinu krunu morala sakriti ispod kreveta, jer u sobi nije bilo škrinje. Kraljica je također spavala u sobi s dvije dvorjanke koje su pazile na nju, a iz memoara saznajemo da je u kraljičinoj sobi cijelu noć gorjela svijeća, pa Helena prepričava kako ju je jedna od dvorjanki srušila te izazvala požar. S druge strane dok se Helena trebala išuljati po noći kako bi ukrala svetu krunu, morala je od jedne dvorjanke tražiti svijeće, pod izlikom da namjerava cijelu večer moliti. Na kraljičine dvorjanke pazila su dva dvorjana koji su pripadali kraljičnim familijarima, a svim dvorjanima upravljao je kaštelan, koji je brinuo i o sigurnosti dvorjanki. Helena tako spominje da kad se kaštelan razbolio i morao napustiti svoj krevet, nije se usudio u svoju sobu postaviti dvorjane, jer je ona bila odmah do kraljičinih odaja i njezinih dvorjanki.⁷⁸

O životu žena na dvoru nažalost nema puno izvora jer one nisu bile u fokusu tadašnjih kroničara. Memoari Helene Kottanner u tom pogledu daju dobar uvid u život dvorjanki u srednjovjekovnim utvrdama.

⁷⁶ Frauenzimmer su činile kraljičine dvorjanke i služavke, koje su zajedno s kraljicom kratile svoje vrijeme ručnim radovima, pratile kraljicu na njezinim putovanjima i pomagale joj u odgoju njezine djece. Dvorjanke su uglavnom bile plemkinje i građanke, često supruge ili udovice dvorjana, ali i njihove kćeri ili rođakinje. Daniela Dvořáková, „Das Leben einer Frau in der mittelalterlichen Burg,“ u *Castrum Bene 12: The Castle As A Social Space*, ur. Katarina Katja Predovnik (Ljubljana: Ljubljana University Press, Faculty of Arts, 2014), 98-100.

⁷⁷ Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 280-282. Kaštelan je obično bio pripadnik nižeg plemstva.

⁷⁸ Dvořáková, „Das Leben einer Frau in der mittelalterlichen Burg,“ 98-100.

17 ulaz u ženske odaje, ujedno i kuhinja, 18 odaja, 19 ženska odaja u kojoj je Helenin pomoćnik razgovarao s dvorjankama i sakrio turpije; ovdje je Helena zapalila ostatke kutije u kojoj se nalazila sveta kruna, 19a ženska spavaća odaja kroz koju je Helena morala proći kako bi došla do ulaznih vrata u žensku kulu, 20 kaštelanova odaja, 21 kaštelanovo predsoblje, 22 kraljičina spavaća odaja u kojoj je Helena dugo čekala i molila, 23 kraljičina odaja, 24 prva kraljičina odaja, u koju je Helena pustila svoje pomoćnike; ovdje je spavala one noći kad je izbio požar, 25 predsoblje, 26 stražarnica u kuli, 27-31 kraljeve stambene odaje, 32-34 gostinjske odaje

Slika 6. Tlocrt prvog kata gornjeg dvora u Višegradu u 15. stoljeću (Lux, „Die Burg Visegrád“, 83)

TREĆE POGLAVLJE

Prijevod Memoara Helene Kottanner na hrvatski jezik

Kad je prošlo tisuću četiristo godina od Kristova rođenja, te kad su se nakon toga u trideset devetoj godini blížili Uskrs [5. travnja 1439] i Duhovi [24. svibnja] i kad je plemeniti vojvoda Albert⁷⁹ bio izabran za kralja Svetog Rimskog Carstva te je primio nekadašnju⁸⁰ ugarsku krunu, a i kraljica ju je primila, tad je njegova milost došla u Požun i nije dugo ostala ovdje. Potom je plemenita kraljica Elizabeta napustila Budim kako bi se priključila svome suprugu te došla u Požun. Potom je vojvoda Albert napustio Austriju te je i on došao u Požun sa svojim dvorom. A nakon toga je Njegova Milost poslala delegaciju u Beč da mu dovede njegovu najmlađu kćer, gospu Elizabetu⁸¹, sa svom njezinom služinčadi u Požun, što se i dogodilo, a tome sam i ja, Helena Kottanner, prisustvovala te sam i ja poslana na dvor kralja Alberta i njegove supruge, plemenite i najmilostivije kraljice.

Nedugo nakon toga krenuli smo zajedno s kraljicom i mladom plemenitom vojvotkinjom te smo se odvezli do Budima. Nismo bili dugo u Budimu kad se digla pobuna protiv Nijemaca. A u to vrijeme umro je ostrogonski nadbiskup, čije ime je bilo Juraj Pálóczy⁸². Kako je sveta kruna u to vrijeme bila u Ostrogonu, kralj Albert otputovao je do gospodara Ostrogona, braće nadbiskupa ostrogonskog čije ime je također bilo Pálóczy, koji su u to vrijeme vladali Ostrogonom.⁸³ Tamo je kralj Albert zatekao svetu krunu i paramente. Potom su gospodari zvani Pálóczy vijećali među sobom, a njihova je odluka poslana na katedralni kaptol u dvorcu u Ostrogonu, gdje se dalje vijećalo. Tad je postalo jasno da oni kralju Albertu ne žele uskratiti svetu krunu, ali da su neprijateljski nastrojeni prema njemu. No poslušajte sad što se dogodilo u međuvremenu; kraljica, gospodarica Elizabeta, ostala je trudna i kasnije je rodila kralju Albertu plemenitog nasljednika koji je nazvan Ladislav.

⁷⁹ Albert iz roda Habsburgovaca, rođen 1397. u Beču, nakon smrti svog oca 1404. poznat kao Albert V., vojvoda austrijski. 1438. godine triput je krunjen za kralja: kao ugarski i češki kralj bio je poznat kao Albert I., a kao rimski kralj kao Albert II.

⁸⁰ Originalno *vormalig* u smislu ranija, prijašnja, nekadašnja kruna. Drugi prijevodi izostavljaju ovu riječ pa nisam mogla usporediti s njima.

⁸¹ Elizabeta Habsburška, kći kralja Alberta I. i Elizabete Luksemburške, rođena je otprilike 1436. u Beču, a preminula 1505. u Krakovu. Udala se za poljskoga kralja Kazimira IV. Jagelovića (1447.-1492.), brata hrvatsko-ugarskog kralja Vladislava I. Jagelovića. Rodila je trinaestero djece i na taj način nastavila luksemburšku lozu po ženskoj liniji, a za hrvatsku je relevantan njezin najstariji sin koji će kasnije biti okrunjen kao hrvatsko-ugarski kralj Vladislav II. Jagelović.

⁸² Mađ. György Pálóczy, njem. Georg von Pálócz, kod Klaića kroatiziran kao Juraj Paloc, nadbiskup ostrogonski od 1423. do svoje smrti, otprilike u srpnju 1439.

⁸³ Ostrogonski nadbiskup bio je istovremeno župan ostrogonskog komitata i vlastelin grada Ostrogona, a u pravilu su ostrogonski nadbiskupi vršili i dužnost kraljevskog kancelara. U trenutku smrti nadbiskupa Jurja Pálóczyja, njegova braća Matija i Mirko više nisu bila živa, no njihova djeca, dakle nadbiskupovi nećaci, imali su uloge na dvoru poljskoga kralja Vladislava I. Vidi Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 280 i Altmann, *Medium regni*, 13.

Kad se vijećanje o svetoj kruni završilo, plemeniti kralj Albert poslao je svoju najmlađu kćer, plemenitu vojvotkinju, gospu Elizabetu, u utvrdu Višegrad, a ja, Helena Kottanner, pošla sam s njom. Još istoga dana plemeniti je kralj Albert pošao s plemenitom kraljicom u Ostrogon po svetu krunu koja mu je i predana. Tada se Njegova Milost zaputila prema svojoj vojsci u Segedin. Kad je Njegova Milost bila spremna na odlazak, zaputila se najprije u Višegrad sa svojom suprugom, plemenitom kraljicom, te je ponijela svetu krunu sa sobom k svojoj najmlađoj kćeri, vojvotkinji. Nekolicina ugarskih plemića pošla je s njima te su ponijeli svetu krunu i položili je u peterokutnu riznicu, a ja, Helena Kottanner, sam također bila tamo, noseći mladu vojvotkinju na svojim rukama i jasno sam vidjela kako i gdje je stavljena sveta kruna. Potom je riznica zaključana, a vrata riznice čvrsto su zapečaćena mnogim pečatima. Višegrad je u to vrijeme bio u rukama plemenite gospode, grofa Nikole od Sv. Jurja i Bösinga i njegova sina, grofa Jurja.⁸⁴

Potom je plemeniti kralj Albert odjahao zajedno sa svojom suprugom, plemenitom kraljicom, na bojište i u močvarno područje kod Segedina. A što se nakon toga dogodilo dobro je poznato i nedugo zatim plemeniti kralj se razbolio od bolesti zvane dizenterija. Tad je njegov majordom naredio da se bolesnog kralja vrati u Višegrad, gdje je položen u postelju u donjem dvoru. Potom su kraljevi liječnici došli k njemu iz Beča, a kad se Njegova Milost malo oporavila, njegova mu je mlada kći, vojvotkinja, poslala svoju košuljicu koju je nosila na vlastitome tijelu. Potom je Njegova Milost poslala košuljicu natrag na gornji dvor svom vjernome slugi, pobožnom čovjeku zvanom Vinsterel⁸⁵, koji je od nje napravio vrećicu na koju je prišio broš ukrašen dvama amuletima s čarobnim opnama graška.⁸⁶

⁸⁴ Kad su insignije iz Ostrogona prebačene u Višegrad, za novog čuvara krune postavljen je Albertov pristaša grof Juraj III. od Sv. Jurja i Bösinga. Grof Nikola II. od Sv. Jurja i Bösinga i njegov sin, grof Juraj II., stric odnosno rođak čuvara krune, bili su kapetani utvrde. Ovaj plemićki naslov izveden je prema kraljevskim donacijama *Sanct Georgen* i *Bösing*, slobodnim kraljevskim gradovima u komitatu Bratislavi koju je ovaj rod dobio u 13. stoljeću. Za hrvatske zemlje relevantno je da je Toma od Sv. Jurja bio hrvatski ban 1382. godine. Ovaj rod je po muškoj liniji izumro polovicom 16. stoljeća. Vidi Ivan von Bojničić, ur., *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (=J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, sv. 4, dio 13) (Nürnberg: Bauer und Raspe, 1899) <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-kroatien-und-slavonien-horvatorszag-es-szlavonia-E25A/csaladok-E277/sanct-georgen-u-bosing-10920/> (posljednji posjet 27.8.2018.); Dr. Moritz Wertner, „Die Grafen von St. Georgen und Bösing,“ *Jahrbuch der k.k. Gesellschaft „Adler“* 1 (1891): 216-217, 243-244.

⁸⁵ Vjerojatno Jeronim Vinsterel koji je kao pješak u službi kraljice, vidi Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 285-286.

⁸⁶ Tu se vjerojatno radilo o osušanim opnama graška koje su se umetale u amulet. Grašak je prema narodnom vjerovanju imao različita čarobna svojstva te se koristio u narodnoj medicini kao sredstvo za liječenje bolesti i skidanje uroka. Nošenom vlastitom ili tuđom košuljicom brisala su se tijela ljudi ili životinja te se vjerovalo kako ih se na taj način može izliječiti. Vidi Hans Bächtold-Stäubli i Eduard Hoffmann-Krayer, ur., *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, sv. 2 (Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1987. Pretisak, Berlin/Leipzig, 1930), 876-885; Hans Bächtold-Stäubli i Eduard Hoffmann-Krayer, ur., *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*, sv. 3 (Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1987. Pretisak, Berlin/Leipzig, 1931), 1729.

Nakon toga plemenita je kraljica teška srca otputovala prema Budimu na posjede bana Ladislava⁸⁷ jer je plemeniti kralj Albert htio da ostane s njime. Slao joj je mnoge poruke, pogotovo kad se kraljica nije mogla vratiti, i nagovarao ju je da dođe k njemu samo jednom prije nego on otpuče od tamo. To bi bilo u njihovom obostranom interesu. Potom je Njegova Milost napustila Višegrad iako je i dalje bila bolesna. Njegova je Milost još željela vidjeti svoju mladu kćer, gospu Elizabetu, te se zaputio prema Ostrogonu. No u Nesmilju⁸⁸ mu se bolest pogoršala te je plemeniti kralj i gospodar Albert preminuo na dan prije blagdana svetih apostola Šimuna i Jude Tadeja [27. listopada 1439. godine].

Isto to jutro mladu je vojvotkinju u Višegradu posjetio ugarski plemić zvan [...] ⁸⁹ rekavši kako smjesta želi razgovarati s plemenitom kraljicom, njezinom majkom. Nije htio otići te su ga na kraju poslušali, što je bilo mudro. Razgovarao je s našom milostivom gospodaricom i rekao joj kako je plemeniti kralj Albert dao odnijeti svetu krunu iz Višegrada. To je Njezinu Milost smjesta uplašilo. Potom je Njezina Milost pisala grofovima Nikoli od Bösinga i njegovu sinu, grofu Jurju. Htjela je znati je li ta vijest bila istinita ili ne te da je o tome obavijeste. Potom su dvojica grofova koje sam upravo spomenula došli k meni te smo potajno razgovarali i zajedno smo otišli do vrata koja su vodila do svete krune. No svi su pečati bili netaknuti te su oni tako i pisali plemenitoj kraljici.

No tad je Njezina Milost htjela vidjeti istinu vlastitim očima te je došla ovdje u Višegrad s mnogim ugarskim velikašima te su oni svi ušli u riznicu i donijeli škrinju sa svetom krunom gore te su potom iz škrinje izvadili svetu krunu, zajedno s kutijom koja je bila prekrivena mnogim pečatima. Slomili su pečate i izvadili svetu krunu iz kutije i dobro su je promotrili. Pritom sam ja bila prisutna. Potom su uzeli svetu krunu i položili je u manju škrinju u kojoj se također nalazila druga kruna, ona kojom je plemenita kraljica okrunjena za ugarsku kraljicu.

I tako su se dvije krune nalazile zajedno u jednoj škrinji pokraj koje se nalazio krevet na kojem je plemenita kraljica počivala sa svojim teškim bremenom. S njom u odaji spavale su dvije dvorjanke: jedna se zvala Barbara, ona je bila kći jednog ugarskog plemića⁹⁰, a drugoj je

⁸⁷ Ladislav IV. Gorjanski (nakon 1400.-1459.), mađ. Garai László III, njem. Ladislaus von Gara, iz hrvatskog plemićkog roda Gorjanskih. Bio je sin Nikole II. Gorjanskog i Ane Celjske, a time bratić kraljice Elizabete Luksemburške. Obnašao je dužnost mačvanskog bana (1436.-1442., 1443.-1446.) te ugarskog palatina (1447-1458.), vidi Mladen Švab, s.v. „Gorjanski“ u *Hrvatski biografski leksikon LZMK*, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7214> (posljednji posjet 27.8.2018.).

⁸⁸ Nesmilje kod Ostrogona, mađ. Almásneszmély, njem. Langendorf, naselje otprilike udaljeno 30 km od Ostrogona i 50 km od Višegrada. Vidi Živko Mandić, „Hrvatska imena naseljenih mjesta u Mađarskoj“, *Folia onomastica Croatica* 14 (2005), 82.

⁸⁹ Ime plemića je izostavljeno u rukopisu i nema drugih podataka na temelju kojih bismo utvrdili njegov identitet.

⁹⁰ Nije moguće utvrditi o kojem se plemiću radi.

prezime bilo Frodnach.⁹¹ Blizu njih nalazila se voštana svijeća koja je služila kao noćno svjetlo, što je bio običaj kod plemkinja. Tijekom noći jedna se od dvorskih dama ustala i nije primijetila da se svijeća prevrnula i uzrokovala požar u odaji koji je zahvatio škrinju u kojoj su se nalazile dvije krune i osmudio ju te je također spalio rupu veću od šake u plavi jastuk od baršuna koji se nalazio na vrhu škrinje. I sad pazite čuda: kralj koji je trebao nositi svetu krunu bio je još zatvoren u majčinoj utrobi, a on i kruna, koju je zli đavao rado htio uništiti vatrenom stihijom, bili su jedva udaljeni dva hvata jedno od drugoga, no Bog je bdio nad nama i u pravo vrijeme je probudio dvorske dame dok sam ja spavala s malom kraljevnom u prednjoj odaji. Potom su te djeve došle k meni i rekle mi da smjesta ustanem jer je u spavaćoj odaji moje milostive gospodarice izbio požar. Prestravila sam se i smjesta sam ustala te pohitala u odaju koja je bila puna dima te sam prigušila i ugasila vatru, pustila da dim izađe i ponovno namirisala sobu kako bi plemenita kraljica mogla u njoj provesti noć.

Sljedeće jutro ugarski su plemići došli k mojoj plemenitoj gospodarici i ona im je ispričala što se dogodilo tijekom noći te kako su ona i sveta kruna te druga kruna gotovo nastradali u požaru. Oni su se na to začudili te su joj savjetovali da se sveta kruna ponovno stavi u škrinju te ju se ponovno odnese u riznicu u kojoj se nalazila prije. To je i učinjeno isti dan. Škrinja je zapečaćena kao i zadnji put, no ne s jednako mnogo pečata kao prije. Kad je dakle to učinjeno, poslala je moja milostiva gospodarica glasnika grofu Jurju od Bösinga te je tražila od njega ključeve Višegrada jer su ugarski velikaši od nje zahtijevali da utvrdu preda na brigu svome rođaku, banu Ladislavu Gorjanskome. To se i dogodilo. Ban Ladislav Gorjanski preuzeo je utvrdu i u nju je postavio kaštelana.⁹²

Kad je potom plemenita kraljica sa svojim rođakom Ladislavom i ostalim ugarskim plemićima htjela otputovati prema Budimu, uzela me na stranu te mi se povjerila: „Draga i vjerna Kottannerice, pobrinite se za moju kćer i za riznicu⁹³, ne dopustite da itko uđe u nju osim moje kćeri i vas.“ I predala mi je svoju krunu i svoju ogrlicu i druge dragocjenosti na čuvanje, a sve sam to držala u odaji kroz koju je trebalo proći da bi se došlo do svete krune. I dok smo mi ovako pričale, pridružio nam se ban Ladislav sa svojim kaštelanom i rekao: „Milostiva gospo, naredite ovoj ženi da nikoga ne pušta u riznicu, čak ni moga kaštelana.“ Na to je Njezina Milost mudro odgovorila te mi rekla: „Draga Heleno Kottanner, kad moj rođak, ban Ladislav i njegov kaštelan požele ući, pustite ih unutra.“ Potom je kaštelan otišao do vrata

⁹¹ Vjerojatno pripadnica roda Frodnacher, plemićke obitelji njemačkog porijekla s područja Gornje Austrije. Vidi Vedran Klaužer, „Plemićka obitelj Frodnacher - ogranak Bednjanski (de Bednya). Aktivnosti članova ogranka u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu u drugoj polovici 15. i početkom 16. stoljeća“, *DG Jahrbuch* 19 (2012): 32-33.

⁹² Franjo Pöcker, vidi bilješku 108.

⁹³ Ovdje se misli na kraljičinu riznicu, vidi Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 283.

na kojima su se nalazili pečati, uzeo je komad sukna te ga položio preko pečata i zavezao u čvor te utisnuo na njega svoj pečat.

Nakon što se to sve dogodilo, plemenita je udovica, moja milostiva gospodarica, krenula zajedno sa svojim rođakom Ladislavom i ostalim ugarskim plemićima prema Budimu, opterećena teškim bremenom i umorna od mnogih briga. Naime, ugarski su plemići htjeli da uzme novoga supruga te su joj ih već nekoliko predložili. Jedan od njih bio je poljski kralj, zvan Vladislav⁹⁴, a drugi je bio sin despota iz Srbije.⁹⁵

Plemenita je kraljica zbog toga bila jako snuždena, no uljudno im je odgovorila rekavši: „Draga gospodo, nemojte mi nuditi poganina, radije bih se udala za kršćanskog seljaka.“⁹⁶ Potom je njezin rođak, ban Ladislav, odlučio da će ona poći za onoga iz Poljske. Na to su svi ugarski plemići odlučno zahtijevali da ona to učini. No ona nije htjela te im je odgovorila da želi čekati što će joj Bog dati te da će u skladu s time odlučiti: svi su joj liječnici naime rekli da nosi sina, a ona se tome i nadala. No kako ona još nije mogla znati istinu te ju nije mogla iskoristiti kako bi u skladu s njome odlučila, Njezina Milost napustila je Budim te je ponovno otputovala u Višegrad i smjestila se u donjem dvoru. Tamo joj se pridružio grof Ulrik Celjski.⁹⁷

Kad su ugarski plemići za to saznali, i oni su također ubrzo došli k Njezinoj Milosti i dodijavali joj oko onoga iz Poljske. Savjetovalo joj se da pristane uzeti onog iz Poljske, a da pritom razmisli što bi za nju bilo najbolje te da će se pronaći razlog kako da ju se oslobodi dane riječi. Njezina Milost je to učinila i pretvarala se da pristaje uzeti onoga iz Poljske. No postavila je i tri uvjeta koja su dobro poznata.⁹⁸ Rekla je da ako će ih oni ispuniti, ona će se udati za onoga iz Poljske. No ona je dobro znala da ni onaj iz Poljske niti ugarski velikaši

⁹⁴ Vladislav I. Jagelović (u starijoj hrvatskoj historiografiji i Vladislav I. Varnenčik, polj. Władysław III Warneńczyk), poljski (1434.-1444.) i hrvatsko-ugarski kralj (1440.-1444.). Rođen 1424. kao sin Jagela, velikog kneza Litve i kasnijeg poljskog kralja Vladislava II. Jagelovića (1386.-1434.) te njegove četvrte supruge Sofije Holszañske.

⁹⁵ Lazar, najmlađi sin srpskog despota Đurđa Brankovića (1427.-1456.), nakon očeve smrti postaje srpski despot (1456.-1458.) jer je bio jedini od despotovih sinova kojeg sultan nije dao oslijepiti, vidi Klaić, *Povijest Hrvata*, 185, 198-199.

⁹⁶ Jagelo, otac kralja Vladislava, je bio veliki knez Litve i posljednji poganski vladar u Europi. Obratio se na kršćanstvo 15. veljače 1386. te je na krštenju uzeo ime Vladislav, vidi Schaus, *Women and Gender in Medieval Europe*, 421.

⁹⁷ Ulrik II. Celjski (~1406.-1456.), sin grofa Fridrika II. Celjskog i Elizabete Frankopanske te unuk grofa Hermana II. Celjskog, bratić kraljice Elizabete Luksemburške i bana Ladislava IV. Gorjanskog. Nakon smrti bana Matka Talovca preuzima funkciju hrvatskog bana (1445.-1456.). Oženio se Katarinom Branković, kćeri srpskoga despota Đurđa Brankovića s kojom je imao troje djece koja su sva umrla prije njega. Njegovom smrću izumire loza Celjskih po muškoj liniji. Za više detalja o grofovima Celjskim vidi pregled literature u Katanec, „The Perquisite of a Medieval Wedding“.

⁹⁸ Kraljica je kao zakonita prijestolonasljednica tražila utjecaj u upravljanju kraljevstvom i nakon postavljanja novoga kralja, priznavanje nasljednog prava svog djeteta, u slučaju da rodi sina, te rješavanje statusa njezina djeteta, u slučaju da rodi kćer. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 283.

neće udovoljiti nijednom od ta tri uvjeta i na taj način je mislila izbjeći dano obećanje da će se udati za onoga iz Poljske. Velikaši to nisu prozreli te su bili sretni što će se ona udati za onoga iz Poljske.

Kako je mudra i plemenita kraljica to uvidjela, usmjerila je svoje misli i težnje ka svetoj kruni te načinu na koji će je uzeti ugarskim velikašima. Mislila je naime da ako joj se rodi sin, da on neće biti protjeran iz carstva, no ako bi nosila kći, ipak bi mogla pregovarati s ugarskim velikašima i dobiti od njih neke ustupke. I stoga me već tada pitala bih li ja bila spremna otići po svetu krunu, iako još nije nastupilo pravo vrijeme za to. No kako ćete čuti u nastavku, bila je greška pomisliti da još nije došlo pravo vrijeme da bi Bog učinio svoja čudotvorna djela.

Ugarski velikaši su htjeli da plemenita kraljica ostane u Višegradu te tamo provede babinje. No Njezinoj Milosti se to nije svidjelo te ona to nije učinila i nije došla u svoju palaču na gornjem dvoru. Zbog svoje velike mudrosti ona se bojala da će je, ako dođe tamo, zadržati u palači silom, zajedno s njezinim djetetom. Drugi razlog je bio da oni [plemići] ne primijete kako ona žudi za svetom krunom. Potom je plemenita kraljica dala dovesti svoju najmlađu kći, gospu Elizabetu, s gornjeg dvora k sebi u donji dvor, a pozvala je i mene te dvije dvorjanke, a druge je ostavila gore, jednu kneginju iz Šleske⁹⁹ i druge plemenite dvorske dame. I svi su se čudili kako je Njezina Milost ostavila te dvorske dame i ostale sluge koje su pripadale mojoj mladoj gospodarici na gornjem dvoru. Zašto je tome bilo tako nije znao nitko osim Boga, Njezine Milosti i mene.

A ja sam imala ključeve od odaje u kojoj su se nalazile njezina kruna, ogrlica i druge njezine dragocjenosti. Zatim je odjednom Njezina Milost morala potajice otputovati te mi je naredila da odem u gornji dvor i pokušam potajice donijeti njezinu krunu i druge njezine dragocjenosti k njoj u donji dvor. I ja sam to učinila te sam došla u odaje u gornjem dvoru i u najvećoj tajnosti donijela mojoj plemenitoj gospodarici njezinu krunu i sve njezine dragulje na sanjkama, sakrivši sve u svojoj odjeći. I kad sam ulazila u dvorište donjeg dvora, ugarski su mi plemići dojahali ususret, a ban Ladislav me upitao: „Heleno Kottanner, što to nosite?“ – „Nosim svoju odjeću.“

Moja plemenita gospodarica bila je sretna što sam joj donijela dragulje, a krunu sam pak morala držati u odaji u kojoj smo spavale ja i moja mlada gospodarica jer je ovdje bilo jako malo odaja koje su se mogle zaključati. I držala sam je pod krevetom i jako sam o njoj brinula jer tamo nismo imali škrinja. Da su gospoda vidjela kutiju s krunom, zasigurno bi krivo

⁹⁹ Šleska je od 1335. godine bila leno češkoga kraljevstva. Kralj Albert je u prosincu 1438. godine kao kralj Češke odredio skrbništvo nad kćerima pokojnog šleskog vojvode Ludovika II. od Briega (1399.-1436.) i Liegnitza (1419.-1436.) te je možda jedna od njegovih kćeri bila dvorjanka kraljice Elizabete. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 283.

pomislili da je to sveta kruna te bi iz toga proizašlo puno nevolja i truda te bi razumjeli zašto je Njezina Milost morala otići na tajno putovanje po zemlji.

Kako je dakle plemenita kraljica dala ugarskim plemićima odgovor u vezi poljskoga kralja kako ste već čuli, i kako je pismo te ugarski plemići koji su ga trebali odnijeti onome iz Poljske – egerski biskup¹⁰⁰, ban Matko Talovac¹⁰¹ i Emerik Marczal¹⁰² te drugi velikaši¹⁰³ - bilo spremno, ugarski su plemići napustili Višegrad te su se zaputili prema Budimu. Potom je plemenita kraljica zajedno sa svojom mladom kćeri, gospom Elizabetom, također napustila utvrdu te se zaputila u Komárno.¹⁰⁴ Tamo se Njezinoj Milosti pridružio grof Ulrik Celjski, njezin vjerni prijatelj, te su zajedno razmišljali koji je najbolji način da se sveta kruna uzme iz višegradske utvrde.

¹⁰⁰ Eger, njem. Erlau, grad na sjeveru Mađarske. Ne može se sa sigurnošću utvrditi tko je u to vrijeme (18. siječnja 1440.) bio egerski biskup, no pretpostavka je da se radilo o Simonu Rozgonu (Rozgónyi). Dioniz Széchy je prije svog imenovanja za ostrogonskog nadbiskupa vršio funkciju egerskog biskupa, vjerojatno od lipnja 1439., a kako je kraljica putovala u Ostrogon u siječnju 1440., Mollay zaključuje da je tad već odlučila uzvisiti ga u ostrogonskog nadbiskupa, a Simona Rozgona imenovati egerskim biskupom. Simon Rozgon bio je vesprinski biskup (1429.-1440.) te egerski biskup do svoje smrti u bitci kod Varne (1440.-1444.). Usporedi bilješku 125. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 283-284; Klaić, *Povijest Hrvata*, 199. Kako su svi poznati poslanici na dvor poljskoga kralja bili i njegovi pristaše, najvjerojatnije je da se u slučaju egerskog biskupa zbilja radilo o Simonu Rozgonu.

¹⁰¹ U memoarima kao *Matco wan*, njem. Matthias von Pálóc. Nakon bitke kod Nikopolja kralju Sigismundu u bijegu pomaže stanoviti Ivan iz roda Lukarević, građanin Dubrovnika. Kralj Sigismund ga je potom pozvao u Ugarsku i nagradio njega i njegove sinove titulama i imanjima, a prema svom novom imanju Topolovici preuzimaju naziv „de Thalowcz“. Matko je bio ban čitave Slavonije, Dalmacije i Hrvatske (1435.-1445.). Vrhunac moći doseže za vrijeme kraljeva Sigismunda Luksemburškog i Alberta I., a Klaić navodi kako je za vrijeme kralja Alberta bio jači i ugledniji od knezova Celjskih i Gorjanskih. Umire nedugo nakon poraza u bitci kod Varne. Uz pomoć svoje braće, Ivana (†1445.), vranskog priora od 1439., Franje ili Franka (†1448), župana Temeške županije i kapetana Beograda i Petra ili Perka (†1453), hrvatsko-dalmatinskog bana (1438.-1453.), upravlja mnoštvom imanja u posjedu obitelji po cijelom Hrvatskom Kraljevstvu. Vidi Klaić, *Povijest Hrvata*, 193-194; Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-kroatien-und-slavonien-horvatorszag-es-szlavonia-E25A/csaladok-E277/de-thalowcz-talovac-10F3E/> (posljedni posjet 29.8.2018.)

¹⁰² Prema mađ. *Vajdafi Imre* odnosno na latinskom *Emericus filius Wayvodae*, njem. Emerich von Marczal, bio je sin erdeljskog vojvode Nikole Marczala (1402.-1403.), šimeški župan (od njem. Szümegeh za komitat Somogy) i meštar vratara kralja Sigismunda (1435.-1436. i 1437.-1438.) te meštar podvornika kraljice Elizabete i kralja Vladislava I. (1440.-1444.). Bojničić, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-kroatien-und-slavonien-horvatorszag-es-szlavonia-E25A/csaladok-E277/marczali-v-marczal-FC2C/> (posljedni posjet 29.8.2018.); Constantin Reichenauer von Reichenau et al., ur., *Der Adel von Siebenbürgen (=J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch*, sv. 4, dio 12) (Nürnberg: Bauer und Raspe, 1898) <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-siebenburgen-erdely-AC44/iv-a-wappen-der-waywoden-herzoge-landesverwalter-12911552-b-der-vice-waywoden-13631490-c-der-szeklergrafen-d-der-gubernatoren-e-der-sac-AE45/a-herzoge-AE46/> (posljedni posjet 29.8.2018.); Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 284; Fessler, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen*, 668; Endlicher, *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin*, 60.

¹⁰³ Osim spomenutih, u poslanstvu su bili i tavernik Ivan Perény, upravitelj dvora Ladislav Pálóczy (nećak pokojnog ostrogonskog nadbiskupa Jurja), tavernik Mihael Országh von Guth, senjski biskup Ivan de Dominis i drugi. Klaić, *Povijest Hrvata*, 199; Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 283-284; Fessler, *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen*, 528.

¹⁰⁴ Komárno, utvrda na desnoj obali Dunava, danas u granicama Slovačke, vidi Martin Štefánik, Ján Lukačka et al., ur., *Lexikon stredovekých miest na Slovensku* [Leksikon srednjovjekovnih gradova u Slovačkoj] (Bratislava: Prodama, 2010), 183-194.

Potom je moja milostiva gospodarica došla k meni i rekla mi da ja to trebam učiniti jer nitko kome ona može vjerovati ne poznaje to mjesto bolje od mene. Kraljičin zahtjev me jako uplašio jer je predstavljao veliku opasnost za mene i moju malu djecu.¹⁰⁵ I razmišljala sam puno o tome i pitala se što da radim i nisam imala nikoga, koga bih mogla pitati za savjet, osim samoga Boga. I pomislila sam, ako ja to ne učinim i nešto pođe po zlu, ja bih bila kriva pred Bogom i pred svijetom. I tako sam rekla da sam spremna krenuti na taj težak put čak i uz opasnost da ću izgubiti svoj život, no tražila sam da mi daju pomagača. Tražili su moj savjet o osobi koja bi bila prikladna za takav pothvat, a ja sam preporučila muškarca za kojeg sam smatrala da je u potpunosti vjeran i odan mojoj gospodarici i on je bio Hrvat.¹⁰⁶ Pozvali su ga k sebi i uputili ga u svoj tajni plan te u to što se od njega očekuje. On se potom toliko prestrašio da je problijedio, kao da je napola mrtav te nije pristao sudjelovati, već je naprotiv otišao prema konjušnici k svojim konjima. Ne znam je li to bila Božja volja ili je on inače bio nespretn, no uskoro smo iz donjeg dvora dobili vijest da je pao s konja i teško se ozlijedio. I kad se oporavio, skupio je svoje stvari i odjahao u smjeru Hrvatske pa smo cijeli plan morali odgoditi, a moja je milostiva gospodarica bila tužna jer je ta kukavica sad znala za cijelu tu priču. A i ja sam bila jako zabrinuta, no sve je to zbilja bila Božja volja. Jer da smo proveli svoj plan upravo u to vrijeme, moja bi milostiva gospodarica u visokoj trudnoći bila na putu prema Požunu noseći sa sobom svetu krunu. Tada plemeniti plod koji je ona tad nosila ne bi bio okrunjen za kralja jer ona tada vjerojatno ne bi imala podršku i moć koju je, kako će se ispostaviti, imala kasnije.

Kad je napokon došlo pravo vrijeme kad je Svemogući Bog htio učiniti svoja čudesa, Bog nam je poslao jednog muškarca koji je pristao ugrabiti svetu krunu. On je bio Mađar i zvao se ...¹⁰⁷ Bio je odan i mudar i pažljivo se odnosio prema ovom poslu. Pripremili smo stvari koje su nam bile potrebne za ovaj posao i uzeli smo nekoliko lokota i dvije turpije. I on, koji je sa mnom htio riskirati svoj život, navukao je na sebe crni haljetak od baršuna i dvije cipele od filca. I u svaku je cipelu stavio po jednu turpiju, a lokote je stavio pod haljetak. A ja sam uzela mali pečat svoje milostive gospodarice i imala sam ključeve od prednjih vrata: naime bilo ih je troje jer su na šarci od vrata bili još jedan lanac i zasun. Tamo smo prije svog odlaska iz dvorca stavili lokot kako nitko drugi ne bi mogao staviti svoj lokot na to mjesto. I kad smo napokon bili spremni, moja je plemenita gospodarica prvo poslala glasnika da dođe u Višegrad i obavijesti kaštelana i plemića koji je bio zadužen za dvorske dame, Franju

¹⁰⁵ Od svoje djece kasnije spominje samo kćer Katarinu o kojoj nema drugih informacija.

¹⁰⁶ O nesuđenom Heleninom pomoćniku iz Hrvatske nema drugih podataka.

¹⁰⁷ Ime Heleninog mađarskog pomoćnika namjerno je izostavljeno iz rukopisa, tako da o njemu nemamo drugih podataka, osim da je Helena s njime razgovarala na njemačkom jer nije znala mađarski.

Pöker¹⁰⁸ i Ladislava Tamásija¹⁰⁹, neka dvorske dame skupe svoje stvari i budu spremne kad po njih dođe kočija kako bi ih odvezla u dvorac Njezine Milosti u Komárno, jer je ona morala otputovati u Požun. To je najavljeno svim članovima kraljičinog dvora. Kad su dakle kočija, koja je poslana za dvorske dame, te sanjke, na kojima smo ja i onaj koji je sa mnom dijelio brige trebali voziti, bile spremne, poslali su mi dvojicu ugarskih plemića¹¹⁰ koji su sa mnom trebali odjahati do dvorskih dama. Potom smo započeli svoje putovanje.

Kad je kaštelan saznao da sam došla po dvorske dame, on i ostali dvorjani moje gospodarice jako su se iznenadili da me moja mlada gospodarica poslala tako daleko jer je ona još bila mlada te se nije rado odvajala od mene, što su svi jako dobro znali. Onda se kaštelan nešto razbolio te je razmišljao staviti svoju postelju ispred vrata koja su bila prvi ulaz do svete krune. No njegova se bolest pogoršala, što je bila Božja volja, a budući da su se vrata nalazila u ženskoj odaji, on se nije usudio narediti svojim slugama da spavaju tamo s njime. Stoga je zamotao mali komad lanenog platna oko lokota koji smo stavili u blizini šarke te je na njega utisnuo svoj pečat.

Kad smo dakle stigli u Višegrad, dvorske su dame bile radosne i veselile su se što će putovati do moje plemenite gospodarice. Spremale su se i dale su izraditi škrinju za svoje haljine. Morali smo dugo čekati da se škrinja izradi, a lupanje je potrajalo do nakon osam sati. A onaj čovjek koji je putovao sa mnom, on je također došao u žensku odaju te se zabavljao s dvorskim damama. Ispred kamina ležalo je nešto drva za potpalu te on sakrije turpije ispod drva. No neki sluge dvorskih dama vidjeli su turpije ispod drva za potpalu te su se počeli međusobno došaptavati. Ja sam to čula te sam ga smjesta upozorila na to. On se pritom toliko prepao da je sav problijedio te je ponovno uzeo turpije i sakrio ih na drugo mjesto.

Potom mi je rekao: "Ženo, pobrini se da imamo svjetla." Ja sam zatim zamolila jednu staru ženu neka mi da nekoliko svijeća jer ću morati puno moliti s obzirom da je bila subota navečer [20. veljače 1440] i da je to bila prva subota nakon Pepelnice. Uzela sam svijeće i pažljivo ih sakrila. I kad su dakle dvorske dame i svi na dvoru spavali, ostala sam u maloj odaji zajedno sa jednom staricom koju sam pvela sa sobom. Ona nije znala nijednu riječ njemačkoga te također nije znala za naš plan, a nije poznavala niti utvrdu. Ležala je u odaji i čvrsto spavala.

¹⁰⁸ *Franz von Poeker*, vjerojatno „Frank de Pewkre“, familjar kraljice Elizabete kojemu je kralj Albert 8. rujna 1439. poklonio predij. Georgius Fejér, ur., *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, sv. 1, br. 4 (Budim: 1844), 315.

¹⁰⁹ Od mađ. *Vajdaŕ László*, odnosno „Ladislav, vojvodin sin“, naime sin Ivana Tamásija, erdeljskog vojvode (1403.-1409.) i meštra vratara (1409.-1416.). Ladislav Tamási naslijedio je očevu funkciju kao meštar vratara za vrijeme kralja Sigismunda (1417.-1434.) i kralja Alberta (1438.-1439.).

¹¹⁰ Nisu nam poznati identiteti spomenutih plemića.

Kad je došlo vrijeme, onaj koji je sa mnom dijelio ovaj teret prošao je kroz kapelicu i pokucao na vrata. Otvorila sam mu i ponovno zaključala kad je ušao. Sa sobom je poveo slugu koji mu je pritom trebao pomoći, a čije je krsno ime bilo isto kao i njegovo, ...¹¹¹, koji mu se zakleo na vjernost. Otišla sam k njima kako bih im odnijela svijeće, no nije ih bilo. Toliko sam se prestravila da nisam znala što mi je činiti, a čitav nam je plan mogao propasti samo jer nismo imali svjetla. Potom sam promislila te sam otišla i potajice probudila ženu koja mi je dala svijeće te sam joj rekla da su svijeće nestale, a ja se još uvijek moram puno moliti. Na moje veliko olakšanje dala mi je druge svijeće koje sam mu potom odnijela, a dala sam mu i lokote koje je kasnije trebao ponovno pričvrstiti te mali pečat svoje plemenite gospodarice s kojim je trebao zamijeniti stare pečate, a dala sam mu i tri ključa od prednjih vrata.

On je potom skinuo platno s pečatom s lokota koje je kaštelan bio omotao na njega te ga je otključao i ušao unutra zajedno sa svojim slugom. Mučili su se jako s drugim lokotima, toliko da se udaranje i turpijanje jasno moglo čuti. No iako su stražari i kaštelanovi ljudi tu istu noć iz predostrožnosti budno pazili na dragocjenosti koje su im predane na čuvanje, ipak je Svemogući Bog zatvorio svima njima uši kako ga nitko ne bi čuo. No ja sam sve dobro čula te sam u strahu i brigama držala stražu, a potom sam kleknula s velikom pobožnošću i molila Boga i našu dragu Gospu neka pomognu meni i mojim pomagačima. Ipak, više sam se bojala za svoju dušu nego za svoj život te sam molila Boga, ako je moje djelo protiv njegove volje, neka sam prokleta, ili ako iz toga nastane šteta za zemlju i ljude, neka Bog bude milostiv mojoj duši te neka najbolje pusti da odmah umrem na ovome mjestu.

I dok sam tako molila, odjednom sam čula glasne zvukove i štropot, kao da su pred vratima kroz koje sam pustila svog pomagača bili mnogi muškarci u oklopima i učinilo mi se kao da žele provaliti vrata. Prepala sam se te sam ustala i htjela ih upozoriti da prestanu sa svojim poslom. No tad mi je sinulo da bih trebala otići do vrata te sam to i učinila. Kad sam došla do vrata, štropota više nije bilo i nikoga više nisam čula. Rekla sam sama sebi da je to vjerojatno duh te sam se ponovno vratila molitvi i pritom obećala našoj dragoj Gospi da ću bosonoga hodočastiti u Mariazell¹¹², a sve dok ne odradim hodočašće, neću spavati subotama na perju te

¹¹¹ Nažalost i njegovo ime nam je nedokučivo.

¹¹² Svetište u Mariazellu je hodočasničko odredište u Štajerskoj. Prema legendi, 21. prosinca 1157. godine u okolicu Mariazella je po nalogu opata iz samostana St. Lambrecht stigao benediktinski redovnik Magnus s kipom Djevice Marije izrezbarenim u lipovom drvu. Djevica je prepolovila veliki kamen koji mu se nalazio na putu i omogućila mu da prođe dalje, a redovnik je postavio kip Djevice na panj i nad njim podignuo malu drvenu kapelu koja će postati glavno odredište hodočasnika. Prema drugoj legendi, markgrof Vladislav od Moravske i njegova supruga dugo su болоvali od gihta, dok ih u snu nije posjetio sv. Vjenceslav te im poručio da se pouzdaju u Mariju i po svom ozdravljenju hodočaste u Mariazell i u znak zahvalnosti tamo podignu crkvu. U Ugarskoj je Mariazell postao popularno hodočasničko mjesto nakon što je kralj Ludovik I. Anžuvina, opet prema legendi, uz pomoć Djevice Marije pobijedio Turke, i u znak zahvale Mariazellu darovao svoju draguljima

ću cijeli svoj život svake subote navečer našoj dragoj Gospi izmoliti posebnu molitvu i zahvalu za njezino milosrđe kojim me obdarila. I zamolila sam je da u moje ime zahvali svome sinu, našem dragom Gospodinu, Isusu Kristu, na velikom milosrđu i suosjećanju koje mi je iskazao.

I dok sam još molila, ponovno sam čula veliku buku i štopot oklopa pred vratima koja su bila uobičajeni ulaz u žensku odaju. Toliko sam se prepala da sam se od straha tresla i oblio me hladan znoj te sam pomislila kako to nije sablast, te da su za to vrijeme dok sam stajala na vratima od kapelice oni vjerojatno otišli na drugu stranu. Nisam znala što da radim te sam osluškivala, neću li možda čuti dvorske dame, no nisam čula nikoga. Potom sam se potihlo spustila malim (drvenim) stepenicama kroz odaju male gospodarice do vrata kojima se obično ulazilo u žensku odaju. Kad sam došla do vrata, nisam nikoga čula. Laknulo mi je i zahvaljivala sam Bogu te se ponovno vratila svojoj molitvi i pomislila kako je sigurno vrag htio pomrsiti naše račune.

I kad sam dakle završila sa svojom molitvom, ustala sam se i htjela sam otići u riznicu i vidjeti što [ova dvojica] rade. Potom mi je on došao u susret i rekao mi da mogu biti zadovoljna jer je posao završen, na vratima su odturpijali lokote, no na kutiji u kojoj se nalazila kruna su lokoti bili toliko čvrsti da ih nije bilo moguće odturpijati te su ih morali propaliti. Nastalo je toliko dima da sam se bojala kako će ljudi sigurno pitati otkuda taj dim, no Bog nas je spasio.

Kad je dakle sveta kruna bila u potpunosti slobodna, ponovno smo posvuda zatvorili vrata i stavili nove lokote na mjesto onih koje smo slomili, ponovno na njih stavili pečat moje milostive gospodarice te smo ponovno zaključali vanjska vrata i zavezali komad platna s pečatom kako smo ga i našli i kako ga je sam kaštelan tamo stavio. A turpije sam bacila u nužnik koji se nalazi u odaji za dvorjanke, gdje ćete ih pronaći ako u njega provalite, kao dokaz da govorim istinu.

Iznijeli smo krunu kroz kapelicu u kojoj počiva sveta Elizabeta,¹¹³ kojoj ja, Helena Kottanner, još uvijek dugujem misnicu i oltarnik koji će platiti moj milostivi gospodar, kralj Ladislav. Potom je moj pomoćnik uzeo jastuk od crvenog baršuna, poderao ga i izvadio dio perja iz njega te u njega stavio svetu krunu i ponovno ga zašio. Gotovo se bilo razdanilo te su se dvorske dame i svi ostali dvorjani počeli buditi i spremati se za put koji će uslijediti.

optočenu sliku Majke Božje i druge dragocjenosti. Vidi Geschichte von Mariazell, <https://www.mariazell.gv.at/geschichte-von-mariazell> (posljednji posjet 30.8.2018.).

¹¹³ Sveta Elizabeta Ugarska (1207.-1231), kći hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. Nije poznato koje su se relikvije navodno čuvala u kapelici u Višegradu, s obzirom da je Elizabeta preminula u Marburgu na Lahnu i tamo je pokopana.

Dvorske su dame imale jednu staricu koja je bila u njihovoj službi, a moja plemenita gospodarica je naložila da se toj ženi plati te neka ju ne vode sa sobom kako bi se mogla vratiti kući u Budim. Kad je žena primila svoju plaću, došla je k meni i ispričala mi kako je vidjela da nešto neobično leži ispred kamina te da nije znala što je to. Prepala sam se jer sam odmah shvatila da se radi o dijelu kutije u kojoj se nalazila sveta kruna te sam joj na najbolji mogući način pokušala izbiti to iz glave. Potom sam potajno otišla do peći i bacila u vatru sve ostatke koje sam mogla naći, a staricu sam pavela sa sobom na put. Svi su se čudili zašto sam to učinila. Rekla sam im da sam preuzela na sebe zadatak pokušati joj od moje milostive gospodarice izmoliti uzdržavanje u sv. Martinu u Beču¹¹⁴, što sam doista i učinila.

Pošto su dakle dvorske dame i svi kraljičini dvorjani bili spremni krenuti na put, onaj koji je imao patiti sa mnom uzeo je jastuk u koji je bila ušivena sveta kruna i zapovijedio je svojem slugi neka odnese jastuk iz dvorca do saonica na kojima smo on i ja trebali sjediti. Potom je dobri momak uzeo jastuk na svoja ramena i preko toga staru kravlju kožu koja je imala dugi rep koji se vukao za njime. I svi su gledali za njim i počeli se smijati. Kad smo se spustili od dvorca i stigli do trgovišta, htjeli smo nešto založiti, no sve što smo mogli naći su bile haringe¹¹⁵ te smo pojeli malo od toga. I brzo smo otpjevali misu s obzirom da je već bilo kasno i jer smo trebali isti dan stići iz Višegrada u Komárno, što smo na kraju i uspjeli, a ipak

¹¹⁴ *ain phruent gen Wienn hincz sand Merten*, njem. *Martinsspital, Spital „Zum heiligen Martin“*, radi se o staračkom domu za dvorske službenike koji je ustanovio austrijski vojvoda Oton Habsburški, zvan Veseli (†1339). 1471. godine car Fridrik III. Habsburški predaje dom viteškom redu sv. Jurja, koji otada njime upravlja. Dom se nalazio u blizini jednih od vratiju u gradskom bedemu (njem. *Widmerton*), a koja su vodila u Hofburg. Dom se spominje u jednoj ispravi vojvode Alberta iz 1435. u kojoj uređuje poslove oko dvije javne kuće u Beču: *die zway Frawnheuser das hinder und das vorder vor widmer tor auf den Frawnfleckh hie ze Wien gelegen (...) und das Spital zu sant Merten daselbs ze Wien (...)*. Javnom kućom je upravljala gazdarica koja je bila podređena domu sv. Martina, a dom je bio podređen dvorskom maršalu. Vidi Friderike Kraus, „Wien und Bratislava im Mittelalter: Die Frauenhäuser“ (seminar, 2003), <https://wiengeschiedten.files.wordpress.com/2015/11/frauenhc3a4user-im-mittelalter1.pdf> (posljednji posjet 1.9.2018.); Wien Geschichte Wiki, „Martinspital“, <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Martinspital> (posljednji posjet 1.9.2018.); Wien Geschichte Wiki, „Widmerton“, <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Widmerton> (posljednji posjet 1.9.2018.); Johann Evangelist Schlager, *Wiener Skizzen aus dem Mittelalter* (Beč: Gerold, 1846), 399, http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10914579_00407.html (posljednji posjet 1.9.2018.).

¹¹⁵ U memoarima označene kao *hering*. Pretpostavlja se da je riječ preuzeta iz latinskog *halec* za sol te je u srednjovjekovnom latinskom postala *harenga*. U početku nije označavala ribu koju danas zovemo haringom, već jednu vrstu skuševke koje su se mogle naći u Crnom i Sredozemnom moru. Tu se dakle vjerojatno misli na neku vrstu usoljene skuše koja je iz Italije stizala u zemlje njemačkog govornog područja, tako da se već u starom gornjonjemačkom *halec* kao i *sardinia* tumači kao *hâring*, *hering*. Vidi K. Akademie der Wissenschaften, *Beiträge zur deutschen Sprachkunde. Vorgelesen in der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, sv. 2 (Berlin: Friedrich Maurer, 1796), 151, <https://books.google.hr/books?id=3DkLAAAAQAAJ&pg=PA151&lpg=PA151&dq=latein+halec&source=bl&ots=VKhuLbWOyx&sig=Ln TCukb1lhrqQaV43BLonYilpA&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKewjErN7s6eDcAhWiAJokHUUp5AxQ4ChDoATABegQICRAB#v=onepage&q=latein%20halec&f=false> (posljednji posjet 1.9.2018.); *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*, s.v. „Hering“, http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=DWB&mode=Vernetzung&lemid=GH06705#XGH06705 (posljednji posjet 1.9.2018.).

ima dvanaest milja do tamo. I kad smo dakle uzjahali i trebali krenuti, brzo sam opipala dno jastuka gdje se nalazila sveta kruna, kako ne bih sjela na nju. I zahvaljivala sam Svemogućem Bogu i njegovoj milosti, no ipak sam se često osvrnula iz straha da nas netko ne prati. Mojoj brizi nije u potpunosti bilo kraja, bojala sam se i razmišljala sam o tome što je Bog učinio i što će još učiniti.

Tijekom mog boravka u dvorcu nisam niti jednu noć mirno spavala zbog ovog velikog zadatka koji mi je povjeren, a imala sam i mnogo loših snova. Jedne noći sanjala sam da je jedna žena prošla kroz neoštećeni bedem i ušla u riznicu i uzela iz nje svetu krunu. Prestrašila sam se i brzo sam ustala te sam sa sobom povela dvorjanku zvanu Dachpeckerica¹¹⁶ te sam s njom otišla do riznice. Našla sam je kako sam je i ostavila. Dachpeckerica mi je potom rekla: "Nije ni čudo da niste mogli dobro spavati, velike su vam stvari povjerene na brigu." Potom smo se vratili u svoje krevete. I o svemu tome sam razmišljala dok smo putovali.

Kad smo došli do svratišta u kojem smo namjeravali jesti, dobri je sluga sa sobom ponio jastuk koji mu je bio povjeren, slijedio me noseći ga do mjesta gdje smo htjeli jesti i položio ga na stol preko puta mene kako bih ga mogla imati pod nadzorom dok smo objedovali. Pošto smo dakle pojeli, dobri je momak uzeo jastuk i položio ga je ponovno na saonice kako je bio i prije te smo krenuli na put i putovali dok nije pao mrak.

Zatim smo stigli do Dunava koji je još uvijek bio prekriven ledom, no led je na više mjesta bio tanak. I dok smo bili na ledu i dospjeli do sredine Dunava, led ispod kočije s dvorjankama je popucao, kočija se prevrnula, a dvorjanke su počele zapomagati i zavladao je kaos i zbunjenost. Jako sam se uplašila i pomislila sam kako ćemo zajedno sa svetom krunom nestati u Dunavu. No Bog nam je došao u pomoć tako da niti jedan od naših ljudi nije potonuo pod led, no neke od stvari koje su bile na kočiji pale su u vodu i nestale pod ledom. Potom sam uzela vojvotkinju od Šleske i najviše dvorske dame k sebi na saonice te smo uz Božju pomoć stigli preko leda, a stigli su i ostali.

Kad smo dakle došli do kraljičinog dvorca u Komárnu, onaj koji je sa mnom dijelio moj strah uzeo je jastuk sa svetom krunom i unio ga je unutra na mjesto na kojem će biti siguran. I kad sam dakle došla u odaju dvorjanki k svojoj milostivoj gospodarici, plemenita me kraljica

¹¹⁶ Vjerojatno iz austrijske plemićke obitelji Dachpeck od Greillensteina, no ne možemo točno utvrditi o kome se radi. Vidi Franz Karl Wißgrill, *Schauplatz des landsässigen Nieder-Österreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande, von dem Xi. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten* (Beč, 1795), 183-185, https://books.google.hr/books?id=SP5mAAAACAAJ&pg=PA184&lpg=PA184&dq=dachpeck&source=bl&ots=kEwN-HdCny&sig=R3mZgkJmSUUQ0NIokP8u6U6fNRE&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwjbsiN_pndAhXEhiwKHZDwAIEQ6AEwAnoECACQAQ#v=onepage&q=dachpeck&f=false (posljednji posjet 1.9.2018.); Karl Graf Kuefstein, *Studien zur Familiengeschichte: II. Teil, 16. Jahrhundert* (Beč i Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1911), 86-97.

odmah primila jer je dobro znala da sam joj uz Božju pomoć nosila dobre vijesti. No Njezina Milost nije znala za čudnovatu i zbilja nadnaravnu Božju pomoć koja se tamo odigrala, a tako je i umrla,¹¹⁷ da nikad nije za to ni saznala. Nikad nisam bila u mogućnosti ostati nasamo s njom toliko dugo, da bih joj ispričala tu priču od početka do kraja, a i nismo dugo ostale zajedno. Također nikad nisam imala priliku upitati onoga koji je sa mnom dijelio brigu o tome je li i on, dok je bio u riznici, doživio isto čudo kojemu sam ja svjedočila. On naime nije znao puno njemačkog, a nije bilo nikoga kome sam mogla vjerovati, a tko bi prevodio za nas.

Plemenita kraljica ležala je na krevetu i odmarala kad me primila te mi je pričala kako je provela dan. Dvije časne dvorjanke, obje udovice, došle su iz Budima k Njezinoj Milosti. Jedna se zvala Siebenlinderica¹¹⁸, a druga Zauzachica¹¹⁹. Sa sobom su povele dvije služavke, jedna je bila primalja, a druga je bila dojilja koja je trebala hraniti dijete svojim dojkmama. I ta je dojilja sa sobom dovela vlastito dijete, koje je isto bilo muško. Jer učenjaci naime govore da je mlijeko žena koje rode sina bolje od mlijeka onih žena koje su rodile kćer. Te su žene trebale putovati s Njezinom Milošću do Požuna i njegovati je tijekom babinja jer je Njezina Milost prema računanjima trebala nositi dijete još tjedan dana. Moguće je da su računanja bila kriva ili da je to bila Božja volja; bilo kako bilo, da Njezina Milost tu noć nije rodila, Njezina bi Milost iduće jutro rano krenula na put jer su sva kola bila natovarena i sva je služinčad bila spremna.

I dok sam tako razgovarala s plemenitom kraljicom, rekla mi je Njezina Milost kako su je dvorske dame iz Budima polegle u kadu i kako joj je nakon kupke postalo jako loše. Nàtō sam podigla njezinu haljinu i htjela je vidjeti nagu. Vidjela sam nekoliko znakova prema kojima sam dobro prepoznala da nema još puno vremena do djetetovog rođenja. Dvorjanke iz Budima noćile su na drugoj strani trgovišta. Ipak, s nama je bila druga primalja po imenu Margret¹²⁰ koju je supruga grofa Hansa von Schaunberga¹²¹ poslala k mojoj milostivoj gospodarici. Navodno je bila jako dobra primalja, što se kasnije i pokazalo. Potom sam rekla kraljici: „Milostiva gospodarice, ustanite, čini mi se da nećete sutra putovati u Požun.“

¹¹⁷ Kraljica Elizabeta je umrla 19. prosinca 1442., prema nekim tadašnjim suvremenicima je bila otrovana, no vjerojatno je umrla od „bolova u maternici“. Vidi Klaić, *Povijest Hrvata*, 221.

¹¹⁸ Udovica budimskog patricija Ivana Siebenlindera (*Joannis de Septemtiliis*). Siebenlinder je nekoliko puta bio budimski gradski sudac, tridesetničar kraljice Barbare Celjske i kasnije njezin kaštelan u Starom Budimu, a možda je poginuo u ustanku Mađara protiv Nijemaca u Budimu 1439. Vidi Endlicher, *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin*, 61; Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 285.

¹¹⁹ O ovoj nam plemkinji nije ništa poznato.

¹²⁰ Ne znamo ništa bliže o primalji.

¹²¹ U memoarima kao *Graf Hannsinn von Schawnberg*, sufiks –inn pokazuje da se radi o gorfovoj supruzi, a ne o samome grofu. Ana Ptujka (njem. *Anna von Pettau*, †29. ožujka 1465.), supruga grofa Ivana I. od Schaunberga (njem. *Johann I. von Schaunberg*, †1458.). Baka kraljice Elizabete, grofica Ana, je također bila iz roda Schaunberg. Endlicher, *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin*, 61-62.

Potom je Njezina Milost ustala s kreveta i počela se pripremati za ovaj težak posao. Ja sam poslala po suprugu upravitelja dvora, gospu Margit,¹²² koja je smjesta došla. A tu je bila i još jedna dvorska dama po imenu Frodnach i obje sam ih ostavila sa svojom milostivom gospodaricom i odmah sam otišla do primalje koju je poslala Schaunbergica. Spavala je u sobi male kneginje. Rekla sam joj: „Margret, smjesta se ustanite, moja milostiva gospodarica će dobiti dijete.“ A ta žena mi je odgovorila iz dubokog sna i rekla: „Sveti križu, ako danas donesemo dijete na svijet, manje je izgledno da ćemo sutra putovati u Požun.“ I nije htjela ustati, a pošto je ova borba predugo trajala, požurila sam natrag k svojoj milostivoj gospodarici kako joj se ne bi dogodila neka nezgoda, s obzirom da one dvije koje su bile s njom nisu znale ništa o tim stvarima. Potom je moja milostiva gospodarica pitala: „Gdje je Margret?“ A ja sam Njezinoj Milosti prenijela budalasti odgovor koji mi je ta žena dala. Nàtō je Njezina Milost odgovorila: „Požuri natrag k njoj i reci joj neka dođe, ovo nije šala.“ I tako sam smjesta pošla k njoj i istjerala je iz kreveta ljutitim riječima te se ona nevoljko ustala. I kad je došla k mojoj milostivoj gospodarici, nije prošlo niti pola sata dok nam svemogući Bog nije podario mladoga kralja. U isto vrijeme kad je sveta kruna došla s Višegrada u Komárno, u to isto vrijeme rođen je kralj Ladislav.

Primalja je bila lukava. Rekla je: „Plemenita gospodarice, ako mi date štogod poželim, reći ću vam što držim u rukama.“ Nàtō joj plemenita kraljica odgovori: „Da, draga majko.“ Potom primalja odgovori: „Milostiva gospodarice, u rukama držim mladoga kralja.“ Nàtō se plemenita kraljica razveselila te je podigla svoje ruke prema Bogu i zahvalila mu na njegovoj milosti. Kad su dakle novu majku plegli u krevet i nitko osim mene više nije bio s njom, kleknula sam i obratila se plemenitoj kraljici: „Milostiva gospodarice, Vaša Milost treba zahvaljivati Bogu cijeli život na velikoj milosti i čudu kojim nas je Svemogući Bog obdario tako što su mladi kralj i sveta kruna u isto vrijeme našli put jedno k drugome.“ Potom je plemenita kraljica rekla: „Doista, to je veliko čudo Svemogućeg Boga jer se nije moglo dogoditi ranije.“

I kad su dvorjanke iz Budima saznale da je moja plemenita kraljica rodila dijete, veselile su se kako je bilo i primjereno, no bile su također i ljute jer nisu prisustvovalе porodu te su jako sumnjale da je to moje djelo, iako zbilja to nije bila moja krivica jer jednostavno nije bilo vremena. Kralj više nije htio čekati i htio je pohrliti k svetoj kruni, prije nego ga prestigne

¹²² U memoarima kao *vngrische Hofmaistrinn, aessin Margit*, od mađ. *asszony* za gospu, ženu. Iako su kralj i kraljica imali zasebne dvorove te zasebne upravitelje dvora, Mollay navodi kako se ovdje ipak ne misli na „Hofmeisterin“ odnosno na upraviteljicu dvora, već ponovno sufiks –inn označava suprugu upravitelja dvora. Kao „ugarski“ upravitelj dvora u ispravi od 7. veljače 1440. navodi se Ladislav Pálóczy, pa je Margit dakle njegova supruga, no drugih podataka o njoj nemamo. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 285.

netko drugi, kao da mu je netko rekao da onaj iz Poljske vreba na nasljeđe njegova oca. I da je spavao samo još jedan tjedan u utrobi svoje majke, bio bi doputovao u Požun i vjerojatno se ne bi mogla tako brzo skupiti vojska s kojom bi se zatim povukli od tamo, a tako bi onda onaj iz Poljske došao u Stolni Biograd prije Njegove Milosti. No ako je istina da je Bog poslao i namijenio svetu krunu svetome Stjepanu u Ugarsku, također je istina da je Bog očito htio da pravi nasljednik, kralj Ladislav, a ne onaj iz Poljske, nosi svetu krunu ugarsku. Mnogi bi trebali pažljivo pročitati ovaj dio.

I kad je dakle plemeniti i vjerni grof Ulrik Celjski saznao da se rodio kralj i prijatelj koji mu je bio rođak i gospodar, on i plemići iz Hrvatske, ali i drugi grofovi i velikaši te sva služinčad bili su presretni. Nào je plemeniti grof Celjski naložio da se zapali krijes te su plovili na jezeru s lampionima i veselili se do iza ponoći.¹²³ Rano sljedeće jutro poslana je poruka ostrogonskom biskupu neka dođe i pomogne učiniti mladoga kralja kršćaninom. Došao je, a s njime je došao i budimski kapelan po imenu majstor Franz.¹²⁴ A moja je milostiva gospodarica izrazila želju da i Njegovoj Milosti budem krsna kuma. No ja sam rekla: „Milostiva gospodarice, Vašoj sam Milosti inače uvijek spremna učiniti uslugu, no sada molim Vašu Milost, uzmite gospu Margit.“ I Njezina je Milost to i učinila.

I kad smo se dakle spremali krstiti plemenitog kralja, skinuli smo crnu haljinu koju je mlada kraljevna, gospa Elizabeta, nosila u znak žalosti zbog smrti plemenitog i presvijetlog kralja Alberta i obukli joj zlatnu haljinu protkanu grimizom, a svim je dvorskim damama također naloženo da se svečano obuku, Bogu na čast i slavu, koji je zemlji i ljudima podario zakonitog kralja i gospodara. Potom je velečasni prelat, gospodin Dioniz, nadbiskup ostrogonski,¹²⁵ uzeo mladoga kralja i udijelio mu sakrament krštenja te ga podignuo iz krstionice. A grof Bartolomej iz Hrvatske¹²⁶ i budimski kapelan te gospa Margit, svi oni su podigli plemenitoga

¹²³ To znači da se Ladislav rodio prije ponoći, dakle u kasnim večernjim satima 21. veljače 1440.

¹²⁴ Nije nam poznat njegov identitet.

¹²⁵ Dioniz Széchy (hrv. Seč, njem. Dionys von Szécs, mađ. Dénes Szécsi), sin palatina Nikole Széchyja (1384.-1386.) i Jelene Gorjanske, bratić bana Ladislava IV. Gorjanskog. Od 15. veljače 1440. u ispravama se spominje kao ostrogonski nadbiskup jer ga je kraljica Elizabeta postavila na tu poziciju nakon smrti njegova predhodnika, Jurja Pálóczyja u srpnju 1439. Kraljica je na taj način oko sebe okupljala svoje pristaše, a kako joj je Dioniz Széchy po majci bio u svojti, on se činio kao logičan izbor. No njegovim uzvisivanjem na nadbiskupsku čast zamjerila se tadašnjem vesprimskom nadbiskupu Simonu Rozgonu koji je htio taj položaj, i on će od tada podržavati njezinog suparnika, poljskoga kralja Vladislava, vidi Klaić, *Povijest Hrvata*, 198.

¹²⁶ Najvjerojatnije je riječ o Bartolu IX. Frankopanu (spominje se od 1416, umro prije rujna 1458.), jednom od jedanaestero djece hrvatsko-dalmatinskog bana Nikole IV. Frankopana (1426.-1432.) i Doroteje Gorjanske, sestre palatina Nikole Gorjanskog (1402.-1433.). Kralj Sigismund proglašava njegovu braću Ivana VI. i Stjepana III. banovima Dalmacije i Hrvatske (1434.-1436.), no Ivanovi se odnosi s kraljem sve više pogoršavaju te ga kralj 1436. proglašava odmetnikom i daje bansku čast Matku Talovcu, a istovremeno pokušava smanjiti posjede Frankopana te time i njihovu moć. Braća Frankopani nakon Sigismundove smrti sklapaju savez s Habsburgovcima na deset godina te s obzirom na to pomažu i kraljicu Elizabetu, što je vjerojatno jedan od razloga zašto Bartol igra važnu ulogu na krštenju kralja Ladislava. Vidi Vjekoslav Klaić, *Krčki knezovi Frankopani. Knjiga prva: od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)* (Zagreb:

kralja iz krstionice. I nazvali su ga kralj Ladislav što je naljutilo neke koji su mislili da su ga trebali nazvati kralj Petar jer je to ime koje je donio sa sobom.¹²⁷ Tako su mnogi drugi mislili da ga je trebalo nazvati kralj Albert, u skladu sa željom njegova oca koji je uistinu bio pobožan kralj. No moja se plemenita kraljica zavjetovala Bogu i kralju Ladislavu I. Svetom te je poslala svoju žrtvu u Veliki Varadin,¹²⁸ a poslala je i Jeronima Vinsterela do svetišta Svete Krvi u Wilsnaku¹²⁹ s velikim srebrnim kipom djeteta te je molila Boga da joj podari nasljednika, što joj je Bog po svojoj volji odmah i podario.

Kad se dakle to sve dogodilo, poslali su glasnike u mnoge zemlje kako bi navijestili da je Svemogući Bog zemlji i ljudima podario kralja i pravog nasljednika, a većina naroda se tome veselila. Nātō je plemenita kraljica žurno poslala glasnika k ugarskim velikašima koji su bili poslani k onome iz Poljske kao glasnici, s porukom da se vrate jer im je Bog darovao nasljednika koji će biti kralj i nijedan drugi. No oni su odbili vratiti se i odgovorili su kako žele završiti svoj zadatak i izvršiti to zbog čega su poslani te su nastavili svoj put k onome iz Poljske.¹³⁰ Kad je plemenita kraljica to saznala, jako se zabrinula. No njezina vjera u Boga ostala je snažna te je rekla kako dobro zna da joj Bog nije podario nasljednika bez razloga. Plemenita majka nije imala mira jer su njezine odgovornosti bile velike, a velikaši bez Njezine Milosti nisu htjeli ništa obavljati te je stoga puno velikaša dolazilo k njoj.

Ovdje je doputovao đurski biskup¹³¹ te je svoje usluge stavio na raspolaganje svome prirodnom gospodaru. Doputovao je i stari Stjepan Rozgónyi¹³² ovdje te je također prisegnuo na predanost svom prirodnom gospodaru. Ovdje je stigao i palatin Lovro Hédervár¹³³ zajedno sa svojom suprugom. Njegova je supruga doijlji poklonila četiri zlatnika te su izmijenile nekoliko ljubaznih riječi. A palatin je došao k meni koja sam stajala pokraj kolijevke i rekao mi: „Kottannerice, dobro ga čuvajte jer pred sobom imate kralja Ugarske i kralja Češke te vojvodu od Austrije i markgrofa Moravske. To imate sve u jednome.“ Nātō sam mu

Tisak K. Albrechta, 1901), 219; Petar Strčić, s.v. „Frankapan (Frankopan)“ u *Hrvatski biografski leksikon LZMK*, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6281> (posljednji posjet 1.9.2018.).

¹²⁷ Na dan krštenja, 22. veljače, slavi se Katedra sv. Petra apostola.

¹²⁸ Danas Oradea u Rumunjskoj, gdje su pokopani kraljevi Ladislav I. Sveti i Sigismund Luksemburški.

¹²⁹ U to vrijeme (1383.-1552.) popularno svetište bila je crkva sv. Nikole u Wilsnacku u markgrofoviji Brandenburg, u koju su pristizali hodočasnici iz cijele Europe kako bi vidjeli čudotvorne hostije Svete Krvi. 1552. godine evangelički svećenik zapalio je hostije te time postupno prestaje pristizanje hodočasnika u ovo svetište.

¹³⁰ Kraljica Elizabeta je poslala svog glasnika Hedera k poslanstvu koje se već nalazilo na dvoru kralja Vladislava u Krakovu, sa zahtjevom da prekinu pregovore, no poslanstvo je ipak odlučilo 8. ožujka ponuditi Vladislavu ugarsku krunu te je tražilo da što prije dođe u Ugarsku. Vidi Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 286; Klaić, *Povijest Hrvata*, 200-201.

¹³¹ Benedikt III., đurski biskup (1439.-1444.).

¹³² Stjepan Rozgon stariji, župan temeškog komitata, Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 281.

¹³³ Njem. Lorenz von Heidenreichsturn, mađ. Lőrinc II Hédervári, ugarski palatin (1437.-1447.) i vođa poljske stranke koja je htjela Vladislava na ugarskom prijestolju. Njegova druga supruga je bila Margareta Blagajska. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 286.

odgovorila: „Gospodaru, to je dobro, pazit ću ga najbolje što mogu.“ A on je imao samo dobre i slatke riječi za moju milostivu gospodaricu, no bio je dvoličan, kako se kasnije pokazalo. Potom su palatin i njegova supruga odjahali natrag u Budim. A moja plemenita kraljica je bila jako zabrinuta jer je čula mnogo vijesti o tome kako je život mladoga kralja u opasnosti. Stoga se nismo usudili vjerovati nikome, a ja sam morala služiti svojoj plemenitoj kraljici i njezinoj djeci predano i sa strepnjom. I tijekom cijelog tog razdoblja dok je Njezina Milost ležala u postelji i odmarala od porođaja, ja se nisam presvlačila iz svoje odjeće, ni tijekom dana ni tijekom noći.

I kad je dakle došlo vrijeme da plemenita kraljica postupi u skladu sa ženskim običajima, uzela je svoga sina u naručje te ga je odnijela u kapelicu u Komárnu. To se dogodilo za vrijeme uskršnjih blagdana [27. ožujka 1440.]. A plemeniti i vjerni grof Celjski stalno je bio uz moju milostivu kraljicu te joj je vjerno pomagao, jednako kao i vojvoda Lindbach, zvan gospodar Toma Széchy,¹³⁴ koji joj je također vjerno služio do njene smrti, a tako i hrvatski plemići, grof Bartolomej i njegov brat¹³⁵ su također vjerno bili uz nju, te ostali grofovi, prelati i plemići. Bilo je tu ipak mnogo velikaša, ali i običnog puka iz gradova i sa sela, koji su bili posve odani Njezinoj Milosti.¹³⁶

Kad je dakle plemenita kraljica ustala iz postelje nakon babinja, ugarski su se plemići vratili iz posjete onome iz Poljske, kojemu su bili poslani kao glasnici. U Komárno su stigli Emerik Marczali i ban Matko Talovac, a ban Ladislav i mnogi drugi biskupi i velikaši su također bili tamo. A stigao je i jedan češki plemić koji se zvao Smykossky.¹³⁷ Kad je on došao iskazati počast mojoj milostivoj kraljici, primijetio je mladoga kralja Ladislava u kolijevci i bez pitanja je došao pred kolijevku te kleknuo pred njom, ispružio dva prsta svoje desne ruke i zakleo se na vjernost plemenitom kralju Ladislavu i njegovoj majci. Kad se dakle to sve dogodilo i kad je plemenita kraljica saznala da su gospoda Emerik Marczali i ban Matko Talovac stigli od onoga iz Poljske, Njezina se Milost pažljivo obukla, birajući odjeću koja je bila svečana, a opet priličila jednoj udovici. Učinila je to jer je htjela da oni vjeruju kako se

¹³⁴ Njem. Thomas von Szécs, kraljičin tavernik, kapetan utvrde u Komárnu i brat ostrogonskog nadbiskupa Dioniza Széchyja, vidi Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 282, 286; Klaić, *Povijest Hrvata*, 203.

¹³⁵ Ne znamo točno koji brat je u pitanju.

¹³⁶ Fugger navodi kako je Elizabeta po završetku babinja sazvala staleže te proglasila dogovor s kraljem Vladislavom ništetnim zbog rođenja svog sina te odlučila kako će prije njegova dolaska u Ugarsku okruniti malenoga Ladislava. U tu svrhu u Komárno su došli kardinal i nadbiskup ostrogonski Dioniz Széchy, vojvoda Albert Austrijski u ime svog brata, cara Fridrika, vesprimski biskup Matija, đurski biskup Benedikt, grof Ulrik Celjski kao skrbnik, plemeniti Nikola Iločki, plemeniti Ladislav Gorjanski, plemeniti Andrija Both, Ladislav i Emerik, sinovi vojvode Ivana, Toma Széchy i mnogi drugi, kako bi skoro četveromjesečnog Ladislava i njegovu majku ispratili do Stolnog Biograda. Fugger, *Spiegel*, 518, <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwFugger1668/0575/image> (posljednji posjet 1.9.2018.).

¹³⁷ Češki plemić Jan Smykossky od Ždiara, plaćenički kapetan koji je vodio vojsku od 700 konjanika i pješaka.

ona želi udati za onoga iz Poljske, što ona zapravo nije htjela, već je od njih htjela saznati kako će se oni ponašati prema svom prirodnom gospodaru. Kad su se dakle ti velikaši okupili i tražili sastanak, moja plemenita gospodarica nije ih htjela pustiti u svoju utvrdu te je umjesto toga izašla i razgovarala s njima ispred utvrde. A kad je sastanak završio, Njezina se Milost vratila unutra. Nātō su je upozorili da više nikad ne izlazi pred utvrdu na sastanak, osim ako ne želi da joj se dogodi kakvo nasilje. To je i učinila te je pozvala velikaše da uđu u utvrdu, a neka svoje vojnike ostave ispred. I tako su se pregovori odvijali u utvrdi. I kad su dakle sve strane iznijele svoje stajalište, moja je milostiva kraljica također htjela znati njihovo stajalište o svom prirodnom gospodaru, kralju Ladislavu. Nātō je jedan od njih dvojice, ban Matko ili Emerik Marczali, rekao sljedeće: „Plemenita kraljice, da imate i sina od deset godina, mi ga ne bismo prihvatili kao svog suverena jer nas on ne bi mogao voditi u bitku protiv Turaka.“ I dalje su ostali mišljenja da se kraljica treba udati za onoga iz Poljske. To je jako ražalostilo plemenitu kraljicu, no ona to nije pokazala te se savjetovala sa svojim prijateljem, grofom Ulrikom Celjskim, te drugim svojim vjernim savjetnicima, kako bi vidjela koji je njihov stav o tome. Oni su joj savjetovali da dvojicu velikaša, bana Matka i Emerika Marczala, zatvori u svoju tamnicu. Plemenita se kraljica ophodila vrlo tajnovito i mudro po tom pitanju. A ban Ladislav, njezin rođak, je oputovao, a da nije ništa znao. Dvojica velikaša su također htjela oputovati te su otišli na drugu stranu Dunava, u malo selo preko puta Komárna, tako da ih se iz utvrde moglo dobro vidjeti kako ulaze i izlaze. Nātō je moja milostiva gospodarica odlučila da se želi boriti pred Tatom te je naredila vojnicima grofa Celjskog, onima grofa Smykosskog te drugoj njihovoj služinčadi da kasno po noći preplove Dunav. Moja se milostiva gospodarica ustala rano sljedećeg jutra, u zoru, a ja sam uzela fenjer te smo zajedno pošle u jednu odaju na zidinama jer smo htjele vidjeti što se velikašima dogodilo. Kad se razdanilo, vidjele smo da su se plemići okupili u jednoj kući. A potom je netko dojahao iz Budima s četiri konja, to je bio Ivan Országh von Guth¹³⁸ koji se također pridružio ostalim plemićima u kući. Sve smo to vidjele sa zidina. Nedugo nakon toga mnogo je vojnika dojahalo preko polja. To su bili vojnici moje plemenite kraljice koji su okružili kuću te zarobili dvojicu plemića, bana Matka Talovca i Emerika Marczala i njihovu pratnju, a siroti seljaci su bosonogi i u noćnim košuljama pobjegli iz malog sela. Ivan Országh je također zarobljen, a potom su ti

¹³⁸ Johann Országh von Guth (†1457.) Brat Mihaela Országh von Gutha (†1484.), podvornika kralja Alberta, kraljičinog tavernika i kasnijeg palatina (1458.-1484.). Géza von Csergheő, ur., *Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone* (= J. Siebmacher's großes Wappenbuch. Sv. 4, dio 15) (Nürnberg: Bauer und Raspe, 1893), <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-ungarn-magyarorszag-2/csaladok-29/orszagh-i-v-guth-5ABB/> (posljednji posjet 1.9.2018.).

plemići i njihova pratnja odvedeni na brodove koji su spremno čekali te su ih prevezli preko rijeke u kraljičin dvor u Komárnu, gdje su utamničeni.

Nátō su tražili da ih posjeti grof Ulrik Celjski: htjeli su naime dati mojoj milostivoj gospodarici dobar savjet. I pošto je grof Celjski došao k njima, savjetovali su mojoj plemenitoj gospodarici neka okruni kralja Ladislava svetom krunom kako ne bi bio izgnan iz svog kraljevstva. No oni nisu znali da je kraljica imala krunu kod sebe te su mislili kako je kruna i dalje na Višegradu u vlasništvu bana Ladislava, koji je bio na njihovoj strani. Na taj način su se mislili osloboditi.

Kad je plemeniti grof Celjski prenio njihovu poruku mojoj milostivoj gospodarici, njihov joj se savjet svidio, a htjela je staviti svog rođaka, bana Ladislava, na kušnju te je poslala Matiju iz Gathalócza,¹³⁹ svog tadašnjeg kancelara, banu Ladislavu, s porukom neka joj preda krunu jer ona želi okruniti svog sina i predati mu očevu baštinu. Nátō joj je ban Ladislav odgovorio kako će to rado učiniti, no pod uvjetom da oslobodi bana Matka Talovca i Emerika Marczala. Ovaj odgovor je mojoj milostivoj gospodarici bio po volji, no brinulo ju je hoće li njezin rođak, ban Ladislav, biti protiv nje ako sazna da je sveta kruna već u njezinom posjedu. Stoga me je potajice povelala na stranu te mi rekla: „Draga Kottannerice, što biste mi savjetovali da učinim? Ban Ladislav je pristao dati mi krunu, kako da je opet vratim u Višegrad?“

Kad sam to čula, toliko me potreslo što je ova mudra žena promijenila mišljenje da sam to osjetila u svim svojim udovima te sam pomislila kako je to zasigurno ideja koju joj je došapnuo sam vrag. I više se nisam mogla suzdržati te sam joj bijesno odgovorila, rekavši: „Gospo, okanite se toga! Ja to neću učiniti i više neću riskirati svoj život na taj način i neću vam više niti davati savjet po tom pitanju, jer uvijek je bolje biti u grmlju nego u kladama¹⁴⁰. Uvijek je možete vratiti i kasnije, no onaj tko vam je sad prijatelj, lako vam kasnije može postati neprijatelj.“ Kad je plemenita kraljica čula kako sam joj u bijesu bezobrazno odgovorila, šutjela je i nije rekla niti da niti ne te je otišla od mene, a da nije dobila odgovor na svoje pitanje. Od tada više nikad nismo pričale o tome. Da je kruna ostala tako dugo u Višegradu, ona bi sigurno već dospjela u ruke onoga iz Poljske, kako ćete čuti kasnije. No primijetite kako je vrag bio marljiv na početku i pri samome kraju.

¹³⁹ Matthias von Gathalócz, mađ. Gatalóci Mátyás, vesprimski biskup (1440.-1457.) i u skladu s tom časti, ujedno i kraljičin kancelar. Vidi Catholic Hierarchy, „Bishop Mátyás Gathali“, <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bgathali.html> (posljednji posjet 1.9.2018.); Magyar Katolikus Lexikon, s.v. „Gatalóci“, <http://lexikon.katolikus.hu/G/Gatal%C3%B3ci.html> (posljednji posjet 1.9.2018.).

¹⁴⁰ Izreka na njemačkom glasi *es ist albeg in den stauden pesser, den in dem stokch*, vidi Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 269. Maya Bijvoet Williamson navodi sličnost s engleskom izrekom *better freezing outside, than warm in jail*, vidi Williamson, *The Memoirs of Helene Kottanner*, 39. Kod nas bi inačica možda bila: „Bolje vrabac u ruci, nego golub na grani“.

Nedugo nakon toga k mojoj je milostivoj gospodarici došao onaj iz Galgóca, vojvoda Nikola¹⁴¹, te izjavio kako želi služiti Njezinoj Milosti, a Njezina mu je Milost potom dala upravljati Stolnim Biogradom. Nedugo nakon toga stigla je stanovita vijest, koja se kasnije ispostavila istinitom, da je poljski kralj na putu ovamo te da namjerava ići u Budim. te smo stoga brzo i u tajnosti pripremali svoj odlazak na krunidbu.

Moja plemenita kraljica je nàtō poslala slugu u Budim po zlatnu tkaninu koja je trebala poslužiti kao krunidbena haljina kralju Ladislavu, no glasnikov povratak je potrajao te smo se bojali da će predugo trajati, a krunidba se trebala održati na crkveni blagdan. Sljedeći takav blagdan bili su Duhovi [15. svibnja 1440.] što je bilo uskoro, tako da smo morali požuriti. Tad smo pronašli lijepo i veliko misno ruho koje je pripadalo kralju Sigismundu: bilo je grimizno i zlatno te protkano srebrno-bijelim točkama. To misno ruho moralo se prekrojiti te smo od njega mladome kralju napravili njegovo prvo ruho koje je trebao nositi zajedno sa svetom krunom. I recite sad, nije li to dokaz da mu je suđeno zakonito vladati nad svojom djedovinom i očevinom, čiji su grbovi crveni i bijeli. Ja sam sašila male paramente, albu, amikt, štolu i manipul, kao i rukavice i cipele, a morala sam ih izraditi potajno, u kapelici, iza zaključanih vrata.

Kad je sve bilo spremno, moja je plemenita gospodarica poslala svog kancelara, Matiju iz Gathalocza, svojem rođaku, banu Ladislavu, s porukom neka dođe k njoj kako bi zajedno otputovali do Stolnog Biograda jer želi okruniti svog sina te da je sveta kruna u njezinom vlasništvu. Kad je ban Ladislav to čuo, vijest mu se nije svidjela, no nadao se kako to nije istina i da je sveta kruna i dalje na Višegradu te se nije pridružio mojoj milostivoj kraljici. Kad je Njezina Milost saznala da ban Ladislav neće doći, poslala je onu dvojicu plemića, bana Matka Talovca i Emerika Marczala, u Šopron. S njima je poslala i jednog viteza, vazala grofova Celjskih po imenu Heinrich von Randegg,¹⁴² koji je trebao paziti na njih. Grof Ulrik Celjski je naime u to vrijeme upravljao Šopronom te je tamo postavio svog namjesnika Friedricha Flednitza,¹⁴³ kojemu su spomenuti plemići povjereni na brigu.

¹⁴¹ U memoarima *der von der Frainstat, Waidamiclosch*, od mađ. *Vajda Miklós*, vojvoda Nikola Iločki (von Freistadt, zapravo Freistadt u nitranskom komitatu), mačvanski ban (1438.-1458.) i erdeljski vojvoda (1440.-1458.), kasnije ban cijele Slavonije (1457.-1463.). Nakon smrti kralja Alberta staje na stranu kraljice Elizabete i prisustvuje krunidbi kralja Ladislava, a kraljica ga 1440. imenuje kapetanom Stolnog Biograda, no on ubrzo prelazi u tabor kralja Vladislava I. Vidi Ivica Šute, s.v. „Iločki, Nikola“, u *Hrvatski biografski leksikon LZMK*, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=99> (posljednji posjet 1.9.2018.)

¹⁴² Vitez Heinrich von Randegg († prije 1448.), iz švapskog plemićkog roda sa sjedištem u utvrdi Randegg, čiji sin Burkhard II. von Randegg je bio imenovan biskupom u Konstanzu (†1466.).

¹⁴³ Nije poznato kad je Elizabeta prepustila Ulriku Celjskom upravljanje Šopronom, Klaić spominje samo da je Celjski bio kapetan u Györu. Kraljica Elizabeta 15. veljače 1440. iz Komárna šalje Šopronu potvrdu da je stanoviti Kristof Flednitzer njezin poslanik, a on se kao kapetan spominje u šopronskim ispravama od 1. svibnja 1440., vidi Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 287; Eduard Maria von Lichnowsky, *Geschichte des Hauses*

Potom je plemenita kraljica u najvećoj tajnosti poslala glasnika plemenitom austrijskom vladaru zvanom vojvoda Albert¹⁴⁴ te ga obavijestila kako na blagdan Duhova [15. svibnja 1440.] namjerava okruniti mog milostivog gospodara, kralja Ladislava. Plemeniti vladar, vojvoda Albert, pokazao se kao vjerni prijatelj koji se poznaje u nevolji te se hitro spremio i odjahao u Stolni Biograd tolikom brzinom, da je njegova pratnja izjahala nekoliko konja do smrti, a on se na Duhove osobno pojavio pred svojim rođakom, kraljem Ladislavom. I da je bilo potrebno, dao bi svoj život za njega.

Kad se dakle skupila sva služinčad koja je trebala pratiti moju milostivu gospodaricu na putu u Stolni Biograd, poslala je Njezina Milost glasnika ostrogonskom nadbiskupu s porukom neka dođe te odjaše s njom u Stolni Biograd kako bi okrunila svog sina. A on je stigao s velikom pratnjom. I kad je kolijevka u kojoj su trebali nositi mladoga kralja bila spremna, bila su potrebna četvorica koja će nositi Njegovu Milost. I popodne u četvrtak [10. svibnja 1440.] prije Duhova, plemenita je kraljica krenula na put zajedno s mladim kraljem, plemenitim grofom Celjskim te hrvatskim grofovima i vojvodama od Lindbacha¹⁴⁵. A pratnji moje milostive kraljice pridružio se i palatin Lovro Hédervár.

Veliki brod zvan *pletten*¹⁴⁶ već je bio spreman. Plemenita se kraljica ukrcala na plovilo sa svojom kraljevskom obitelji, sinom i kćeri te mnogo dobrih ljudi, tako da je *pletten* bio prilično pun i jedva za jedan dlan iznad vode, što je bilo istovremeno zabrinjavajuće i smiono. No *nātō* je zapuhao jak vjetar te nam je Bog pomogao da s radošću preplovimo na drugu stranu.

Kad smo dakle prešli na drugu stranu, nosili su mladoga kralja u kolijevci, i uvijek su ga morala nositi četvorica, uglavnom naoružanih, muškaraca. A ja, njegova služavka, jahala sam pokraj kolijevke. No nije prošlo puno vremena kako su ga nosili, kad je počeo glasno plakati i nije htio ostati u kolijevci. *Nātō* sam sišla s konja i nosila ga na rukama. Toliko je jako kišilo

Habsburg, sv. 6 (Beč, 1842), XXIX, <https://books.google.hr/books?id=raIAAAAcAAJ&pg=PR29&lpg=PR29&dq=friedrich+flednizer&source=bl&ots=pFYyT58BO4&sig=JeOUaNkunluPqEpk-aX2RCdafMg&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwigp8mup5zdAhWDjywKHRmDCBIQ6AEwA3oECACQAQ#v=onepage&q=flednizer&f=false> (posljednji posjet 1.9.2018.).

¹⁴⁴ Albert VI. Habsburški (*1418.-†1463.), austrijski nadvojvoda i brat austrijskog nadvojvode Fridrika V. (*1415.-†1493.), okrunjelog za njemačkog kralja Fridrika IV. (1440.-1493.) i cara Svetog Rimskog Carstva Fridrika III. (1452.-1493.). Kako su bili rođaci pokojnog kralja Alberta, skrbništvo nad njegovim sinom Ladislavom trebalo je pripasti Fridriku prema odluci austrijskih velikaša, no kraljica Elizabeta 10. travnja 1440. skrbništvo predaje mlađemu bratu, vojvodi Albertu.

¹⁴⁵ Toma Széchy i njegov brat Dioniz, ostrogonski nadbiskup, koji se spominje neposredno prije. Vidi bilješke 125 i 134.

¹⁴⁶ Plovilo s ravnim dnom, uglavnom prostrani drveni brodići slični splavima, koji nisu imali kobilicu te su zbog toga bili manje osjetljivi na plićake i koristili su se za plovidbu rijekama u alpsko-podunavskom području. *Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm*, s.v. „Plätte“, http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=DWB&mode=Vernetzung&hitlist=&patternlist=&bookref=13,1909,28 (posljednji posjet 1.9.2018.).

da mi je bilo teško hodati, no uz mene je bio pobožni vitez po imenu Ivan Pielacher,¹⁴⁷ koji mi je pomogao hodati kroz lokve. Kad smo dakle došli u Tatu, već je bio mrkli mrak te smo tu i prenoćili. Iduće jutro jahala sam na čelu s mladim kraljem dok je moja milostiva kraljica ostala na začelju sa svojom najmlađom kćeri jer je morala raspraviti bitne teme s palatinom. On joj je laskao i rekao Njezinoj Milosti da je časno vodio svoju vojsku te da je također spreman voditi je časno u smrt. No to je sve bila varka jer on nije s Njezinom Milosti htio putovati do Stolnog Biograda te se putem okrenuo i odjahao u Budim te je čekao dolazak poljskoga kralja. I dok sam tako jahala na čelu s mladim kraljem, stigli smo u predivan lovački dom, koji se na njemačkom zvao Grintsehdel. Kako smo tamo mislili poći na konak, rado bismo bili nešto pojeli, no nismo našli mnogo toga jer je bio petak [13. svibnja 1440.] i trebalo je postiti. I prenoćili smo tamo i čekali da nas moja milostiva kraljica dostigne.

Potom smo nastavili put prema Stolnom Biogradu. Kad smo već bili posve blizu, onaj iz Galgóca, vojvoda Nikola, izjahao nam je u susret s gotovo petsto konjanika. I kad smo krenuli kroz močvarno područje, mladi je kralj počeo plakati i nije htio ostati ni u kolijevci, niti u kočiji. I morala sam nositi Njegovu Milost na rukama sve dok nismo ušli u Stolni Biograd. Nātō su gospoda sišla s konja i stvorila širok krug od naoružanih muškaraca, držeći isukane mačeve u svojim rukama, a usred kruga sam ja, Helena Kottanner, morala nositi mladoga kralja, s grofom Bartolomejem iz Hrvatske na jednoj strani i nekim drugim plemićem na drugoj strani, a obojica su me pratila u čast mladoga kralja te smo tako kročili kroz grad sve dok nismo ušli u konačište. To je bilo u predvečerje Duhova [14. svibnja 1440.].

Nātō je moja plemenita kraljica poslala po najstarije građane, koji su tada morali biti prisutni, te im je pokazala svetu krunu i naredila da dalje postupaju prema tradiciji i kako se uvijek postupalo. A među tim građanima bilo je i onih, koji su se sjećali toga kako je i kralj Sigismund bio ovdje okrunjen i koji su tome prisustvovali.

Ujutro na Duhove [15. svibnja 1440.] ustala sam rano i okupala plemenitog kralja te ga uredila što bolje sam mogla. Nātō su ga odnijeli u crkvu u kojoj su se tada krunili svi kraljevi. I mnogo je dobrih ljudi bilo tamo, crkvenih i svjetovnih, kako ste već čuli. Kad smo ušli u crkvu, mladoga su kralja odnijeli do kora. Vrata prema koru bila su zatvorena i građani su bili unutra, a moja milostiva kraljica je bila ispred vrata sa svojim sinom, plemenitim kraljem. I potom im je moja milostiva gospodarica govorila na mađarskom, a građani su joj odgovarali također na mađarskom. Govorili su kako Njezina Milost treba prisegnuti umjesto svog sina, plemenitog kralja. Taj dan je Njegova Milost naime napunila točno dvanaest tjedana. Kad je

¹⁴⁷ Njem. Johannes (Hans) von Pielach, kapetan utvrde Trautmannsdorf u Štajerskoj. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 287.

dakle to učinjeno prema njihovom starom običaju, otvorili su vrata i primili svog prirodnog gospodara i gospodaricu te drugo svećenstvo i laike koji su bili pozvani prisustvovati. A mlada kraljevna, gospa Elizabeta, stajala je gore kod orgulja kako Njeginu Milost ne bi ozlijedili u gužvi jer je imala tek četiri godine.

Kad je dakle sve bilo spremno za misno slavlje, morala sam podići mladoga kralja kako bi Njegovu Milost krizmali. Potom su naložili onome iz Galgóca, vojvodi Nikoli, da proglasi mladoga kralja vitezom jer je bio pravi zemljak. A plemeniti grof Celjski imao je mač okovan srebrom i pozlaćen, a na njemu je stajao moto: „Nepobjediv“. Taj isti mač poklonio je mladome kralju kako bi Njegovu Milost njime mogli proglasiti vitezom. Potom sam ja, Helena Kottanner, uzela kralja u naručje, a onaj iz Galgóca je uzeo mač u ruke i proglasio kralja vitezom, a dobro je odmjerio udarce tako da sam ih osjetila na svojoj ruci. Plemenita kraljica, koja je stajala pokraj mene, je to primijetila te je rekla onome iz Galgóca: „Az istenért, még ne sértsd!“, što znači „Zaboga, nemoj ga ozlijediti“, a on joj je na to odgovorio „Nem“, što znači ne, i smijao se. Potom je velečasni prelat, nadbiskup ostrogonski, uzeo sveto ulje i pomazao plemenito kraljevsko dijete za kralja. Potom su mu obukli zlatno ruho, kako i pristoji jednome kralju. Zatim je nadbiskup uzeo svetu krunu i položio je na glavu najplemenitijeg kralja koji je ikada živio u svetome kršćanstvu: kralj Ladislav, sin kralja Alberta i unuk kralja Sigismunda, kojeg je ostrogonski nadbiskup u Stolnom Biogradu okrunio svetom krunom na svete Duhove [15. svibnja 1440.].

U ugarskom kraljevstvu postoje naime tri zakona, i ako vladar jedan od njih ne ispoštuje, narod odbija priznati ga kao svog zakonitog kralja. Prvi zakon glasi da ugarski kralj mora biti okrunjen svetom krunom. Drugi zakon glasi da ga mora okruniti ostrogonski nadbiskup. Treći zakon glasi da se krunidba mora izvršiti u Stolnom Biogradu. Sva tri zakona ispoštovana su u slučaju plemenitog kralja Ladislava, a istoga dana kad je Njegova Milost okrunjena, navršio je točno dvanaest tjedana. A dakako bi trebali znati da, dok mu je ostrogonski nadbiskup stavio svetu krunu na glavu i pridržavao mu je, on je držao glavu uspravnom toliko snažno, kako priliči djetetu od jedne godine, a što se rijetko viđa kod djece od dvanaest tjedana.

Kad je dakle plemeniti kralj Ladislav okrunjen u mom naručju pred oltarom sv. Stjepana, odnijela sam plemenitog kralja uz male stube na prijestolje, kako je ovdje običaj. Potom su pročitali krunidbenu prisegu, koja je bila dio ceremonije. Za to im je bila potrebna zlatna tkanina na kojoj je kralj trebao sjediti, kako je bio običaj. Nátō sam uzela pokrivač iz kolijevke, koji je bio grimizan i zlatan i podstavljen bijelim hermelinom, kako bi se odredba ispoštovala. I primijetite kako se boje grimizna i bijela nisu uzalud još jednom našle na istom mjestu. Potom su plemenitog kralja držali na zlatnoj tkanini, a grof Ulrik Celjski držao mu je

svetu krunu nad glavom dok nismo završili s pjevanjem mise. No plemeniti mladi kralj nije previše uživao u svojoj krunidbi. Plakao je naime toliko glasno da ga se moglo čuti u svim kutevima crkve, a obični se narod čudio i govorio da to nije glas djeteta od dvanaest tjedana, već prije glas jednogodišnjeg djeteta, što on nije bio. Potom je onaj iz Galgóca, vojvoda Nikola, proglasio viteštvo u ime plemenitog kralja Ladislava.

Kad je dakle misa završila, ponovno sam odnijela plemenitog kralja dolje i plegla ga u kolijevku jer se umorio od silnog nošenja. Potom su ga odnijeli u crkvu sv. Petra, gdje sam ga ponovno morala podići iz kolijevke i odnijeti ga do jedne stolice te ga tamo posjesti, kako je tamo običaj. Jer svaki kralj koji se tamo kruni, mora sjediti na toj stolici. Potom sam Njegovu Milost ponovno odnijela dolje i plegla ga u kolijevku. Zatim su odnijeli plemenitog kralja iz crkve sv. Petra, a kraljevska je obitelj pješice išla za njime sve do konačišta. Samo je plemeniti grof Ulrik Celjski jahao, zato što je morao nositi svetu krunu i držati je iznad glave plemenitog kralja, kako bi svi vidjeli da je to sveta kruna koju su nosili sveti kralj Stjepan i drugi ugarski kraljevi.

A grof Bartolomej je nosio kraljevsku jabuku, a vojvoda od Lindbacha, po imenu Toma Széchy, nosio je žezlo. Pred plemenitim kraljem nosili su i legatski štap kako bi pokazali da nijedan ugarski kralj nije dobio Ugarsku kao leno od Svetog Rimskog Carstva. Uz njega su nosili i mač kojim je Njegova Milost proglašena vitezom, a puku su bacali i novčiće. A plemenita je kraljica promatrala svog sina s tolikim strahopoštovanjem i bila toliko ponizna što sam ja, skromna žena, istoga dana morala hodati ispred Njezine Milosti i biti najbliža plemenitom kralju jer sam držala Njegovu Milost prilikom svetog pomazanja i krunidbe u svom naručju.

Presvjetli austrijski knez, vojvoda Albert, žurno je stigao u Stolni Biograd kako bi služio i pomogao presvjetlom vojvodi, kralju Ladislavu, svom rođaku. Tako je dakle plemeniti vladar, vojvoda Albert, dokazao prirodno pravo, naime da krvni srodnici ne napuštaju jedan drugoga u nevolji.

Kad je dakle plemeniti kralj stigao u konačište i u mir, bio je umoran od silnog nošenja. Pošto su plemići i svi ostali izašli van, plemenita je kraljica ostala sama sa sinom. Nātō sam kleknula pred plemenitom kraljicom i podsjetila Njezinu Milost na službu koju sam Njezinoj Milosti i plemenitom kralju, kao i ostaloj djeci Njezine Milosti, dakle cijeloj kraljevskoj obitelji učinila. Potom mi je plemenita kraljica pružila svoju ruku i rekla: „Ustanite. Ako se dogodi da Bog dopusti da sve pođe po planu i da dođe do mira, uzdignut ću vas i cijelu vašu obitelj. To ste zbilja zaslužili jer ste za mene i moju djecu učinili više nego što bih ja bila

sposobna ili u mogućnosti učiniti sama.“ Nàtō sam se vrlo ponizno naklonila i zahvalila Njezinoj Milosti na utješnim riječima.

Kad se dakle to sve zbilo, primili smo vijest da je poljski kralj u blizini Starog Budima¹⁴⁸ i da se sprema krenuti preko Dunava u glavni grad Budim, što se i dogodilo. No kad je onaj iz Poljske stigao pred zidine Budima, građani ga nisu htjeli pustiti unutra. Potom ga je palatin pustio u grad kroz burg. Time je dvoličnost, koju je palatin Lorenz von Heidenreichsturn dugo gajio, postala jasno vidljiva. Kad je plemenita kraljica saznala za to, savjetovala se sa svojim prijateljima i plemićima koji su u to vrijeme bili kod nje. Oni su joj savjetovali da pošalje svoju vojsku u Budim kako bi opsjeli glavni grad jer će onaj iz Poljske i njegovi ljudi biti nepripremljeni za napad, a tako je i bilo.

Potom je grof Ulrik Celjski okupio svoju vojsku i zaputio se tamo. Nàtō je jedan od vojnika rekao: „Dok će ovi na početku napadati onoga iz Poljske, mi ćemo u to vrijeme napadati ove straga.“ To je čuo Celjski koji potom nije htio nastaviti pohod, već se putem okrenuo i krenuo natrag prema Stolnom Biogradu. Jesu li te riječi bile namijenjene kao upozorenje ili kao varka, to zna samo Bog jer On vidi u naša srca, no da su nastavili svojim putem, našli bi onoga iz Poljske nespremno.

Kad je poljski kralj saznao da ga se htjelo napasti, rekao je sljedeće: „Ali ja nisam došao ovamo da bih se borio, došao sam ovamo jer sam htio plesati i veseliti se. Jer da ja to nisam učinio, učinio bi to vojvoda Albert.“ Rekao je to jer je plemeniti gospodar, vojvoda Albert, u međuvremenu bio tu kako bi pomogao mojoj milostivoj gospodarici i plemenitom kralju Ladislavu, svom rođaku. No on nije došao kako bi plesao, došao je u slučaju da je bilo potrebno latiti se mača i staviti život na kocku zbog prijatelja. I on bi to zasigurno učinio da se kralju Ladislavu dogodilo nešto nažao.

Kad su dakle odlučili odvesti plemenitog kralja Ladislava u neko mjesto u blizini Stolnog Biograda, nisu znali gdje, s obzirom na prisutnost neprijatelja. U to su vrijeme dva starija biskupa bila u pratnji moje plemenite kraljice: jedan je bio đurski biskup, a drugi vesprimski biskup. Nàtō su gospoda savjetovala da se plemeniti kralj Ladislav odvede u Vesprim jer je bio blizu. Ubrzo su potom poslali glasnika u Vesprim, no vazali koji su u to vrijeme držali Vesprim nisu htjeli pustiti ni kralja ni kraljicu unutra. I sumnjali su da je biskup djelomično odgovoran za to. No to je zaista sve bila Božja volja, jer da su nas htjeli pustiti unutra, zaista

¹⁴⁸ Mađ. Óbuda, njem. Altófen. Od kad je kralj Ludovik I. Anžuvina darovao dvorac svojoj majci Elizabeti Piast (*1305.-†1380.), dvorac je u vlasništvu kraljica te u njemu imaju svoje rezidencije. Altmann, *Medium regni*, 94.

bismo bili tamo i otputovali, a naši bi nas neprijatelji okružili poput kralja Davida u gradu Kili.¹⁴⁹

Potom su plemenita gospoda savjetovala da se plemeniti kralj odvede u Győr i razgovarali su s đurskim biskupom. Biskup je pristao primiti svog prirodnog gospodara i gospodaricu te je rekao: „Čak da vrag sjedi Bogu s desna, morao bi priznati da je kralj Ladislav pravi nasljednik i kralj Ugarske.“ Potom smo se krenuli spremati za putovanje kroz zemlju do Győra.

Kad je dakle došla večer i svi su bili u svojim posteljama, moja je milostiva gospodarica poslala plemenitu gospu Margit po mene, s porukom neka smjesta dođem k Njezinoj Milosti. To me preplašilo te sam pomislila kako je sigurno riječ o nekoj nevolji. Plemenita kraljica je bila sama te mi je hodajući zamišljeno gore-dolje rekla: „Dakle, što biste mi sad savjetovali? Izgledi nam nisu dobri. Žele nam odrediti gdje da sakrijemo svetu krunu. No ako dođe u neprijateljske ruke, ništa dobrog neće proizići iz toga.“ Dugo smo razgovarale o tome. Kako smo bili u rezidenciji predstojnika na konačištu, tamo je bio mali ograđeni vrt te sam rekla: „Milostiva gospodarice, zakopat ćemo krunu u vrtu, a u slučaju da grad i padne u ruke neprijatelja, mi ćemo i dalje naći načina da uđemo u vrt preko zidina.“ Nàtō mi mudra kraljica odgovori: „Na to sam i ja pomislila, no ne sluti mi na dobro jer bi netko mogao pomisliti kako je sveta kruna izgubljena.“ Potom sam se na kratko povukla kako bih promislila o ovome te sam pozvala Majku Milosrđa da kod svojeg sina za nas izmoli milost kako bismo mudro pristupili ovom problemu i da ništa ne pođe po zlu. Zatim sam se vratila k plemenitoj kraljici i rekla: „Milostiva gospodarice, vaša je mudrost bez premca, stoga smatram da je sljedeće rješenje dobro: Vaša Milost dobro zna da je kralj vrjedniji od svete krune. Stavimo dakle svetu krunu u kolijevku ispod kralja, i kamo god Bog pošalje kralja, kruna će ići s njime.“ Ovaj se savjet svidio kraljici te je rekla: „To ćemo učiniti i dat ćemo vama da se pobrinete za to.“

Iduće jutro uzela sam svetu krunu i dobro je umotala u tkaninu te sam je položila u slamu u kolijevci, Njegova Milost naime još nije spavala na perju, i uz to sam položila jednu dugu žlicu kakva se koristi za pravljenje kaše za djecu. To sam učinila u slučaju da netko posegne u kolijevku, kako bi pomislio da se tamo nalazi nešto u čemu se plemenitom kralju radi njegova kaša. I u to vrijeme za to nitko nije znao, osim moje milostive gospodarice i mene.

I kad smo dakle bili spremni za naše putovanje kroz zemlju do Győra, imali smo mnogo vitezova na konjima i pješaka te smo napredovali s velikom brigom. Naime, svi su seljaci

¹⁴⁹ Kila na putu do Hebrona, 1 Samuelova 23, 10-14, vidi Claude Reignier Conder i Horatio Herbert Kitchener, *The survey of western Palestine : memoirs of the topography, orography, hydrography, and archaeology*, sv. 3, ur. E. H. Palmer (London, 1883), 314, <https://archive.org/stream/surveyofwesternp03condouoft#page/314/mode/2up> (posljednji posjet 1.9.2018.).

pobjegli iz svojih sela u šumu kod gorja Vértes¹⁵⁰, a većina ih je pripadala plemićima koji su bili protiv nas. I kad smo se dakle približili gorju Vértes, sjahala sam s konja i podigla plemenitog kralja iz kolijevke te sam ga plegla u kočiju u kojoj se plemenita kraljica vozila sa svojom mladom kćeri, kneginjom Elizabetom. A mi dvorske dame i druge dvorjanke sjedile smo u krugu oko plemenite obitelji kako bismo je, u slučaju da netko ispucava strijelu na kočiju, zaustavile svojim tijelima. A imali smo i veliki broj pješaka koji su hodali s obje strane kočije i u grmlju tražili neprijateljske vojnike koji su se možda skrivali u šumi, ne bi li nam naškodili. I tako smo s Božjom pomoći izašli neozlijeđeni iz gorja Vértes.

Potom sam ponovno uzela plemenitog kralja iz kočije i plegla ga u kolijevku te sam jahala uz nju. I nisu dospjeli daleko s njim kad je počeo glasno plakati i nije htio ostati ni u kolijevci ni u kočiji, a nije ga mogla smiriti ni dojlja. Nàtō sam ga uzela u naručje i nosila ga dobar dio puta, a dojlja je hodala sa mnom dok se obje nismo umorile te sam ga ponovno plegla u kolijevku.

I cijelo vrijeme dok smo putovali kroz zemlju, vrijeme se mijenjalo. Na trenutke je kišilo toliko jako da je plemeniti kralj dobro pokisnuo. Nismo naime bili opremljeni za dugo putovanje, već samo za kratko. No ja sam na put ponijela krznenu ogrtač, ako mi zatreba u nuždi, te sam ga kad je jako kišilo stavljala preko kolijevke sve dok nije bio mokr, a potom sam ga dala istrljati da se posuši i ponovno bih njime pokrila kolijevku svaki put kad je kišilo. Ponekad je i vjetar bio toliko jak da je puhao u kolijevku, a plemeniti kralj bi jedva mogao otvoriti oči. Onda je ponekad bilo toliko vruće da se sav preznojio i bio prekriven kapljicama znoja te dobio osip od vrućine. I sve je to morao plemeniti kralj pretrpjeti dok smo putovali kroz zemlju.

I kad smo dakle stigli do konačišta i bila je gotovo noć, i kad su svi pojeli, gospoda su se utaborila u krugu oko kuće u kojoj je kraljevska obitelj trebala provesti noć te su zapalili vatre i držali stražu tijekom noći, kako je običaj u ugarskom kraljevstvu.

Idući dan nastavili smo put prema Györu. Kad smo gotovo stigli do Györa bio je mrkli mrak. I morali smo čekati ispred Györa, skoro do ponoći. A plemeniti austrijski knez, vojvoda Albert, bio je s jedne strane kolijevke, blizu plemenitog kralja, svojeg rođaka, a ja sam jahala na drugoj strani. I pojavi se preda mnom bunar, kojeg ne bih bila vidjela jer je bilo mračno. I nàtō se pokaže sva poniznost i velikodušnost plemenitog vojvode jer me upozori i reče: „Gospo, pred vama se nalazi bunar, pazite da s konjem ne upadnete u njega.“

¹⁵⁰ Njem. Schildgebirge, gorje na sjeverozapadu Mađarske.

I cijelo to vrijeme kako smo tamo stajali, plemeniti je grof Ulrik Celjski bio uz plemenitu kraljicu i savjetovali su se o našem smještaju, tko će boraviti u utvrdi, a tko u gradu ili ispred njega. I došlo je do rasprave između Mađara i Nijemaca, jer su obje strane htjele biti unutar grada. No na kraju je biskup pustio kraljevsku obitelj i nekoliko grofova i plemića u utvrdi. A za mene su spustili mali most preko kojeg smo brzo morali prijeći te su ga podigli brzo za nama. A gospoda koja su ušla s nama te večeri nisu skidala svoje oklope.

Nedugo nakon našeg dolaska u Győr stiglo je nekoliko čeških plemića¹⁵¹ koji su htjeli vidjeti svog prirodnog gospodara te sam im stoga morala predstaviti plemenitog kralja, noseći ga nagog na jastuku. Nātō su se svi razveselili i glasno se smijali, zbog čega se dijete prepalo i počelo glasno plakati. Na dvoru smo imali i jednog malog dječaka, on je bio obrezan i obučen u odijelo lakrdijaša, iako nije bio lakrdijaš. I kad je god plemeniti kralj bio nemiran, čim bi dječak prišao kolijevci i zapjevao ili počeo svirati na lutnji, plemeniti bi kralj prestao plakati.

U to vrijeme mnogo je plemića stiglo u Győr. I svaki put kad je moja milostiva gospodarica trebala raspraviti nešto hitno na tajnome vijećanju, poslala bi po vojvodu Alberta i po Celjskoga, što je počelo ljutiti onoga iz Galgóca, vojvodu Nikolu, te je postao nezadovoljan što i sam nije uključen u tajno vijećanje. U to je vrijeme u pratnji moje milostive gospodarice bio i jedan ugarski plemić koji se zvao Heder¹⁵², a on je imao brata koji je bio opat u opatiji na Martinovom brdu.¹⁵³ Moja je Milostiva Gospodarica zamolila tog plemića, Hedera, neka joj pomogne protiv njegova brata, opata, utoliko što će joj dati upravljati opatijom na Martinovom brdu dok traje rat, jer ona je bila poput bastiona pred Budimom. Njezinoj je Milosti to djelomično obećano te je ona poslala grofa Ulrika Celjskog na Martinovo brdo k opatu te mu je naložila neka pregovara s njime. No tad se dogodio manji incident koji je poremetio njezine planove. Gdje đavao ne može doprijeti sam, on pošalje svog glasnika.

I tako smo bili u Györu već gotovo tri tjedna, uznemireni mnogim brigama, i jedne mi se noći prisnilo da je sveta kruna pala u kaljužu te je bila puna mrlja. Kad sam iduće jutro ustala, otišla sam k plemenitoj kraljici i ispričala joj kako sam sanjala svetu krunu. Nātō se Njezina Milost jako prepala te je rekla: „Taj san nešto znači.“ Smjesta je pohitala prema mjestu gdje se sveta kruna nalazila te ju je dobro proučila, no nije ništa vidjela na njoj.

Potom su gospoda plemići savjetovali da plemenita kraljevska obitelj ne bi trebala ostati zajedno, već da se trebaju razdvojiti. Mnogi su predlagali da se kralja Ladislava odvede u

¹⁵¹ Ne znamo njihov identitet.

¹⁵² Od mađ. *Vajdafi* i *Herrleich*, vjerojatno Heder (*Hederich*) von Heidenreichsturn (*Hédervár*) koji je ujedno bio i kraljičin glasnik iz bilješke 130.

¹⁵³ Benediktinska opatija na brdu sv. Martina, pored gradića Pannonhalma u sjevernoj Mađarskoj, čiji upravitelj i kasnije opat je bio Ladislav von Heidenreichsturn (*Hédervár*) (1439.-1447.), pristaša poljskoga kralja. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 289.

Šopron, dok su drugi savjetovali da ga se odvede u zamak Forchtenstein, a da moja mlada gospodarica oстане u Györu. I moj suprug, Kottanner¹⁵⁴, dodijeljen je Njezinoj Milosti u službu te je i on morao prisegnuti nad relikvijom kako je običaj u Ugarskoj. A plemići su također savjetovali da moja milostiva gospodarica ode u Požun. Nàtō mi je plemenita kraljica rekla: „Što vi savjetujete, draga Kottannerice? Da vas mogu podijeliti na tri dijela, rado bih to učinila. Rado bih vas zadržala sa sobom, ali bih rado i da ostanete s mojim sinom i da ostanete s mojom kćeri.“ I savjetovala se potom s plemićima, s kime bih trebala ostati. A plemenita gospoda nisu htjela ništa drugo, osim da ostanem s plemenitim kraljem. Nisam to rado učinila jer sam shvatila da će mi služba biti puno teža i moje brige puno veće jer ne bih bila u prisutnosti moje milostive kraljice.

Sad je nekoliko plemića bilo za to da se plemeniti kralj odvede u Trenčin, gdje bi bio dovoljno siguran jer su u to vrijeme dvije tamošnje utvrde, Trenčin i Beckov, bile pod upravom onoga od Ellerbacha.¹⁵⁵ No zbog prisutstva neprijatelja plemenitog se kralja nije moglo odvesti tamo. Zatim je plemenita kraljica poslala po mene i rekla mi: „Draga Kottannerice, kamo da odvedem svog sina?“ Potom sam savjetovala Njezinu Milost, kako je i bila moja dužnost, te sam rekla: „Milostiva gospodarice, vodite ga gdje želite, gdje će biti siguran, vodite ga u grad u kojem ćete vi imati zadnju riječ i čuvajte se kraljeva“. Nàtō je plemenita kraljica rekla: „U pravu ste“ i pošla se savjetovati s plemićima, kamo bi trebala odvesti svog sina, plemenitog kralja. Potom su joj gospoda savjetovala da ga odvede u Šopron jer i on pripada svetoj ugarskoj kruni te je također na ključnom mjestu u zemlji, a moja milostiva gospodarica i grof Ulrik Celjski u to su vrijeme upravljali njime. I na toj je odluci ostalo.

Potom je plemenitom kralju određena pratnja i pozvani su oni koji su trebali ostati s njime. Jedan od njih bio je vojvoda Franjo Pöcker, pobožan i pouzdan čovjek. Drugi je bio pobožni vitez zvan Pongrac von Tengöld¹⁵⁶, a treći je također bio pobožni plemić i Hrvat i zvao se Toma Gerzúksi.¹⁵⁷ A bila su tu i dvojica komornika, jedan se zvao Sigismund Abdacher¹⁵⁸, a drugi Heinrich Knecht.¹⁵⁹ I svi oni zajedno imali su dvadeset i četiri konja. I tako sam ja, Helena Kottanner, zajedno s dojičjom otišla moliti pred kip Djevice. Nerado sam išla na ovaj put i otišla sam se požaliti svojoj milostivoj gospodarici. Nàtō me je Njezina Milost utješila lijepim riječima i rekla: „Idite bez brige i neka moje najvrjednije blago koje imam pod

¹⁵⁴ Johann Kottanner, Helenin suprug, vidi u poglavlju o autorici.

¹⁵⁵ Johann von Ellerbach, kaštelan utvrda Trenčin i Beckov, vidi Štefánik, ur., *Lexikon*, 99-105.

¹⁵⁶ Drugi detalji su nepoznati.

¹⁵⁷ Drugi detalji su nepoznati.

¹⁵⁸ Plemićka obitelj Abdacher porijeklom je iz Koruške. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten“, 290.

¹⁵⁹ Drugi detalji su nepoznati.

Suncem bude povjereno vašoj skrbi. I da mi ostane samo jedan novčić, podijelit ću ga s Vama.“

I kad smo dakle bili spremni krenuti, Njezina je Milost poslala po grofa Ulrika Celjskog i đurskog biskupa te po svu služinčad koja je bila dodijeljena plemenitom kralju te je pozivala jednog za drugim u svoje odaje, gdje se svatko od njih morao zakleti na odanost, čak i dojičja i druge žene koje su bile sa mnom. I svi su oni morali prisegnuti na relikviju, kako je tada bio običaj u Ugarskoj, a samo ja nisam morala jer je Njezina Milost imala nepobitno povjerenje u mene. Potom su nam dodijelili plemenitog i vjernog Ulrika od Eizinga¹⁶⁰ koji je bio spreman odvesti nas u Šopron.

I kad smo bili spremni krenuti, plemenita se kraljica oprostila od svog sina, plemenitog kralja Ladislava, kao i od njegove sestre, gospe Elizabete, te je počela drhtati. A i ja sam se oprostila s tugom u srcu jer mi je bilo teško rastati se od plemenite kraljice, a i jer sam brižno i s puno truda odgojila mladu kraljevnju. A s kraljevskom obitelji sam morala ostaviti i svog supruga te svoju kći Katarinu.

Na put smo krenuli s velikom tjeskobom u srcu, a trebalo nam je i puno truda i napornog rada jer je jako kišilo te su lokve bile duboke, a plemenitog smo kralja u kolijevci morali nositi kroz lokve, tako da su nosioci do koljena gacali kroz njih. Plemeniti je kralj za sobom u Győru ostavio svetu krunu, no s nama je bilo mnogo onih koji su mislili da nosimo i svetu krunu sa sobom. I kad smo dakle putovali tek tri sata u smjeru Altenburga, plemeniti i vjerni vojvoda Ulrik od Eizinga dojahao je k meni i rekao: „Što savjetujete, draga Kottannerice, moja plemenita gospodarica zapovijedila nam je da stanemo i prenoćimo u sljedećem selu, no ono pripada Palatinu i u njemu nema nikoga, što je zabrinjavajuće. Ako mojem gospodaru nije previše naporno, radije bismo ga nosili dalje.“ Nātō sam mu odgovorila: „Ni ja ne savjetujem da ostanemo ovdje. Nosit ćemo ga dokle budemo mogli, dok ne stignemo do mjesta na kojem ćemo biti sigurni.“

Potom smo nastavili prema Altenburgu. I prije nego smo stigli do prenoćišta, ususret nam je stigao glasnik iz Győra te nam je prenio vijest da se u Győru skupilo mnogo ljudi i da je jedan sluga mog gospodara Celjskog bio ubijen. A s nama su bili brojni dvorjani koji se nisu mogli suzdržati od loše navike te su sjahali s puta kako bi oteli siromašnim seljacima stoku i potjerali je u dvorište prenoćišta u kojem smo odsjeli. A služinčadi, koja je mojem gospodaru dodijeljena, se to činilo nedostojnim, te su mi rekli: „Nije dobro da naš gospodar, kralj

¹⁶⁰ Ulrik Eizinger od Eizinga (†1460.), njem. Ulrich von Eyczing, bavarski vlastelin kojemu je kraljica Elizabeta založila svoju krunu i druge dragocjenosti kako bi mogla otputovati u Stolni Biograd i okruniti svog sina. Za vladavine kralja Alberta bio je kapetan Eggenburga i Znojma, potom tavernik i od 1439. barun. Mollay, „Die Denkwürdigkeiten,“ 290.

Ladislav, u svojoj mladosti bude poznat kao razbojnik, i to ne svojom niti našom krivicom.“ Nātō sam poslala po plemenitog i odanog gospodara Ulrika od Eizinga te sam mu to rekla i zamolila ga neka se pobrine da ovi jadni ljudi dobiju svoju stoku natrag. Rekla sam mu da bi time mojoj milostivoj gospodarici učinio uslugu i da ja to dobro znam, jer su joj mnogi od tih sirotih ljudi odali mnogo poštovanja. Potom je plemeniti i vjerni vojvoda Ulrik od Eizinga mudro postupio te je poslao glasnika k sucu i zapovjedio neka se vrata tržišta zatvore sve dok se tim sirotim ljudima ne vrati njihovo blago. Oni su naime bili pred kućom, glasno zazivajući da im se vrati stoka, a mnogima se nije svidjelo što su morali vratiti stoku, to su bili dvorjani iz njemačkih zemalja. I tamo smo prenoćili.

Iduće jutro smo se ustali i krenuli prema Nezsideru¹⁶¹ te smo i tamo prenoćili. Sljedeće jutro smo opet krenuli na put i nastavili dok nismo stigli do malog sela. Tamo su u čast plemenitom kralju zvonila crkvena zvona te su siroti ljudi izašli u procesiju, noseći relikviju, te su se zakleli na odanost svom prirodnom gospodaru. A u procesiji su pred relikvijom hodale i dvije mlade djevojke.

I kad smo dakle stigli gotovo preko puta od mjesta Sérc¹⁶², zabrinuli smo se jer su nam rekli da je u Sérc stigla velika skupina vojnika i da se radi o neprijateljima. Jako je kišilo, a mi smo šutjeli i strašno se bojali. I kad smo se približili Šopronu, mnogo je ljudi, muškaraca i žena, izašlo iz grada s relikvijom ususret plemenitom kralju te ga pozdravilo kao svog prirodnog gospodara. I kad smo dakle stigli u Šopron, [uz suze i smijeh], tu smo htjeli odmoriti.

I trebali biste znati da je te iste večeri po našem dolasku bila tolika poplava, da se nijedan čovjek na cijelom tom području nije mogao sjetiti takve velike navale vode. A morate dakako znati i to da je plemeniti kralj iste te noći toliko jako plakao i bio toliko nemiran da sam s njime imala toliko tešku noć, kakvu nisam imala duže vremena.

I nedugo nakon toga stigle su vijesti da je poljski kralj zarobio plemenitog grofa Ulrika Celjskog, i pitali smo se što će biti s našom služinčadi te smo bili jako snuždeni jer smo znali da je to za mog gospodara i moju gospodaricu značilo veliki gubitak zemlje i ljudstva. I nedugo nakon toga stigle su teške vijesti da su prečasni prelat, ostrogonski biskup i ban Ladislav zarobljeni dok su u pratnji odjahali k onome iz Poljske, koji je htio da mu oni pomognu da se okruni za ugarskog kralja...A pitali su se je li sveta kruna još u Višegradu jer su pečati i lokoti i dalje bili na vratima...

¹⁶¹ Hrv. Niužalj, njem. Neusiedl am See.

¹⁶² Schützen am Gebirge u Austriji, hrv. Česno.

ZAKLJUČAK

Helena Kottanner svojim je memoarima dala velik doprinos ženskome pisanju u srednjem vijeku i time se svrstala uz bok najpoznatijih srednjovjekovnih pisaca i kroničara. Nije bila samo prva žena koja je na njemačkom jeziku ispričala događaje kojima je i sama bila svjedok, već i jedna od rijetkih koja se upustila u avanturu koja ju je mogla stajati života, a sve kako bi udovoljila svojoj kraljici kao podanica, ali i kao pouzdanica, te se na taj način izboriti za ono što je smatrala nužnim i pravednim. Helena u ovoj priči nije polazila s mjesta autoriteta koji bi joj dozvoljavao da donese odluke suprotne onima koje je donijela, pa je tako njezina hrabrost proizvod nečega što joj je nametnuto odozgo, no ipak su njezina ustrajnost i vjera bili ključ njezina uspjeha. Malo je reći da je njezina hrabrost nadmašila onu njezinih muških pomagača, no bez takvog čvrstog karaktera teško da bi njezin pothvat završio pozitivnim ishodom. Svojim je memoarima ona čak i nakon smrti kraljice Elizabete uspjela za sebe i supruga uprihodovati nagradu koju joj je kraljica obećala za njezinu pomoć pa je i time pokazala da se zna izboriti za sebe.

Zahvaljujući Heleninim memoarima možemo bolje rekonstruirati događaje od smrti kralja Alberta do krunidbe njegova sina Ladislava. Vjerodostojnost memoara potvrđena je ispravama kralja Alberta i kraljice Elizabete, izdanima na istim lokacijama koje Helena navodi u memoarima. Na taj način historiografija je mogla potvrditi itinerar samog kraljevskog para i na temelju toga doći do novih zaključaka o načinu vladavine kraljice Elizabete te motivima koji su stajali iza njezinih odluka. Jedino mjesto na kojem Helena ne prenosi vjerodostojno tijek događaja je za vrijeme krunidbe kralja Ladislava, kad nabraja kraljevske insignije koje nose pojedini velikaši tijekom obreda, a u svrhu davanja legitimiteta Ladislavu kao ugarskom kralju. Iako najvjerojatnije motivirani nadom u nagradu za pružene usluge, a ne idealom čuvanja sjećanja na spomenute događaje, memoari Helene Kottanner daju neprocjenjiv uvid u život na dvoru u 15. stoljeću, prije svega onaj kraljičinih dvorjanki kojima je i sama pripadala, ali i političkih previranja tog doba. Helena je kao narator iznimno fokusirana na detalje, naglašavajući svoju važnost u pojedinim dijelovima priče, a osim onog najbitnijeg, krađe krune te rođenja i krunidbe kralja Ladislava, najviše iz tih detalja saznajemo o običajima tog doba, praznovjerju, načinu odijevanja, međuljudskim odnosima na dvoru te o tome kako su jedna naizgled obična služavka i jedna kraljica prevladale svoju „žensku slabost“ te svojom domišljatošću osigurale ugarsko prijestolje novorođenčetu.

SUMMARY

This thesis offers an insight into the memoirs of Helene Kottanner, a Sopron-born noblewoman of lower rank, who was in the service of queen Elisabeth of Luxembourg (1409-1442). The thesis tends to show that Helene was more than a lady-in-waiting and that she played a key role in obtaining the Holy Crown of St. Stephen, but less than the queen's political confidant, as some historians tend to see her. The abduction of the Holy Crown in February 1440, the following birth of Ladislaus the Posthumous, and the coronation of the child-king are discussed in detail, paralleled with passages from contemporary chroniclers showing the events from a male perspective. The eyewitness report of Helene Kottanner offers valuable details of the 15th century courtly life, especially focusing on the ladies-in-waiting, with whom Helene spent most of her days. The memoirs were most likely written around 1450 for the now grown king Ladislaus, to remind him of the services Helene provided for his late mother and in extension to Ladislaus himself, in expectation of some kind of reimbursement. Together with the critical edition, the thesis is equipped with the first translation of the memoirs of Helene Kottanner into Croatian and will hopefully serve as a contribution to the ever-growing scholarship on queenship and female authorship in the Middle Ages.

BIBLIOGRAFIJA

Izvori

- Dvořáková, Daniela i Mária Papsonová. *Spomienky Heleny Kottannerovej: hodnoverné rozprávanie dvornej dámy o krádeži kráľovskej koruny, o odhodlanej kráľovnej Alžbete, o tom, prečo sa Ladislav Pohrobek nenarodil v Bratislave a ako ho vďaka dvom odvážnym ženám korunovali za uhorského kráľa (1439-1440)* [Memoari Helene Kottanner: pouzdana pripovijest dvorske dame o krađi kraljevske krune, o predanosti kraljice Elizabete, o tome, zašto se Ladislav Posmrče nije rodio u Bratislavi i kako su ga zahvaljujući dvjema hrabrim ženama okrunili za ugarskog kralja (1439.-1440.)]. Budmerice : RAK, 2008.
- Endlicher, Stefan, ur. *Aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin. 1439. 1440.* Leipzig: Verlag von Wilhelm Engelmann, 1846.
- Fejér, Georgius, ur. *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.* Sv. 11, br. 1. Budim: 1844.
- Freytag, Gustav, ur. *Bilder aus der deutschen Vergangenheit.* Sv. 2, 1. dio, *Vom Mittelalter zur Neuzeit (1200-1500).* Leipzig: Naklada S. Hirzela, 1896.
- Fugger, Johann Jakob. *Spiegel der Ehren des Hoechstloeblichsten Kayser- und Koeniglichen Erzhauses Oesterreich.* Ur. Sigismund von Birken. Nürnberg, 1668. <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/drwFugger1668/0001/image> (posljednji posjet 10.8.2018.).
- Grdina, Igor i Petar Štih. *Spomini Helene Kottanner: ženski glas iz srednjega veka.* Ljubljana: Nova revija, 1999.
- Kufner, Daniel. *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440).* Ins *Neuhochdeutsche übertragen von Daniel Kufner.* Beč: Sveučilište u Beču, 2015. <https://services.phaidra.univie.ac.at/api/object/o:425704/diss/Content/get> (posljednji posjet 10.8.2018.).
- Mollay, Karl. „Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin: die ältesten deutschen Frauenmemoiren (1439-1440).“ *Arrabona* 7 (1965): 237-296. https://library.hungaricana.hu/en/view/MEGY_GYMS_ARABONA07/?query=matk%C3%B3&pg=242&layout=s (posljednji posjet 28.8.2018.)

Mollay, Karl, ur. *Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439-1440)* (= Wiener Neudrucke 2). Beč: Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, 1971.

Mollay, Karl. *A korona elrablása : Kottanner Jánosné emlékirata, 1439/1440* [Otmica krune: memoari Helene Kottanner, 1439./1440.]. [s.l.] : Magyar Helikon, 1978.

Österreichische Nationalbibliothek. <http://digital.onb.ac.at/rep/access/open/10002C00>
(posljednji posjet 3.9.2018.).

Williamson, Maya Bijvoet. *The Memoirs of Helene Kottanner (1439-1440)*. Cambridge: D.S. Brewer, 1998.

Literatura

Ágel, Vilmos. *Überlegungen zur Theorie und Methode der historisch-synchronen Valenzsyntax und Valenzlexikographie: mit e. Valenzlexikon zu d. "Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin" (1439 - 1440); with an English summary*. Tübingen: Niemeyer; 1988.

Altmann, Julianna et al. *Medium regni – Medieval Hungarian royal seats*. Na engleski prevela Erika Zoltán. Budimpešta: Nap Kiadó, 1999.

Bächtold-Stäubli, Hans i Eduard Hoffmann-Krayer, ur. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*. Sv. 2. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1987. Pretisak, Berlin/Leipzig, 1930.

Bächtold-Stäubli, Hans i Eduard Hoffmann-Krayer, ur. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens*. Sv. 3. Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1987. Pretisak, Berlin/Leipzig, 1931.

Bassola, Peter. „Die Stellung der verbalen Prädikatsteile in den Gliedsätzen der Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin.“ U *Festschrift Karl Mollay zum 65. Geburtstag*, ur. Antal Mádl, 21-32. Budimpešta: Budapest Beiträge zur Germanistik 4, 1978.

Birk, Ernst. „Beiträge zur Geschichte der Königin Elisabeth von Ungarn und ihres Sohnes König Ladislaus. MCCCCXL-MCCCCLVII.“ U *Quellen und Forschungen zur vaterländischen Geschichte, Literatur und Kunst*, ur. Wilhelm Braumüller, 209-258. Beč: Buchhandler des k. k. Hofes und der k. Akademie der Wissenschaften, 1849.

http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs3/object/display/bsb10000355_00009.html
(posljednji posjet 10.8.2018.)

Bojničić, Ivan von, ur. *Der Adel von Kroatien und Slavonien* (= J. Siebmacher's großes Wappenbuch. Sv. 4, dio 13). Nürnberg: Bauer und Raspe, 1899.
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-kroatien-und-slavonien-horvatorszag-es-szlavonia-E25A/csaladok-E277/de-thalowcz-talovac-10F3E/> (posljednji posjet 29.8.2018.)

Bojničić, Ivan von, ur. *Der Adel von Kroatien und Slavonien*. (= J. Siebmacher's großes Wappenbuch. Sv. 4, dio 13). Nürnberg: Bauer und Raspe, 1899.
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-kroatien-und-slavonien-horvatorszag-es-szlavonia-E25A/csaladok-E277/sanct-georgen-u-bosing-10920/> (posljednji posjet 27.8.2018.)

Catholic Hierarchy. S.v. „Bishop Mátyás Gathali“. <http://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bgathali.html> (posljednji posjet 1.9.2018.).

Conder, Claude Reignier i Horatio Herbert Kitchener. *The survey of western Palestine: memoirs of the topography, orography, hydrography, and archaeology*. Sv. 3, ur. E. H. Palmer. London, 1883.
<https://archive.org/stream/surveyofwesternp03conduoft#page/314/mode/2up>
(posljednji posjet 1.9.2018.).

Csergheő, Géza von, ur. *Der Adel von Ungarn sammt den Nebenländern der St. Stephans-Krone*. (= J. Siebmacher's großes Wappenbuch. Sv. 4, dio 15). Nürnberg: Bauer und Raspe, 1893. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-ungarn-magyarorszag-2/csaladok-29/orszagh-i-v-guth-5ABB/> (posljednji posjet 1.9.2018.).

Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. S.v. „Hering“. http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=DWB&mode=Vernetzung&lemid=GH06705#XGH06705 (posljednji posjet 1.9.2018.).

Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. S.v. „Platte“. http://woerterbuchnetz.de/cgi-bin/WBNetz/wbgui_py?sigle=DWB&mode=Vernetzung&hitlist=&patternlist=&bookref=13,1909,28 (posljednji posjet 1.9.2018.).

Die Welt der Habsburger. <http://www.habsburger.net/de/kapitel/maximilians-gedaechtnispflege> (posljednji posjet 1.9.2018.).

Dunphy, Graeme. „Perspicax ingenium mihi collatum est: Strategies of authority in chronicles written by women.“ U *Authority and Gender in Medieval and Renaissance Chronicles*, ur. Juliana Dresvina i Nicholas Sparks, 166-201. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2012.

Dvořáková, Daniela. „Das Leben einer Frau in der mittelalterlichen Burg“. U *Castrum Bene 12: The Castle As A Social Space*, ur. Katarina Katja Predovnik, 95-102. Ljubljana: Ljubljana University Press, Faculty of Arts, 2014.

Fessler, Ignaz Aurelius. *Die Geschichten der Ungern und ihrer Landsassen. Vierter Theil. Die Ungern unter Königen aus verschiedenen Häusern. Zweiter Band.* Leipzig: Johann Friedrich Gleditsch, 1816.

Geschichte von Mariazell, <https://www.mariazell.gv.at/geschichte-von-mariazell> (posljednji posjet 30.8.2018.).

Henszlmann, Imre. „A visegrádi korona-bolt és a királyi lakosztály elrendezése.“ *Archaeologiai Közlemények IX* (1873): 1-15.

Jagošová, Anna. „Queen Elisabeth of Luxembourg (1409–1442). Her ruling practice in the mirror of her charters and correspondence.“ U *Ruling composite monarchies: Sigismund of Luxemburg (1368-1437)*, ur. Suzana Miljan, Alexandra Kaar i Christopher Nicholson. Turnhout: Brepols (in print).

K. Akademie der Wissenschaften. *Beiträge zur deutschen Sprachkunde. Vorgelesen in der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin.* Sv. 2. Berlin: Friedrich Maurer, 1796. https://books.google.hr/books?id=3DkLAAAAQAAJ&pg=PA151&lpg=PA151&dq=latein+halec&source=bl&ots=VKhuLbWOyx&sig=Ln_TCukb1lhrqQaV43BLo_nYilpA&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwjErN7s6eDcAhWiAJokHUp5AxQ4ChDoATABegQICRAB#v=onepage&q=latein%20halec&f=false (posljednji posjet 1.9.2018.)

Katanec, Sara. „The Perquisite of a Medieval Wedding: Barbara of Cilli’s Acquisition of Wealth, Power, and Lands.“ Diplomski rad, Central European University, 2014.

Kerékgyártó, Árpád. „Kottanner Ilona emlékiratának kútfői méltatása.“ *Irodalomtörténeti közlemények I* (1891): 373-382.

- Klaić, Vjekoslav. *Krčki knezovi Frankapani. Knjiga prva: od najstarijih vremena do gubitka otoka Krka (od god. 1118. do god. 1480.)*. Zagreb: Tisak K. Albrechta, 1901.
- Klaić, Vjekoslav. *Povijest Hrvata: od najstarijih vremena do svršetka XIX stoljeća: knjiga treća: treće doba: vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301-1526)(drugi dio)*. Ur. Trpimir Macan. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1985.
- Klaužer, Vedran. „Plemićka obitelj Frodnacher - ogranak Bednjanski (de Bednya). Aktivnosti članova ogranka u Hrvatsko-Ugarskom Kraljevstvu u drugoj polovici 15. i početkom 16. stoljeća.“ *DG Jahrbuch* 19 (2012): 31-44.
- Kraus, Friderike. „Wien und Bratislava im Mittelalter: Die Frauenhäuser“. Seminar, 2003. <https://wiengeschichten.files.wordpress.com/2015/11/frauenhc3a4user-im-mittelalter1.pdf> (posljednji posjet 1.9.2018.).
- Kuefstein, Karl Graf. *Studien zur Familiengeschichte: II. Teil, 16. Jahrhundert*. Beč i Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1911.
- Lexer, Matthias, ur. *Mittelhochdeutsches Handwörterbuch. Zugleich als Supplement und alphabetischer Index zum Mittelhochdeutschem Wörterbuche von Benecke-Müller-Zarncke*. Sv. 1-3. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1872-1878.
- Lichnowsky, Eduard Maria von. *Geschichte des Hauses Habsburg*. Sv. 6. Beč, 1842. <https://books.google.hr/books?id=raIAAAAcAAJ&pg=PR29&lpg=PR29&dq=friedrich+flednizer&source=bl&ots=pfYyT58BO4&sig=JeOUaNkunluPqEpk-aX2RCdafMg&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwigp8mup5zdAhWDjywKHRmDCBIQ6AEwA3oECACQAQ#v=onepage&q=flednizer&f=false> (posljednji posjet 1.9.2018.).
- Lux, Koloman. „Die Burg Visegrád (Blenden- oder Plintenburg).“ *Burgwart* 39 (1938): 74-85. <http://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/burgwart39> (posljednji posjet 27.8.2018.)
- Magyar Katolikus Lexikon. S.v. „Gatalóci“, <http://lexikon.katolikus.hu/G/Gatal%C3%B3ci.html> (posljednji posjet 1.9.2018.).
- Mandić, Živko. „Hrvatska imena naseljenih mjesta u Mađarskoj.“ *Folia onomastica Croatica* 14 (2005): 37-128.
- Marušić, Mia. „Hrvatska i slovenska historiografija o grofovima Celjskim.“ Diplomski rad, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2013.

- Mlinar, Janez. *Podoba Celjskih grofov v narativnih virih*. Ljubljana: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, 2005.
- Pálffy, Géza. „Strukturgeschichtliche Merkmale des Königreichs Ungarn. Ein starker Ständestaat in der Habsburgermonarchie. Teil 1: Die Integration Ungarns in die Habsburgermonarchie.“ U *Online-Handbuch zur Geschichte Südosteuropas*, Band 1: Herrschaft und Politik in Südosteuropa bis 1800, 1-44. Regensburg: Institut für Ost- und Südosteuropaforschung, 9.1.2017. https://hgsoe.ios-regensburg.de/fileadmin/doc/texte/Band1/Geza_Palffy_Ein%20starker%20Staendestaat-Teil%201.pdf
- Reichenauer von Reichenau, Constantin et al., ur. *Der Adel von Siebenbürgen* (=J. Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch, sv. 4, dio 12). Nürnberg: Bauer und Raspe, 1898. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Siebmacher-siebmacher-wappenbuch-1/der-adel-von-siebenburgen-erdely-AC44/iv-a-wappen-der-waywoden-herzoge-landesverwalter-12911552-b-der-vice-waywoden-13631490-c-der-szeklergrafen-d-der-gubernatoren-e-der-sac-AE45/a-herzoge-AE46/> (posljednji posjet 29.8.2018.)
- Rippmann, Dorothee. „Königsschicksal in Frauenhand: Der „Kronraub“ von Visegrád im Brennpunkt von Frauenpolitik und ungarischer Reichspolitik.“ U *Lesarten der Geschichte: Ländliche Ordnungen und Geschlechterverhältnisse: Festschrift für Heide Wunder zum 65. Geburtstag*, ur. Jens Flemming et al., 377-401. Kassel: Kassel University Press, 2004.
- Rüther, Andreas. „Königsmacher und Kammerfrau im weiblichen Blick. Der Kampf um die ungarische Krone (1439/40) in der Wahrnehmung von Helene Kottanner.“ U *Fürstin und Fürst. Familienbeziehungen und Handlungsmöglichkeiten von hochadligen Frauen im Mittelalter*, ur. Jörg Rogge, 225-246. Ostfildern: Thorbecke, 2004.
- Schaus, Margaret, ur. *Women and Gender in Medieval Europe: An Encyclopedia*. New York-London: Routledge, 2006.
- Schlager, Johann Evangelist. *Wiener Skizzen aus dem Mittelalter*. Beč: Gerold, 1846. http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb10914579_00407.html (posljednji posjet 1.9.2018.)
- Schmolinsky, Sabine. „Zwischen politischer Funktion und Rolle der „virgo docta“: weibliche Selbstzeugnisse im 15. Jahrhundert.“ *Fifteenth Century Studies* 24 (1998): 63–73.

- Smičiklas, Tadija. *Poviest hrvatska. Po vrelih napisao Tade Smičiklas. Dio I. Od najstarijih vremena do godine 1526.* Zagreb: Matica hrvatska (Tis. K. Albrechta), 1882.
- Strčić, Petar. S.v. „Frankapan (Frankopan)“ u *Hrvatski biografski leksikon LZMK*, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=6281> (posljednji posjet 1.9.2018.).
- Sweeney, James Ross. „The Tricky Queen and her Clever Lady in Waiting: Stealing the Crown to Secure Succession, Visegrád 1440.“ *East Central Europe* 20-23 (1993-1996): 87-100.
- Štefánik, Martin, Ján Lukačka et al., ur. *Lexikon stredovekých miest na Slovensku* [Leksikon srednjovjekovnih gradova u Slovačkoj]. Bratislava: Prodama, 2010.
- Šute, Ivica. S.v. „Iločki, Nikola“. U *Hrvatski biografski leksikon LZMK*. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=99> (posljednji posjet 1.9.2018.).
- Švab, Mladen. S.v. „Gorjanski.“ U *Hrvatski biografski leksikon LZMK*. <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=7214> (posljednji posjet 27.8.2018.).
- Wambrechtsamer, Anna. *Danes grofje celjski in nikdar več.* Maribor: Obzorja, 1977.
- Wenzel, Horst. „Zwei Frauen rauben eine Krone. Die denkwürdigen Erfahrungen der Helene Kottannerin (1439-1440) am Hof der Königin Elisabeth von Ungarn (1409-1442).“ U *Der Körper der Königin. Geschlecht und Herrschaft in der höfischen Welt seit 1500*, ur. Regina Schulte, 27-48. Frankfurt am Main: Campus-Verlag, 2002.
- Wertner, Moritz, dr. „Die Grafen von St. Georgen und Bösing.“ *Jahrbuch der k.k. Gesellschaft „Adler“* 1 (1891): 171-265.
- Wien Geschichte Wiki. „Martinspital“. <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Martinspital> (posljednji posjet 1.9.2018.).
- Wien Geschichte Wiki. „Widmertor“. <https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Widmertor> (posljednji posjet 1.9.2018.).
- Wißgrill, Franz Karl. *Schauplatz des landsässigen Nieder-Österreichischen Adels vom Herren- und Ritterstande, von dem XI. Jahrhundert an, bis auf jetzige Zeiten.* Beč, 1795).
- <https://books.google.hr/books?id=SP5mAAAAcAAJ&pg=PA184&lpg=PA184&dq=dachpeck&source=bl&ots=kEwN-HdCny&sig=R3mZgkJmSUUQ0NIokP8u6U6fNRE&hl=hr&sa=X&ved=2ahUKEwjB>

[nsiN_pndAhXEhiwKHZDwAlEQ6AEwAnoECAcQAQ#v=onepage&q=dachpeck&f=false](#) (posljednji posjet 1.9.2018.)

PRILOZI

Prilog 1. Tablica gradova

Izvor	Njemački naziv	Mađarski naziv	Hrvatski naziv
<i>alt Ofen</i>	Altofen	Óbuda	Stari Budim
<i>Altenburg</i>	Ungarisch Altenburg	Magyar-Óvár	Altenburg
<i>Erlach</i>	Erlau	Eger	Jegar, Eger
<i>Gran</i>	Gran	Esztergom	Ostrogon
<i>Guemaren</i>	Komorn	Komárom/ Komárno (slovački dio)	Komárno
<i>langen Dorff</i>	Langendorf	Neszmély	Nesmilje
<i>Neusidel</i>	Neusiedl am See	Nezsider	Niuzalj
<i>Odenburgk</i>	Ödenburg	Sopron	Šopron
<i>Ofen</i>	Ofen	Buda	Budim
<i>Plintenburg</i>	Plintenburg	Visegrád	Višegrad
<i>Pluntsch</i>	Beckov	Beckó	Beckov
<i>Prespurk</i>	Pressburg	Pozsony	Požun (Bratislava)
<i>Raab</i>	Raab	Győr	Đura, Jura
<i>Totas</i>	Totis/ Tata	Tata	Tata
<i>Trentsch</i>	Trenčín	Trencsén	Trenčín
<i>Wardein</i>	Großwardein	Nagyvárad	Veliki Varadin
<i>Weyssenburg</i>	Stuhlweißenburg	Székesfehérvár	Stolni Biograd
<i>Zigedein</i>	Szegedin/Segedin	Szeged	Segedin

Prilog 2. Rječnik

Izvor	Inačica	Prijevod
<i>alm</i>	Albe, die	alba, duga bijela haljinu od lanenog platna koju nose svećenici za vrijeme liturgijskih slavlja
<i>Ambt</i>	Amt, das → Kirchenamt, das - Gottesdienst	misa
<i>Apphel</i>	Reichsapfel, der	kraljevska jabuka
<i>arbais schaid</i>	Erbsenschoten, die	mahuna/ljuska graška
<i>barament</i>	Parament, das	parament (crkveni ukrasi, misna odijela, pokrivalo za žrtvenik itd.)
<i>Brobsthof</i>	Probsthof, der - Amtssitz eines Propstes	sjedište/službena rezidencija prepošta
<i>capitel</i>	Domkapitel, das	kaptol
<i>das heft in der hant haben</i>	das Heft in der Hand haben	držati sve konce u rukama, imati zadnju riječ
<i>ee</i>	eher	prije (nego)
<i>erbherr</i>	Erbherr, der	vlastelin, zemljoposjednik, gospodar Erbhof, der → imanje koje u cijelosti nasljeđuje najstariji sin
<i>ettleich</i>	etliche, etlicher, etliches	mnogi

<i>fotrum, votrumb</i>	Futtermal, das	futrola, kutija
<i>frawnczimer</i>	Frauenzimmer	ženska odaja, odaja dvorskih dama/dvorjanki, ženski dio kraljičinog kućanstva/ dvora/ pratinje
<i>fuesknecht</i>	Fußsoldat, der - Der Begriff hielt sich bis ins 16. Jahrhundert in der Bedeutung Knecht = Fußsoldat (Fußknecht oder Waffenknecht) im Gegensatz zum Reisigen = Soldat zu Pferde. Einen Bedeutungswandel erfuhr zu Beginn der Neuzeit das Wort Knecht, mit der Einführung der „Landsknechte“, die Söldner (Soldknechte) waren	-pješak
<i>gehuldigt</i>	huldigen - alt ist die reflexive Fügung, sich huldigen, sich unterwerfen, sich in Unterthänigkeit geben - sich einem Herrscher durch ein Treuegelöbniß unterwerfen	pokloniti se, zakleti se na vjernost
<i>gelaitt</i>	Geleite, das als Leitung oder zugleich ehrende Begleitung (Ehrengeleite)	pratnja
<i>geraisige</i>	Reisig Reisiger - in der Grundbedeutung, Menge von Reisern, wie Reis im kollektiven Sinne - (im Mittelalter) berittener Söldner	plaćenik na konju
<i>gevert</i>	Gewand, das	odora, haljinica, ruho, halja
<i>Graf Hannsinn</i>		supruga grofa Hansa
<i>grasz graf</i>	Großgraf - für den ungarischen Palatinus	palatin
<i>Gslos</i>	Geschloss, das	dvorac
<i>guldein</i>		zlatnik, gulden
<i>Gwelb</i>	Gewölbe, das	riznica, podrum
<i>hanntfan</i>	Manipel, der	manipul, naručnik
<i>harnasch</i>	Harnisch, der	oklop
<i>Hauptman</i>	Hauptmann, der	kapetan
<i>haws</i>	Gemächer der Königin in der Höhenburg	gornji dvor
<i>herberg</i>	Herberge, die	konak, konačište, prenočište
<i>herczoginn</i>	Herzogin, die	vojvotkinja, kneginja, herceginja
<i>hicz plateren</i>	Hitzeausschlag, der	osip od vrućine
<i>hincz</i>	hin ze, hin - bis, gegen	do, oko

<i>hof</i>	der königliche Palast am Fuße des Burgberges	donji dvor
<i>Hofgesinde</i> , das		služinčad, pratnja
<i>Hofmaistrinn</i>	Frau des Hofmeisters	žena upravitelja dvora
<i>hofs volkch</i>	Schar, die	četa, vojska, vojnici
<i>Junkchfrau</i>	Jungfrau, die	dvorske dame/ mlade žene/ služavke/dvorjanke
<i>kamrer</i>	Kämmerer, der -der den Kammer- und Leibdienst beim Fürsten oder überhaupt ähnlichen Dienst bei Hofe hat, in verschiednem Range	komornik
<i>kanczler</i>	Kanzler, der	kancelar
<i>kindelpett</i>	Wochenbett, das Kindbett, das	babinje - vrijeme poslije porođaja koje roditeljica provodi u postelji
<i>Kindelpetterin</i>	Wöchnerin, die	babinjača, roditeljica u babinjama
<i>klafter</i>	Klafter, der oder das - (früher) Längeneinheit von ungefähr der Länge, die ein Erwachsener mit ausgebreiteten Armen greifen kann	klafter, hvat
<i>klainat</i>	Kleinod, das	dragocjenosti
<i>Krabat</i>	Kroate, der	Hrvat
<i>kriegsvolkch</i>		vojska
<i>kuersen</i>	Kürsen, kürse, kursche, f. Pelzkleid	krzno, krzneni ogrtač zu Kürschner, der → krznar
<i>lakchen</i>	Lacke, die Lache, Pfütze, die	lokva
<i>Las Bladislaus</i>	Władysław III., ab 1440, Ulászló I./Vladislav I., König von Ungarn und Kroatien	Vladislav I. Jagelović
<i>Lasslaes Wans</i>	Ladislaus Garai	Ladislav IV. Gorjanski
<i>Matco wan</i>	Matho von Thallocz, Banus von Dalmatien, Slawonien und Kroatien	ban Matko Talovac
<i>meszgebant</i>	Messegewand, das	- misnica, - odežda, svečana odjeća kraljeva, plemića
<i>micHEL</i>	groß	velik
<i>pett rokch</i>	Bettrock, der	haljetak
<i>phaitel</i>	<i>pfeit</i> , die/das - zu mhd. <i>pheit</i> ›Hemd, hemdähnliches Kleidungsstück - Hemdchen, das	košuljica, noćna košulja - haljetak
<i>phruent</i>	Nahrung, Unterhalt	uzdržavanje
<i>pild</i>	Bild, das → Bildamulett/ Bildzauber	amulet, amajlija, talisman
<i>pletten</i>	Platte, die	-

	-ein Wasserfahrzeug mit plattem Boden	
<i>purggraf</i>	Burggraf, der (lat. praefectus, castellanus oder burggravius)	namjesnik, upravitelj, zapovjednik, kaštelan
<i>Ruer</i>	Ruhr, die	dizenterija
<i>Sirfey</i>		Srbija
<i>slahen</i>	schlagen	boriti se
<i>spoere</i>	spöre, adj. - ausgetrocknet, dürr, hart vor Trockenheit	
<i>stokch</i>	Stock, der - (im Mittelalter) Gestell aus Holzblöcken oder Metall, in das ein Verurteilter an Händen, Füßen [und Hals] eingeschlossen wird	klade
<i>stol</i>	Stola, die	štola
<i>tauff</i>	Taufe, die	krštenje i krstionica
<i>truchsesse</i>	Truchsess, der	majordom
<i>Tueenaw</i>	Donau, die	Dunav
<i>Vennkchnuss</i>	Gefängnis, das	tamnica, zatvor
<i>verdras</i>	verdrießen	ozlovoljiti, ljutiti, ražalostiti
<i>vmeral</i>	Humerales, das Amikt, der	amikt, naglavnik, humeral, oplećak
<i>vormalig</i>	ehemalig	nekadašnji
<i>Waidamiclosch</i>	Wojwode Niklas von Ujlak	vojvoda Nikola Iločki
<i>wan</i>	Banus, der	ban
<i>Windtlicht</i>	Windlicht, das	fenjer
<i>wolgesmach</i>	-geschmackt, 'angenehm schmeckend', vom Geschmackssinn, in der älteren Sprache auch vom Geruchssinn für 'Wohlriechend'	miomirisan, ugodna mirisa
<i>ye</i>	Die Verwendung von je folgt aus seinen zwei Hauptbedeutungen: je heisst zu aller Zeit, und zu irgend einer Zeit. doch kann nicht immer mit aller Schärfe geschieden werden.	uvijek ili bilokad
<i>Zeppter</i>	Zepter, das	žezlo
<i>zu rossen</i>	Pferd, das	konj, at

Prilog 3. Originalni tekst memoara Helene Kottanner

7. Unsere Ausgabe⁵⁰ druckt mit dem notwendigen kritischen Apparat den Text der einzigen Hs. ab. Wir versuchten eine Ergänzung der beiden Seiten des schadhafte ersten Blattes (vgl. die Fotokopie!). Unsere Ergänzung, wie auch andere eigene Zutate sind durch Kursivdruck hervorgehoben. Die textkritischen Bemerkungen werden in den Fußnoten gebracht, die wichtigsten erklärenden Anmerkungen nach dem Text abgedruckt.⁵¹ Aus drucktechnischen Gründen können Buchstaben über einem anderen nur nachgesetzt werden (z. B. ier).

Abschließend möchte ich noch meinen Lektoren danken: Nikolaus Héjj, dem Direktor des Plintenburgers Museums auch für die Fotokopie der Hs. und die Illustrationen, und Stefan Baraczka, dem Direktor des Budapester Stadtarchivs für das Mitlesen der Korrektur.

II. Die Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin (1439—1440)

Do^a von Cristi gepurd ergangen warn *fierzehenhundert vnd darnach* in dem Newn vnd dreissigsten iar zu den ostern (5. April 1439) vnd phingsten (24. Mai), vnnd do der edel furst Albrecht erwelt was zu dem heiligen Römischen Kung¹ vnd vormaligen kron zu Vngern^b auch enphangen het vnd die KungInn auch enphangen het,² Do kom sein gnad her nach Prespurk vnd blieb nicht lang hie.³ Da kam die edel KungInn fraw Elyzabeth zu irm gemehel von Ofen gen Prespurk.⁴ Do schied furst Albrecht von Osterrich⁴ vnd kam auch gen Prespurk mit seinem hof. Vnd darnach sandt sein gnad herwider auf Wienn vnd man prachte im sein Jungste tochter, fräwn Elyzabethen⁵ mit irm hofgesind hin ab gen Prespurk, das geschach, Do was Ich, Helene Kottannerin^c auch da vnd ward ich auch mit gesandt nach dem hof Kung Albrechts vnd auch seins gmehel der edlen vnd allergnedigsten frawnn. Darnach vnlang hieben wir vns mitsambt der KungInn vnd die Jung edl furstinn vnd fuern da hin ab gen Ofen.⁶ Nicht lang da warn wir zu Ofen vnd Sakchman vber die Dewtschen geschach.⁷ Vnd do starb der Bischoue von Gron, der da genant was Georg der Peloczky.⁸ Da was die heilig kron dieweil zu Gran vnd kam Kung Albrecht zu den herren genant die Peloczky, des Bischovs von Gran brueder, vnd heten Gran dieweil Inne.⁹ Do hat kung Albrecht die heilig kron vnd auch das barament¹⁰ fundnen. Do heten die herren genant die Peloczky ain taiding vnder einander vnd die erber potschaft in das Gslos zu Gran gesandt zu dem capitel¹¹ vnd dar vnder vil getaidingt. Da gab sich, das sy dem kung Albrecht der heiligen kron nicht vor-

50 Eine Probe aus den Denkwürdigkeiten der Helene Kottannerin bringen Gerhard Eis und P. Rainer Rudolf (Altdeutsches Schrifttum im Nordkarpatenraum. München 1960, 77—80), obwohl diese Denkwürdigkeiten überhaupt nichts mit dem Schrifttum des Nordkarpatenraumes zu tun haben.

51 Die im Kommentar verwende'en erklärungsbedürftigen Abkürzungen: *CodDipl.* = Fejér, Georgius: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civilis. Buda, 1822—1844; *SoprOkl.* = Házi, Jenő: Sopron sz. kir. város története. Oklevéltár = Geschichte der kgl. Freistadt Ödenburg. Urkundenbuch, Sopron, 1921—1943; *SoprVmOkl.* = Nagy, Imre: Sopron vármegye története. Oklevéltár = Geschichte des Ödenburger Komitates. Urkundenbuch, Sopron, 1889—1891; *Száz.* = Századok — Jahrhunderte. Zs. der Ungarischen Historischen Gesellschaft. Budapest, 1867 ff.

a Das D eine vierzeilige Initiale. Der halbfette Druck bezeichnet das Rubrum.

b vngern.

c Vgl. die nächste Fußnote.

sein, aber das *sy gegen dem kung waren*.¹² Nue merkcht, in derselben zeit, was nue verschinen ist, die kunginn fraw Elyzabeth was swanger worden *vnd genas dann Kung Albrechten ainer edeln frucht, des nam was Lassla genant*.¹³ Da sich die taiding nue zu end geben het *vmb die heiligen kran*, Do schickht der edel Kung Albrecht sein *Juengste tochter*, die edel fuerstinn Junkchfraw Elyzabethen auf das Gslos zu Plintenburg vnd Ich, Helena^d Kottannerin^d fuer^d auch mit. Noch am denselbigen tag hueb sich der edel kung Albrecht mit der edeln KungInn dahin gen Gran nach der *heiligen kron vnd die ward Im geantbuert*.¹⁴ Do richtat sich sein *gnad zu seinem^e kriegsvolkch gen Zigedein*.¹⁵ Do sein gnad nue berait was, Do hueb er sich zum ersten auf dy Plintburg¹⁶ mit seinem gmehel der *edlen kunginn vnd fuerat die heilig kron mit Im zu seiner. Juengsten tochter der fuerstinn*, vnd zugen ettleich vnd vngrisch herren mit *vnd prachten sy die heiligen kron vnd truegen die in ain Gwelb, das von funf seiten*¹⁷ auch gewesen was, vnd Ich, Helena^d Kottannerin^d was auch dabei vnd trueg die^t Jungen fuerstinn an meinem arm *vnd wol sach, wie, wo man hin tet die heiligen Kron*. Do ward das *Gwelb verslossen vnd die tuer an dem Gwelb wol versigelt mit vil sigeln*.¹⁸ Vnd die Plintburg het dieweil Inne die edelen herren Graue Niclas von Posing vnd graue Jorg, sein sun.¹⁹ Do fuer der edle Kung Albrecht mit seinem gmehel, der edlen kunginn *in das veld vnd in das Geroer gen Zigedein*.²⁰ Vnd wie es *darnach geschach*, das wais man wol, vnd nicht lang dar nach ward der edel kung krankch an dem prechen genant die Ruer. Da liesz In der truchsesse²¹ auf fueren also krankchen vnd kam zu der Plintenburg, *legte In in den hof*.²² Do kamen Arczet⁸ von Wienn zu Im. Vnd so sein *gnad ain wenig gepessert*, do schickhat Im sein Junge tochter, die fuerstinn ain phaitel, das gehort zu Irselbs leib. Do schickhat sein *gnad das phaitel wider hin auf das haws bei ainem getrewen, dem weicheman genant der Vinsterel*,²³ vnd het ain heftel, zum saekchen genät, das was gemacht mit zwain pilden vnd mit zauber dar an, das warn arbais schaid.²⁴ Dar nach die edel kungin fuer enhalb Ofen auf des Lasslaes Wans gueeter²⁵ mit grossem kummer, wann sie der Edel kung Albrecht gern gesehen bei im ze sein. Vnd er trueg vnd tet ir vil potschaft vnd sunderlich *wan die kungin zu Im nicht komen mocht, daz si im doch ainmal kem ee er sich danen hueb*.²⁶ Darnach ward In belanngen von ainander. Do schied sein *gnad also krankcher von der Plintenburg*. Da wolte sein *gnad auch noch sein Junge tochter, Junkchfraw Elyzabeth sehen vnd zog dahin gen Gran*.²⁷ Da ward sich sein krankchait noch schwerer zu dem langen Dorff.²⁸ Da starib der Edel kung vnd furst Albrecht an Simans vnd Judas abent der heiligen Zwelfpoten (27. Oktober 1439).²⁹ Am vor mittag³⁰ do kam ain vngrischer herr genant^{h31} auf die Plintburg zu der Jungen fuerstinn, *Wa er gleich sprechen wolt der edlen kungInn, Ierer mueter*. Do wolt er nicht gen vnd da ward im geantburtt, als es dann pilleich was. Er sprach dann vnser frawn *gnad vnd sagt ir, wie der edel Kung Albrecht die heiligen Kron von der Plintenburg hiet*ⁱ ausgefuret^j. Das erschrekchte ir *gnad gleich*. Do schraib ir *gnad her auf Graue*^k

d Von der zweiten Hand auf den ursprünglich leer gelassenen Raum eingetragen.

e Bl. I^r

f truegedie.

g Das e über dem z

h Die Stelle — etwa für 14 Buchstaben — die den Namen enthielt, fehlt aus der Handschrift.

i het verbessert auf hiet

j ausgefuret.

k Bl. IV

Niclasen von Poesing vnd graue Jorgen seinem sun,¹⁶ ob dem also wer oder nicht, das solt man Ir zu wissen tuen¹. Do kamen die vorgeanten Zwen grafen zu mir vnd namen mich in ir gehaim vnd giengen mitenander zu der tuer, da man zu der heiligen kron In gieng.¹⁷ Da warn die Sigel alle gancz, vnd schriben der edeln Kuniginn also Zue. Do wolt ir gnad die warhait selb erfarn vnd kam her auf die Plintpurg³² vnd vil Vngrischer herren mit ier vnd giengen in das gwelb vnd truegen die truhen mit der heiligen kran her auf vnd nomen die heiligen kron her aus mit dem votrumb. Do waren vil Insigel an.³³ Die prachen sy ab vnd nomen die heiligen Kron her aus vnd sahen sie gar wol an. Da was ich bei. Dar nach nomen sy die heiligen Kran vnd saczen die in ain klaine kisten. Do stuend die ander Kran auch Inn, da mit man die edelen KunigInn auch gekront het zu Vngerem^m, Vnd also stuenden die zwo Kran bei enander in ainer kisten³⁴ vnd stuend ain pett nahent bei derselben kisten, dar auf lag die edel KunigInn mit swerer puerd,¹³ vnd lagen bei Ir zwo Junkchfraun in demselben gemach, Die ain hies Barbara, die was ains Vngrischen herren tochter,³⁵ die ander hies die FronacherInn.³⁶ Nue stuend ain nachtbecht, ain wachskerczen auch bei In, als dann gewonhait ist bei den fuerstinen. Nue was die Junkchfraw aufgestanden bei der nacht, vnd wie si das vber sehen het, Daz das liecht was vmbgefallen vnd ward prynnen in dem gmach, vnd pran an die kisten, darInn die zwo kran stuenden, also daz besengt was, vnd oben auf der kisten lag ain plaber, samedeinerr polster, do pran ain lukchen in, groesser denn spanen.

Vnd merckht das wunder: Es was der Kung noch verslossen in mueter leib, der die heilig kron auf solt tragen, vnd die warn kawm zwo klafter von einander, die hiet der poes veint gern gelaidigt mit der pruenst. Aber got was huetter, der het sy zu rechter zeit aufgewecht und ich lag hin vor bei der Juengen KuengInn.³⁷ Do komen die Junkchfrawn, ich solt pald auf sten, es pruen in dem gwelb, do meiner fraun gnad Inne laeg. Ich erkam gar hart vnd stuend pald auf vnd eilat in den gmach, do was es voller rukchs vnd ich temphat vnd leschat das feur, vnd lies den rauhen aus vnd machat es wider wolgesmach, daz die edel KungInn die nacht darInn slief. Des morgens do kamen die vngrisch herren zu meiner frawn gnaden, do sagt in ier gnad wie es ier die nacht ergangen was, vnd wie es ir als nahent hiet gepruennen, vnd auch der heiligen kran vnd auch der anderen kran, des nam die herren wunder vnd rieten, man solt die heiligen *kron*ⁿ wider in die truhen tueen, vnd solt sy wider in das gwelb tragen, darInn Si vor gewesen was. Das geschah an demselben tag. Da ward die tuerer wider versigelt^o als vor, Aber es waren der sigel nicht als vil als vor. Do nu das geschehen was, das sandt meiner fraun gnad zu graf Jorgen von Poesing vnd vordert die Sluessel zu der Plintenpurg, das wolten die Vngri-schen herren also haben, daz si das Gslos soll ingeben irem^p Vettern, herrn Lasla wan von Gara.²⁵ Das geschach also. Her Lassla wan von Gara nam das Gslos in vnd besaczt das mit ainem purggrafen.³⁸ Do nue die edel Kuniginn wolt wider gen Ofen ziehen³⁹ mit irm vetter Lasslawan vnd mit den andern Vng-rischen herren, do nam mich ier^q gnad in ir gehaim vnd sprach: „liebe vnd getrewe Quottannerin^d, lasst euch mein tochter enpholhen sein, vnd auch die

l wissentuen
m vngerem.
n *Fehlt in der Hs.*
o Bl. 2^r
p irem
q *Könnte auch ire sein.*

kamer,⁴⁰ da laszt nyemt in gen, Dann mein tochter vnd ir." Vnd enphalch mir auch ir kran vnd ir halspant vnd ander ier klainat, das het ich alles in derselben kamer, da durch man In gieng zu der heiligen kron. Vnd do wir also mit einander redten, do kam her Laslawan vnd auch sein purggraue vnd sprach: „gnedige fraw, ir solt mit der fraun schaffen, daz si nympt in dew Kammer lasz vnd auch meinen purkgrafen". Do ward ir gnad guetlich antburth vnd sprach zu mir: „liebe Helena^d Quottannerin,^d wann mein veter, her Laslawan vnd sein purkgraf herin wellen, so laszt die her in". Do gie der purggraf zu der tuer, do die sigel an waren, vnd nam ain tüehel vnd legt es vber dy sigel vnd pant das tuehel zu vnd legat sein sigel dar auf. Da das alles geschach, da^r schied^r die edel^s witib vnd mein gnedige fraw mit irm Vettern her Laslawan vnd mit mit den andern vngrischen herren dahin gen Ofen,⁴¹ uber laden mit ainer sweren purd, vnd vmb geben mit vil sorgen, Wann die vngrischen herren die wolten nuer, Si solt ainen man nemen, vnd hielten iren gnaden ettleich fur, vnd was ainer der Kung von Polan, genant her [Las] Bladislaus,⁴² der ander des Dispoten sun aus der Sirfey.⁴³ Darumb was die edel KungInn vast betruet vnd vnder ander hoefleicher antbuert sprach Si also: „Lieben herren, gebt mier nicht ainen Haiden,⁴³ gebt mier lieber ainen kristen pauren". Vnd da wolt herr Laslawan, ir vetter, Si solt den von Polan nemmen.⁴⁴ Do stuenden die Vngrischen herren all auf, daz Si das tuen solt, Aber Si wolt nicht, vnd gab zu antbuertt, Si wolt wartten, was ir got geb, dar nach wolt Si sich richten, Wann ier heten all ir Aerczt^t gesagt, Si trueg ainen Sun, vnd des hiet Si hofnung, Aber Si mocht der warhait nicht wissen vnd moecht sich darnach nicht richten, vnd da hueb sich ir gnad vebring auf von Ofen Vnd fur wider zu der Plintenpurg vnden in den hof.⁴⁵ Da kam graf Vlrich von Zili⁴⁶ zu ier, des wuerden die Vngrischen herren Inne vnd komen pald her nach zu iren^u gnaden vnd drungen Si aber an von des von Polan wegen. Do ward ier geraten, Si solt sich willigen den von Polan zenemen, vnd solt die weil trachten, was ir das peste were^v, man wurd dannoch wol ainen sin vinden, daz Si da von kem, vnd tet ier gnad vnd willigat sich, den von Polan zenemen. Aber doch hielt Si in drey sach fur, die man wol wais,⁴⁷ ob sie das halten wolten, so wolt Si den von Polan nemen. Aber Si wessat wol, daz sy der dreirr artikel kainen hielten, weder der von Polan noch vngrische herren, vnd wolt damit aus gen aus der willigung, die Si getan het, den von Polan zunemen. Das verstuenden die herren nicht vnd waren fro, daz sich ir gnad gewilligt het, den von Polan zenemen. Da das dy weis vnd die edel KungInn verstuend, do ward Si gedenken vnd trachten nach der heiligen kron, wie Si die in ir gwalt moecht bringen von^w den^w vngrischen^w herren^w. Das tet Si auf die maynung, ob das wer, daz Si ainen Sun geperet, daz der von dem Reich nicht wuerd verdrungen, trueg Si aber ain tochter, so mocht Si dennoch dester pas ainer taiding bekomen von den vngrischen herren, Vnd pat mich vast, ob ich die heiligen kron heraws mocht bringen. Das mocht dieselb zeit nicht gesein, Aber das was die recht Ierrung, daz die recht zeit nicht komen was, dar an got der almoechtig seine wunder werch wuerchen wolt, Als ir es her nach wol horn wert. Da hieten die Vngrischen herren gern gesehen, daz die edel kuniginn auf

r Am Blattrand von der ersten Hand ergänzend eingetragen und mit dem Zeichen + hier eingeschaltet.

s Von der ersten Hand in die Zwischenzeile ergänzend eingetragen.

t Das e über dem r

u Das e über dem r

v Bl. 2^v

der Plintenpurg in der kindelpett wer gelegen. Das was iren gnaden nicht wol in dem synn vnd tet doch nicht dem gleichen vnd kam auf das haws³⁷ nicht. Das machat ir verpargnew weishait Vnd het sorg, wer Si auf das haws komen, so wer Si mit gwalt do behalten warden, mit kind mitsambt, Das ander, daz Si dester mynner solten gedenken, daz Si stelliet nach der heiligen Kron. Do nam die edel KungInn ir Jungste tochter, fraun Elyzabeten ab dem haws zu ir in den hof²² vnd mich mit ir vnd zwo Junkchfraün vnd lies die andern da oben, Ain herczoginn aus der Slesy⁴⁸ vnd ander edel Junkchfraun. Des nam yeden man wunder, warumb ir gnad die Junkchfrawn vnd das ander ir hofgesind, das meiner Jungen frawn zuegeschafft was, da oben lies. Warumb das was, das wessat nyemant nach got, Dann ir gnad vnd ich. Vnd ich het die Sluessel zu dem gmach, da ir kran vnd ir halspant vnd ander klainat Inn was.⁴⁹ Nu het ir gnad muet, her auf in das lannd in gehaim, vnd pat mich, ich solt auf das haws, vnd solt versuehen, ob ir kran vnd ander ir klainat mocht hin ab zu ier bringen in den hof in gehaim. Vnd das tet ich vnd kam auf das haws vnd in meinem gewant pracht ich dar von in grosser gehaim meiner gnedigen frawn Kran vnd all Ir klainat auf ainem Sliten. Vnd als ich in den hof fuer, Da riten die vngrischen herren gegen mir, vnd fragt[en] mich herr Lassla wan:²⁵ „Helena^d Quottanne- rin,^d was fuert ir her?“ — „Ich fuer mein^x gewant“, vnd mein gnedige fraw was fra, daz ich ir die klainhait gepracht het, vnd ich mües hait die kran behalten in der kammer, da mein Junge fraw vnd ich Inn lagen, wann es warn gar wenig gemech da, dew man versperren mocht, vnd ich behielt das vnder dem pett mit grossen sorgen, wann wir chain truhnen da nicht heten. Wann hieten die herren das fotrum mit der kran gesehen, so hieten Si gewent, es wer die heilig kran gewesen vnd wer vil muee vnd arbeit dar aus worden vnd heten auch verstanden, daz ir gnad muet hiet her awf in das landt. Da nu die edel KungInn den vngrischen herren ain antbuert geben het von des Kung von Polan wegen, als ir vor gehort^y habt vnd auch die brief vnd die vngrischen herren, die in potschaft reiten solten zu dem von Polan, gefertigt worden, der Bischoue von Erlach,⁵⁰ vnd Matco wan⁵¹ vnd Weidefembreich⁵² vnd ander herren,⁵³ da schieden die vngrischen herren von der Plintenpurg wider gen Ofen. Da hueb sich die edel KungInn auch von der purg mit irer Jungen tochter, frawn Elspeten her auf gen Guemaren.⁵⁴ Do kam graue Vlrich von Zily⁴⁶ auch zu irn gnaden als ain getrewer fruent, vnd berieten sich, wie man ainen sin mocht vinden, daz man die heilig kran von der Plintenpurg mocht aus bringen. Do kam mein gnedige fraw an mich, daz ich das tueen solt, wann die gelegenhait nvemant also wol wesset als ich, dem Si dar zu vertrawn mocht, vnd des erkam ich hart, wann es was mir vnd meinen klainen kinden⁵⁵ ain swer wagnuss, vnd gedacht hin vnd her, was ich dar Inn tueen solt, vnd west auch nyemantz Rats ze fragen, Dann got allain vnd gedacht, ob ich das nich tet, gieng Dann icht vebel dar aus, so wer die schuld mein, gegen got vnd gegen der welt, Vnd willigat mich der sweren rais in wagnuss meins lebens vnd begerat ains gehilfens. Da wart der rat an mich geschoben, wer mich bedewcht dar zü, tugleich wer, Do riet ich an ainen, der mich bedeuht, er wer meiner frawn mit ganczen trewen, vnd der was ain Krabat, vnd der ward gevodert in den haymleichen rat, vnd dem ward die sacht fuergehalten, wes man an in begeriet. Da erkam der man als hart, daz er die varib verkerat, als ob er halber tod wer, vnd willigat sich auch nicht, vnd

w *Un. er dem Wort punktiert.*

x *Bl. 3^r. Das Wort mein wird auf dem Blatt 3^v wiederholt.*

y *Dieses Wort steht zweimal in der Hs.*

gieng aus in dem Stal zu seinen pherden. Ich en wais nicht, ob es gotes wil was, oder ob er sunst torlich vmb gieng, daz die mer gen hof komen, der hiet sich hart gefallen von dem phert. Vnd do sich sein sach pessern ward, do hueb er sich auf vnd rait da hin ge Krabaiten, vnd die sach muesaten^z lenger angesten vnd meiner frau gnad was trawrig, daz der dayg vmb die sach nue wessat, vnd Ich was auch in grossen sorgen, aber es was freilich gots wil. Wann hiet die sach zu derselben zeit ainen furgangkch gehabt, so wer meiner frau gnad mit grossem pauch vnd mit der Heiligen Kran her auf gen Prespurk⁵⁶ gezogen, So wer die edel frucht, die Si noch trueg, gehindert worden an der krenung, wann Si hiet villeicht hinfur solche hilf vnd macht nicht mogen haben, als Si es die weil het, als es sich seid wol erfunden hat. Do nue die recht zeit kam, an der got der almeechtig seine wunderwerch wuerchen wolt, da schikchat vns got ainen man, Der sich willigat her aus gewynnen die Heiligen kron, vnd der was ain Vnger vnd was genant der ...^{aa57} vnd der gieng treulich, weislich vnd mendlich mit den sachen vmb, vnd richttaten zu, was wir bedorten zu den sachen, Vnd nomen ettliche Slos vnd zwo feil. Der mit mir wagen wolt sein leben, der legt an ainen swarczen samedeinen pett rokch vnd zwen vilczschuech, vnd in yeden schuech stekchat er ain feil, vnd die Slos nam er vnder den rokch Vnd ich nam meiner gnedigen frau klains Sigel vnd ich het dy sluessel zu der vordern tuer, der warn drey, wann bey dem angel was auch ein keten vnd ain nerib, do het wir auch ain slos angeslagen, ee daz wir naher zugen, auf den sin, daz nymant anders ain slos da hin moecht geslahen, vnd do wir nue bereit wuerden, Do sandt meiner frau gnad ainen poten ains vor an hin auf die Plintpurk vnd tet dem purk grafen vnd hern Franz von Poeker⁵⁸ vnd Weitvilassla,⁵⁹ die^{bb} dye Junkchfrau die weil Inn heten, zu wissen, Daz si sich dar nach solten richten, wann der wagen kem, daz si bereit wern zu faren gen Gumaren⁵⁴ zu iren^u gnaden, wann Si hiet muet her auf gen Prespurk,⁵⁶ vnd das het man allem Ierm Hofgesind ansgagt. Do nue der wagen bereit was, den man nach den Junkchfrau solt schikchen, vnd der Sliten, dar auf ich faren solt, Vnd auch der mit mir stünd in den sargen, Da schuef man vns zwen Vngrisch herren⁶⁰ zue, die mit mir nach den Junkchfrau solten reiten. Wir fuern nue dahin. Do kamen dem purkgrafen die mer, wie daz ich kem nach den Junkchfrau. Des ward in vnd ander meiner frau hofgesind vast wunderen, daz man mich als verr aus liesz von meiner Jungen frau, Wann Si noch Jung^{cc} was, Vnd lies mich nicht gern von ir, das westen Si all wol. Nu war der purkchgrau ein wenig krankch vnd het willen gehabt, er wolt sich zu der tuer gelegt haben, da der erst ingank was zu der Heiligen kron.¹⁷ Da ward sich sein krankchait meren, als dann got haben wolt, vnd er torst dy knecht nicht da Hin legen, dar umb, daz es in dem frau zimer was. Vnd legat ein leinein tuehel vmb das slos, das wier bei dem angel heten angeslagen, vnd ain petschad dar auf. Do wir nue komen auf die Plintpurk, die Junkchfrau warn froleich, daz Si zu meiner frau gnaden solten faren, vnd richttaten sich zue vnd liessen ain truhen machen zu irem^{dd} gwant. Da muest man lang mit vmb gen vnd klokchten vncz in die achtet (*sic!*) stund. Vnd der mit mir was, der kam auch in das frau Zymer vnd traib sein kurzweil mit Junkchfrau. Nue lag ain wenig holcz vor dem ofen, da mit man

z Bl. 3v.

aa Die Stelle des Namens ist leer gelassen.

bb die in der Hs.

cc Bl. 4r

dd irem

in solt haiczen. Da parig er die feil vnder. Nu heten die knecht, die *den^{ee}* Junkchfrawn dienten, Das ersehen vnder dem holcz vnd wuerden mit einander rawnen. Das erhört ich vnd sagt im das zu hant. Do erschrakcht er als hart, daz er die varib verkerat vnd nam sy wider naher vnd parig sie anderswohin. Vnd sprach zu mier: „fraw, besecht, daz wier Liecht haben“. Vnd ich pat ain alte frawn, daz si mier ettlich kerczen geb, Wenn ich vil zu petten hiet, wann es was an ainem Sambstag (20. Feber 1440) snachts, vnd was der nagst Sambstag nach aller mann faschang tag.⁶¹ Vnd nam die kerczen vnd parig die am weg. Vnd do nue die Junkchfrawn vnd yeder^{ff} man slaffen was, Do belaub ich in der klain stuben⁶² vnd ain alte fraw, Die ich mit mier gefürt het, die kund ain wart nicht Dewtsch⁶³ vnd west auch vmb die sachen nicht, vnd het auch des hawss kuntschaft nicht, vnd lag da vnd slief vast. Da sein nue zeit was, Da kam, der do mit mier was, in den noeten durch die kapellen an die tüer³⁷ vnd klokchat an. Do tet ich im auf vnd slos nach im wider Zuee. Nue het er ainen knecht mit Im genomen, der im helfen solt, der was mit taufnam genant gleich als er, der^{gg64} der het im geschworen, vnd ich ge da hin vnd wil im dy kerczn pringen, do waren sew verloren.

Do erkam ich also hart, daz ich nicht wessat, was ich tuen solt, vnd wer die sach schier gesaumt worden allein von des liechts wegen. Da bedacht ich^{hh} mich vnd gieng vnd wekchat die frawn haimleich auf, die mier die kerczen het geben, vnd sagt ier, die kerczen wern verlorn, vnd ich hiet nach vil zepetten. Do gab si mir ander, da was ich fra vnd gab im die vnd gab im auch die Slos, die man wider an solt slahen, vnd gab im auch meiner gnedigen frawn klains sigel,ⁱⁱ da mit man wider zu solt sigelen, vnd gab im auch die drey slussel, die zu der voderen tuer gehörten.⁶⁵ Do nam er das tuech mit dem pet-schad ab dem slos, daz der purkgrafe dar auf het gelegt, vnd^v sperrat auf vnd^{jj} gieng hin In mit seinem diener vnd *arbaitat^{kk}* vast an den andern slossen, daz das slahen vnd feillen vberlaut was, vnd waren die wachter vnd des purkgrafen volkch diselbig nacht gar muenter von der sarig wegen, die sy dar auf heten, dennoch het got der almoechtig ir aller oren verschopt, daz sein ir kainer nicht horat. Dann ich horat es alles wol, vnd ich was die weil in der huet mit grossen angsten vnd sorgen, vnd ich knyeat nider mit grasser andacht vnd pat hincz got vnd hincz vnser lieben frawn, daz Si mir vnd meinen helferen bei gestuenden. Doch het ich grosser sarg vmb mein sel, dann vmb mein leben Vnd pat hincz got, ob das wer, daz es wider got wer, daz ich solt darumb verdampt werden, oder daz ain val dar aus solt gen lant vnd lewten, daz dann got meiner sel gnedig wer vnd liesz mich ee alhie sterben. Da ich also pat, do kam ain grosser ludem vnd geruempfel, als vil mit harnasch an der tuer³⁷ wern, Da ich den het eingelassen, der mein helfer was, vnd mich bedeücht, wie sy dy tuer wol aufstossen. Da erkam ich gar hart vnd hueb mich auf vnd wolt die gewarmbt haben, daz Sy von der arbeit liessen. Do kam mir in den sin, ich solt an dy tuer gen, vnd das tet ich. Do ich an die tuer kam, do was das geruempfel da hin vnd hort

ee Fehlt in der Hs.

ff Verbessert aus yedr.

gg Die S.elle des Namens ist leer gelassen: auf diesen Mangel macht am Rand der Hs. ein — wohl von einer späteren Hand stammender — langer waagrechtter Strich aufmerksam.

hh Bl. 4v

ii Das g verbessert aus einem l

jj Nachher ein h begonnen, doch nicht ausgeführt. Vgl. das zweitfolgende Wort.

kk In der Hs. steht antbur'at, wohl ein Abschreibefehler.

nyemant mer. Do gedacht ich mir wol, ~~es~~ ^{wer} ~~ein~~ ^{ein} Agespent, vnd gie wider an mein gepet vnd verhies vnser lieben frau ain fart gen Zell mit parfuessen fuessen, vnd die weil ich die fart nicht laistet, die weil wolt ich an der Sambstag nacht nicht auf vedern ligen vnd sprich auch all Sambstag nacht, die weil ich leb, vnser lieben frau ain besunder gepet, Vnd dannkch iren gnaden, die Si mit mir getan hat. Vnd ich bit Si, daz Si ieren ^{sun},^{ee} vnsern lieben Herren Jhesum Cristum iur mich^{ll} dankch der grossen gnaden, die mier sein parmung also scheinperlich getan hat. Vnd da ich nach an meinem gepet was, da deucht mich aber wie ain grosz gepreecht^{mm} vnd ain gerumppel mit Harnasch an der tur wer, da der recht eingankch was in das frau zymmer.⁶⁶ Do erschrakcht ich als hart, daz ich vor angsten alle zitern vnd switzen ward, vnd gedacht, es wer nicht ain gespent, vnd die weil ich an der kapellen tur⁶⁷ gestanden wer, die weil wern Si her vmb gegangen vnd wessat nicht, was ich tuen solt vnd losat, ob ich die Junkchfrau icht da hort. Do hort ich nyemant. Do gie ich gemehleich an dem stieglein abher durch der Junkchfrau kamer an die tuer, do der recht ingankch was in das frau Zimer. Do ich an dy tuer kam, do hort ich nyemant. Do was ich fra vnd dankcht got vnd gie wider an mein gepet vnd gedacht mir wol, daz es der tewfel wer vnd die sach gern vnderstanden hiet. Vnd do ich nue mein gepet volpracht het, do stuend ich auf vnd wolt in das gewelb¹⁷ gen vnd sehen, was Sie täten. Do kam mier der engegen: Ich solt mich wol gehalten, das wer aus komen, vnd heten an der tueer die slos abgefeilt, aber an dem fotrum waren die slos also vest, daz man ier nicht mocht abgefeilen, vnd man muest es auf prennen vnd was ein grosser gesmach da von, daz ich aber in sorgen was, man wurd dem gesmachen nach fragen, Do was got aber huetter vor. Da nue die heylig kron ganz [schuldig] ledig was, da tet wier die tuer wider zue vberal vnd sluegen ander slos wider an der slosz stat, die man ab het geprochen vnd trukchten meiner gnedigen frau Sigel wider auf, vnd die ausser tueer sperrat wir wider zu vnd legaten das tüehel wider mit dem petschaft hin wider an, als wier es heten funden, vnd als der purkgraf hin an het gelegt, vnd ich warf die feil in das secret, das in dem frauencyimmer ist, do wirt man die feil Inn vinden, wann man es aufpricht, zu ainem warczaihen. Vnd die heiligen kran die trueg man durch die kapellen aus, dar Inn rast sand Elspet,⁶⁸ da belaib ich, Helena^d Quottanerinn^d ain mesgbant vnd ain Altertuech hin schuldig, das sol mein gnedigerⁿⁿ [frau be] herr Kung Lasla bezalen. Do nam mein helfer ainen Ratsamedeinen polster vnd trennat den auf vnd nam der vederen ainen tail her aws vnd tet die heilig kran in den polster vnd neyat in wider zue. Da was es nue schier tag, daz dew Junkchfrau vnd yederman aufstuenden vnd solten nue von dann farn. Nu heten die Junkchfrau ain alte frauen, die^{ee} bei in dienat, da het meiner frau gnad nemleich geschafft, man solt diselbig frau bezalen vmb iren sold vnd solt sy da hinden lassen, daz Sy wider haim fuer gen Ofen. Da nu die frau bezalt was, do kam die frau zu mier vnd sagt mier, wie si ain wuenderlich ding hiet vor dem ofen gesehen ligen vnd wessat nicht, was es wer. Da erkam ich hart vnd verstuend es wol, daz es^{oo} ettwas was von dem fotrum, dar Inn die heilig kran gestanden was, vnd redat ir das aus den auger,

ll Nachher ein g durchgestrichen. Vgl. das drittfolgende Wort.

mm Bl. 5^r

nn gnedige verbessert auf gnediger.

oo Bl. 5^v

pp Auf das e folgt der erste Schaft eines begonnenen, doch nicht ausgeführten n

als ich pest kuend, vnd gie^{pp} fur den ofen haimlich vnd was ich druemel vand, die warf ich in das feuer, daz Sie gar verpruennen, Vnd nam die frawn mit mir auf die fart. Des nam yeden man wunder, warumb ich das tet. Do sprach ich, das wolt ich vber mich nemen vnd wolt ir ain phruent gen Wienn hincz sand Merten⁶⁸ erpiten von meiner frawn gnaden, als ich es dann tet. Da nun⁶⁹ die Junkchfrawn vnd das hofgesind bereit waren, daz wir von dannen solten farn, Vnd der do mit mir was in den sorgen, Der nam den polster, dar Inn dew heilig kran vernet was, vnd enphalch dew seinem dieneer, der im geholfen hiet, das er den polster solt aus dem haws auf den Sliten tragen, dar auf ich vnd er sassen. Da nem der guet gesell den polster auf die achsel, vnd ain alte kuehaut dar zue, die het ainen langen swancz, der gie im hinden nach, Vnd yeder man sach vnd begunnen sein lachen. Vnd da wir nue aus dem haws her ab in den markcht komen, da hiet wier gern geessen, da vand man nichts anders, dann hering, da ass wir ein wenig vnd man het das recht Ambt schier gesungen, daz es verr auf den tag was, vnd solten dennoch desselbigen tags von der Plintenspurg gen Guemarn komen, als es dann geschach, vnd es sind doch zwelf meil dahin. Vnd do wir nue farn solten vnd aufsassen, do nam ich eben war, wo das art an dem polster was, do die heilig kran lag, daz ich dar auf nicht sess. Vnd dankcht got dem almoechtigen seinen gnaden, Aber ich sach dennoch offft vmb, ob vns yemant nach kem, mein sargt, die nam^{ee} nicht gar ain ende vnd het vil gedankchen vnd ward mich wuender nemen, was got getan het, oder noch tueen wolt. Wann all die weil ich auf der purg was, slief ich ny kain nacht mit rue von der grossen sachen wegen, die mier enpholchen was, vnd het vil swerer trawm. Vnd sunder ain nacht trawmbt mier, wie ain fraw durch gancze maur wer in das gwelt gangen vnd hiet die heilig kran her aus genomen. Do erkam ich hart vnd stuend pald auf vnd nam ain Junkchfrawn, genannt die Dachpekchinn⁷⁰ mit mier vnd giengen zu dem gwelb. Da vand ich es, als ich es dann gelassen het. Do sprach die Dachpekchinn: „Es ist nicht ain wuender, daz ier nicht wol geslaffen moegt, euch sind gross sach enpholchen.“ Da mit gieng wier wider in vnser rüe. Vnd das bedacht ich alles an der fart. Vnd do wir komen an die herberg, da wir essen wolten, Da nam der gut gesell den polster, dem er enpholchen was, vnd trueg in mit^{rr} mir an die stat, do wir essen wolten, vnd legt in auf ainen tisch gegen mier vber, also daz in^w vnder mein augen was all die weil vnd wir assen. Do wir nue geessen heten, do nam der gut gesell den polster vnd legt in wider auf den sliten als vor vnd fueern nue da hin vncz in vincer nacht. Do kam wir an die Tueenaw, die was dennoch gestössen mit eis, Aber es was an ettlicher stat nue dunn warden. Do wir nue auf das eys komen vnd wol enmitten auf der Tueenaw, da prast der wagen mit Junkkchfrawn ein vnd viel vmb vnd was ein geschray von den Junkchfrawn, vnd macht ains das ander nicht gesehen. Do erkam ich hart vnd gedacht, wir muesten mitsambt der heiligen kran in der Tueenaw beleiben. Aber got was vnser helfer, daz kain mensch vnder das eys nicht kam, Aber ander ding, das auf dem wagen was, das viel, ettleichs in das wasser vnder das eys. Do nam ich die HerczogInn von Slesy⁴¹ vnd die pestenn Junkchfrawn zu mier auf den Sliten, vnd kamen mit der hilff gotes vber das eys vnd auch die andern all. Vnd da wir nue da hyn komen gen Guemarn in das haws, do nam der, der da mit mier kam aus den sorgen, den polster mit der heiligen kron vnd trueg in an die stat, da Si wol

qq Dem letzten n ist noch ein durchgesrichener Schafft nachgesetzt.
rr Bl. 6r. Das letzte Wort wird auf Bl. 6v wiederholt.

behalten was, vnd da ich nue in das frauen Zymer kam zu meiner frawn gnaden, Do ward ich schon enphangen von der edeln KungInn, die wessat nue wol, daz ich ain gueter pot gewesen was mit der hilf gotes. Aber dy wunder vnd die zaichenlich hilf gotes, die sich da vergangen het, der wessat ier gnad nicht, vnd ist auch also gestorben,⁷¹ daz Si sein ny Inn ist worden. Es kund sich nye gefuegen, daz ich also lang allein bey ier gewesen wer, daz ich ir das von dem anfangk vncz an das end hiet mogen gesagen, Wann wir warn nicht lang bey enander, vnd kund sich auch nye gefuegen, daz ich den gefragt hiet, der mit mir was in den sorgen, ob im icht des gleichen zaichenlich eneggent wer, die weil er in dem gwelb was, als mier eneggent was, wann er kundat nicht vil deütsch,⁷² so mocht ich nyemant getrawn, der mier getulmetscht hiet^{ss}. Da mich die edel KungInn enphie, da lag ir gnad an dem pett vnd wolt nue geruet haben vnd sagt mir, wie es ier des tags ergangen was. Wann es waren zwo erber Frawn von Ofen, zwo witib zu iren^u gnaden komen. Die [and]^{tt} ain hies die SubenLinderInn,⁷³ die ander hies dy Zawzehinn,⁷⁴ vnd heten zwo Ammen mit in bracht, die ain was hefAm, das ander was die am, die das kind nern solt mit den prusten, vnd diselb am het ier kind auch mit bracht, das was auch ain Sun,^{uu} Wann es mainen die weisen,⁷⁵ es sei die milch pesser von den frauen, die ainen Sun bringt, denn von ainer tochter. Vnd dieselbigen frawn solten mit iren^u gnaden geczogen sein gen Prespurkch vnd solten ir da gepflegen haben in den kindelpeten, Wann nach der rayttung solt ir gnad noch ain wochen getragen haben.⁷⁶ Ob die raittung gefellet het oder ob es sust gots willen was, Wann hiet ir gnad desselbigen nachts nicht gepert So were^{vv} ir gnad des morgens auf gesessen frue auf die fart, wann die weegⁿ warn all geladen vnd das hofgesind was alles bereit. Da ich mit der edeln KungInn also redat, do ward mier ier gnad sagen, wie sie dy fraun von Ofen⁷⁷ gepatten^{ww} hieten in ainer wannen, vnd^y wie ir nach dem pad gar swer wer worden. Do hueb ich die huel auf vnd wolt Si plasse sehen. Do sach ettliche warczaichen, Dar an ich wol erkant, daz es von dem kind gepern nicht verr was. Vnd die frauen von Ofen, die lagen hin vor dem Markcht,⁷⁸ aber wir heten dennoch ain hefAm bei vns, die hies Margret, dy het Graf Hannsinn von Schawnberg⁷⁹ meiner frawn gnaden zu geschickht, vnd solt gar ain guete sein, als es dann was. Do sprach ich: „gnedig fraw, stet auf, mich bedünkht wol, ier wert morgen nicht gen Prespurk faren“, Do stuend ier gnad auf vnd gieng vnd begund anzeheben zu der sweren arbeit, do sandt ich nach der vngrischen Hofmaistrinn, die was genant aessin Margit.^{xx80} Die kam zu hant, vnd was ain Junkkhfraun da, genant die FronacherInn,³⁰ die liesz ich baid bey meiner frawen gnaden Vnd gieng pald nach der hefam, die dew von Schawnbergk dar het gesant, Die lag in meiner Jungen frawn zymer, Vnd sprach: „Margret, stet pald auf, meiner frawn gnad, die get zu dem kind“. Die fraw, die Antburt mir aus swerm slaf vnd sprach: „Heiliges krewcz, well wir heint ain kynd gewynnen, well wier wenich^{yy} morgen gen Prespurk farn.“ Vnd wolt nicht aufsten, vnd der krieg der dewcht mich zelangk, vnd eylat wider zu meiner frawn gnaden, daz ier nicht mysselung,

ss Folgt eine senkrechte Reihe von fünf Punkten.

tt In der Hs. nicht durchgestrichen.

uu Bl. 6^v

vv Das zweite e über dem r

ww Verbessert aus gepetten; unter dem Wort punktiert

xx margit

yy wem ich, der letzte Schafft des m durchgestrichen

Wann die zwo, die bei ir warn, die kunden nicht zu solchen sachen. Do sprach meiner frawn gnad: „wo ist die Margret“? Da sagat ich iren gnaden die toerleich antburt der frawen. Do sprach ire^{zz} gnad: „get pald hin wider vnd haisst Si komen, es ist nicht schymph dapey“, vnd gieng pald hyn wider vnd pracht die frawn mit zoren auf. Vnd do sy zu meiner frawn gnaden kam, da wert es nicht ain halbe stund, Daz vns got der almoechtig^{a'} ains Jungen kunigs beriet In derselben stuend als die heiligen kron von der Plintenburg kam zu Gamarn, in derselbigen stuend do ward kung Lasla geborn.^{b'} Die hefAm die was kundig vnd sprach: „gnedige fraw, Welt ir mich gewern, wes ich euch pit, So wil ich ew sagen, was ich in meiner hant hab.“ Do sprach die edel KungInn: „Ja, liebe mueter.“ Da sprach die Am: „gnedige fraw, ich hab ainen Jungen Kunig in meinen henden“. Do was die edel KungInn fro vnd pat ir hend auf zu got Vnd dankchat got seiner gnaden. Do nue die Kindelpetterinn gelegt ward an ain pett Vnd nyemant mer bei ir was, dann ich allain, Do knyat ich nider vnd sprach zu der edelen KungInn vnd sprach: „gnedige fraw, ewr gnad hot got zu dankchen, die weil ir lebt, vmb die grossen gnaden vnd wunder, die got der almoechtig geburcht hat, daz der Kung vnd die heilig kran in ainer stund sind zu einander komen“. Do sprach die edel KungInn: „es ist freyleich ain grosz wunder von got dem almoechtigen, wann es hat ee ny gesein mogen“, vnd do die frawn von Ofen des Inne wuerden, daz meiner frawn gnad des kindes genesen was, des warn sie fro, als es wol pilleich was. Aber darumb, daz Sy da bey nicht waren gewesen, da waren sy gar vnmuetic vmb, vnd ich ward gar hoch vnd vast darInn verdacht vnd es was doch an mein schuld, wann die zeit die was zu kuercz. Der Kung wolt nicht lenger peiten, er wolt eylen zu der heiligen kran, ee daz ain andrer kem, Wann wer het im das gesagt, daz der von Polan stellat nach seinem veterlichen erb, vnd hiet er nuer ain wochen nach in seiner mueter leib geslaffen, So wer er her auf komen zu Prespurk, So hiet man nicht pald ain macht mogen zu wegen bringen, daz man mit gewalt wer hin wider ab gezogen, So wer der von Polan villeicht ee gen Weyssenburg^{b'} komen, denn sein gnad. Vnd als das war ist, daz die heilige kron gen Vngern dem heiligen sand Steffan von got gesandt vnd gemaint ist, Als war ist das, daz es got hat scheinperleichen wellen, daz der recht erb Kung Lassla die heiligen Kran zu Vngern solt auf tragen, vnd nicht der von Polan. Vnd das Capitel sullen^{b'} ettlich^{c'} merkchen. Vnd da nue der edel vnd getrew graf Vlrich von Zily^{a'} des Innen ward, daz im ain Kung vnd ain frunt geporen was vnd der do was sein veterlicher^w herr, da ward er gar frewdenrich, vnd auch die von Krabaten vnd ander grafen vnd herren, vnd alles hofgesind. Da lies der edel graf von Zily ain frewden feuer machen vnd furen^{c'} mit den windliechten auf dem wasser vnd heten ier freud vncz vber mittenacht.^{a'} Des morgens frue da sandt man nach dem Bischoue von Gran,^{b'} daz er komen solt, vnd solt den Juengen Kung zu ainem Kristen helfen machen. Der kam vnd der pharrer von Ofen, genant maister Francz,^{c'} der was auch da. Vnd mein gnedige fraw die begerat an mich, Ich solt auch iren gnaden gevetrInn werden. Do sprach ich: „gnedige fraw, Ich bin ewren gnaden sust alzeit ains guetten schuldig, Ich bit ewr gnad, ir nembt die Margit^{xx} aessin.^{b'} Das tet ir gnad. Da man nue den edlen Kung wolt tauffen, do nam man der Jungen KungInn, frawen Elyzabethen den swar-

zz *Das e über dem r*
a' *Bl. 7^r*
b' *Bl. 7^v*
c' *furen*

czen rokch ab, darInn [man] Si den hohen vnd den teurn fuersten Kung Albrechten geklagt het, vnd man legt ir an ainen guldeinen rokch^w gewant, in rater varib, vnd die Junkchfraun all muesten sich zierlich stellen, got zu lob vnd er, der landen vnd lewten erblich ainen kung vnd^{d'} herren^{d'} geben het. Do nam der hochwierdig prelat her Dyonisy.⁸⁵ erczBischoue zu Gran den Jungen Kunig vnd half im zu der tauff vnd hueb in aus der tauff. Vnd graf Bertelme von Krabaten⁸⁷ vnd der Pharrer von Ofen⁸⁶ vnd Margit assin,⁸⁰ die all hueben den edeln Kung aus der tauff. Der ward genant Kung Lassla, das tet ettleichen zaren vnd maynten, man salt in Kung Peter haben genant, darumb daz er den nam mit im pracht hiet.⁸⁴ So maynaten ettlich, man solt in Kung Albrecht haben gehaissen, durch seins vaders willen, der so gar ain frumer Kunig ist gewesen. Aber meiner frau gnad het das verhaissen got vnd dem heiligen Kung sand Lassla, Vnd het ir oppher gen Wardein^{e'}⁸⁹ gesant, vnd vnd het auch ain groß sylbrein pild als ain [pild] kind Zu dem heiligen plut gen Welsnakch⁹⁰ gesandt bei dem Vinsterlein,⁹¹ vnd pat got vmb ainen erben, des ward Si gar schier gewert nach dem willen gots. Da nue das alles was geschehen, Do sant man poten aws in manige lant⁹² vnd tet das zu wissen, daz got der^{f'} almoechtig lanten vnd lewten ainen Kung vnd erbherren gegeben het, der was der maist tail in den landen fro.⁹³ Do sandt die edel KungInn ainen poten eylund zu den vngrischen herren, die zu dem von Polan in potschaft warn gesant,⁹⁴ daz Sy solten wider kern, Wann got hiet ir ainen erben gegeben, der herr solt sein vnd kain ander nicht. Des wolten sy nicht tueen vnd maintain, sy wolten die potschaft volfuern vnd volbringen, darumb sy aus warn komen, vnd zugen fuer sich da hin zu dem von^{g'} Polan. Do das die edel KungInn vernam, do was Si vast vmb bekuemert, Aber Si het dennoch ain guete Hofnung zu got vnd sprach albeg, Si wessiet wol, daz ier got den erben vmb sust nicht geben hiet. Die edel kindelpetterin die het nye kain rue, wann die gescheft die warn gros, vnd die herren wolten an ier gnad nichtz ausrichten vnd komen der herren vil dahin. Es kam der Bischoue von Rab⁹⁵ dahin vnd erpat sich dinstlich gegen seinen naturlichen herren. Es Kam der alt Rosanistvân⁹⁰ auch dahin vnd erpat sich auch dienstlich gegen seinen naturlichen herren. Es kam auch da hin der grasz graf Her Larenz vom Haydenreichstüern mit frawn mit sambt. Vnd die fraw schankcht der Amen vier guldein, vnd erputen sich mit warten. Vnd der grass graf der trat her zu mier, do ich bei der wiegen stuend vnd sprach. *Kottanne-rinn*^{h'} huett wol, ainen Kung von Vngern vnd ainen kung von Behem vnd ainen Herczogen von Oesterreich Vnd ainen Markgrafen von Merhern, Das habt ir da alles bey einander". Da antburt ich im vnd sprach:

„Herr das ist^{t'} wol, ich hueett als ich pest mag." Vnd was gutter vnd suesser wart gegen meiner frawn gnaden, aber er het zwo gestalt, als es sich her nach wol erfunden hat. Da zach der grasz graf mit frawn mitsamtb wider gen Ofen.⁹⁸ Vnd die edel KungInn was vmbgeben mit vil sorgen, Wann es kom vil warnung, wie man dem Jungen kung nach stellat auf sein leben, vnd getorsten nyemant vertraun vnd ich mueest swerlich vnd herttikleich dienn meiner gnedigen frawn vnd auch irn kindern. Vnd all die weil ir gnad in den kindelpetten lag,

d' Am Rande des Blattes und mit dem Zeichen 1 hier eingefügt

e' wardein

f' Bl. 8r

g' pon

h' K. Die Stelle für die weiteren Buchstaben des Namens frei gelassen

i' ich

kam ich nye aus meinem gebant, weder tag noch *nacht*.^{ee} Do nue die zeit kam, Daz nue die edel KungInn solt fuer gen nach frawen siten, do nam Si iren^u Sun an den armb vnd trueg In In die Capellen zu Gomarn. Das geschach in den Oster veirtegen (27. März 1440).^j Der edel vnd der getrew graf Vlrich von Zily der was stetleich bey meiner frawen gnaden Vnd stueend ir treulich bey, Vnd ain Herzog von Lyndbach, genant her Setzitamesch,⁹⁸ der stuend ier auch trewlich bey vncz an ier ende,⁷¹ vnd auch dy grafen von Krabaten, Graf Bartholome⁸⁷ vnd sein brueder,¹⁰⁰ dy stuenden ir auch trewlich bey, vnd auch ander Grafen vnd Bischoe vnd herren. Vnd het dennoch vil edel lewt vnd stet vnd landt volkch, dy iren gnaden mit gnaczen trewen mit waren. Vnd da nue dy edel kungin auf was gestanden aus den Kindelpetten, Do kamen dy vngrischen herren von dem von Polan her wider, dy in potschaft bei im gewewen waren. Da kam der Waidavemrich^{k'52} vnd her Matcobaⁿ⁵¹ zu Guemarn vnd her Lasla wan von Gara²⁵ vnd ettlich Bischoe waren auch da vnd auch ettleich von herren. Vnd kam auch ain Behemischer herr, der hiess Smikoczky.¹⁰¹ Do er zu meiner fraun gnaden kam, Da sach er den Jungen Kung Lasslaen in der wiegen, Do gieng er hin zue vngefordert vnd knyat nyder fuer dy wiegen. Vnd hielt dy zwen vinger an der rechten hant auf vnd swuer, daz er dem edelen kung Lasslaen vnd seiner mueter wolt mit ganczen trewn mit sein. Da alles geschach Vnd da die edel KungInn das vernam, daz her Waidavemreich vnd her Mathcobaⁿ komen waren von dem von Polan, da stellet sich ier gnad froeleich vnd auf gericht, doch als ainer witiben zugehoriet. Das tet Si darumb, daz sy solten wenn, Si wolt den von Polan nemen, des Si doch nicht willen het, nuer darumb, daz Si an in mocht erfarn, wie sye sich wolten halten gegen irem^{dd} naturlichen herren. Da nue die herren zueinander komen vnd solten ain taiding haben, da wolt meiner frawn gnad die herren in das haws nicht lassen vnd gieng her aws zu In vnd heten ain gesprech vor dem haws. Da das nue endt het, Da gieng ir gnad hin wider in. Da wart Si gebarnt, Si solt nymer fuer das haws geen, daz ier nicht gwalt beschech. Das tet Si vnd lies dy herren hin ein Vnd lies die knecht hin vor; vnd heten dy taiding in dem haws. Vnd da nue yeder tail sein sach het furgelegt vnd meiner frawn gnad auch wissenn wolt, wie sy es halten wolten mit irem^{dd} naturlichen herren Kunig Lasslaen, do sprach ainer zu ier aus den zwain, Matcobaⁿ oder Waidafembreich Also: „gnedige fraw, Vnd hiet ainen Sun, der Zehen Jar alt wer, wier nemen sein nicht auf zu ainem herren, Wenn er moecht vns den tuerkken nicht vorgesein.“ Das was ier maynung, Daz Si den von Polan nem. Des verdras die edel KungInn gar hart vnd tet doch nynnndert dem gleich vnd gieng zu rat mit iren^u freund graf Vltreichen von Zily vnd andern iren^u getreuen Räten, wie Si sich da entgegen halten.¹ Do ward ir geraten, Si solt die zwen herren, MatcoBaⁿ vnd Waidafembreich Innemen in Ire Vennkchnuss. Da gieng die edel Kunginn gar still vnd weislich mit den sachen vmb. Vnd her Lasslaban,²⁵ ir veter der zach dahin, vnd west vmb das nicht, vnd die zwen herren wolten auch da hin sein, vnd warn enhalb der Tuenaw, in ainem klainen Dorfflein gegen Gemarn vber, daz man sie aus dem haws wol sach hin vnd her gen. Da tet sich meiner frawn gnad aus, Si wolt sich fur den Totas¹⁰² slahen vnd lies des von Zily hofs volkch vnd der Smykosky vnd ander ir hofgesind des nachts spat veber dy Tuenaw farn. Des morgens fruee, als der tag anprach, do stuend meiner fraun gnad auf, vnd ich nam ain

j' Bl. 8v

k' waidavembrich

Windtlicht, vnd giengen mitenander auf dy maur in ain, Zymmer vnd wolten sehen, wie es den Herren ergieng, da es nue licht ward, do sach wir, daz dy herren zu einander giengen in ain haws. Vnd rait ainer von Ofen mit vier pherden, das was Vrsami Jenusch,¹⁰³ der kam auch in das haws zu den herren, Das sach wir alles auf der maur. Nicht lang dar nach, do kam ain michel volkch geriten vber [die tuenaw] das [volkch] veld, das was meiner gnedigen frawn hofgesind, vnd vmbgaben das haws vnd viengen die zwen herren Matcoban vnd Waidafembrech^{ik'} vnd ir hofgesind, vnd die armen pawrn die fluhen aus dem doerfflein parfuss vnd in phaitlein. Vnd Vrsegmi Jenuss ward auch gefangen vnd die schef warn schon beraitt, dar auf saczt man dy herren vnd ir hofgesind vnd furat sie vber das wasser in das haws Guemaren vnd lagen da gefangen, da begeraten sie, daz graf Vlrich^{m'} von Zily zu in kem, Si wolten meiner frau gnad ainen gueten rat geben. Da der von Zily zu in kom, da puetten sy meiner frawen gnaden zue, Si solt kung Lassla krönen mit der^{n'} heiligen krön,^{o'} so wurd er von dem reich nicht verdrungen. Aber sy westen nicht, daz Si den kron het, Wann sy waenten nicht anders, Sie hat her Lasslaban auf der Plintenburg, Wann her Lasslaban von Gara, der was wol ains mit In, vnd sy heten hofnung, sy solten da durch ledig werden. Da der edel Graf von Zily meiner frawn gnad die potschaft bracht von den herren, Der Rat geviel ir wol vnd wolt iren veteren hern Lasslaban auch versuehen Vnd sandt hern Mathesen,¹⁰⁴ diezeit iren kanzler zu her Lasslaban, er solt ir die kron geben, Si wolt iren^u Sun lassen kroenen zu seinem veterleichen erb. Da enpat ir her Lasslaban her wider, er wolt es geren tuen: doch also, daz Si den Matkoban vnd den Waidavembreich^{k'} ledig liess. Dy antburtt geviel meiner frau gnad wol, vnd het nue sorg, ir veter her Lasslaban der wuerd ir vngunstig darumb, daz Si dy heiligen kran het, Vnd nam^{p'} mich in ir *geheim*^{q'} vnd sprach zu mir also: „Liebe Kottannerinn,^{h'} wie welt ir mir raten. Her Lasslawan hiet sich gewilligt, er woll mir die kron geben, wie tet ich im, daz sy wider auf der Plinterpurg wer“. Do ich^{ee} das hort, do erkam ich also hart, daz ich in allen meinen glidern enphand, daz sich der muet der weisen frawn also verkert het, vnd gedacht mir wol, daz es ain einplasen von dem tewfel wer. Vnd ich mocht nicht lenger peitten vnd gab ir ain antburt aus zoren vnd sprach also: „Fraw, do lasst von, des tuen ich nicht vnd wag mein leben in solcher mass nicht mer, vnd rat auch dar zue nicht, es ist albeg in der stauden pesser den in dem stokch.¹⁰⁵ Widergeben kombt ir albeg wol, der yczund ewer fruendt ist, der mocht villeicht darnach ewr veindt werden.“ Da das die edel KungInn horat, daz ich ir aus zorn also grobleich het geantburt, do swaig^{r'} Si stil vnd sprach weder Ja noch nain vnd gieng also von mier vngeantbuertt vnd redat auch furbas aus den sachen nicht mer mit mier. Vnd *wer*^{ee} die kran auf der Plintenpurg also lang gewesen, so wer Si fursich in des von Polan hannd^{s'} komen, als ir es her nach wol horn werd.¹⁰⁶ Nue merkcht, wie vnmuessig was der tewfl in dem ersten ankankch¹⁰⁷ vnd gegen dem ennd. Nicht lang dar nach, do kam der von der Freinstat,¹⁰⁸ Waidamiclosch¹⁰⁹ zu meiner frau gnad vnd mainat, er wolt irn gnaden vast dienenn vnd da gab im ir

l' Bl. 9r

m' vlrich

n'—o' Der ganze Ausdruck wiederholt

p' Bl. 9v

q' In der Hs.: kawm

r' In der Hs.: stvaig. Vgl. das zweitfolgende Wort

s' Daneben am Rand, bis zu letzten Wort (vnmues-) der nächsten Zeile eine senkrechte Reihe von vier Punkten

gnad Weissenburg^{t'}¹¹⁰ In. Nicht lang darnach do kom ain gewisse potschaft, der Kung von Polan der zugh da her vnd hiet willen gen Ofen,^{u'} als es dann geschach¹¹¹ vnd musten vns haimlich vnd eylund zu richten zu der krönung. Da sandt meiner fraun gnad gen Ofen vmb ain guldein tuech dem Kung Lassla zu dem gebant, das zu der krönung gehorat. Da was die potschaft zu lang, vnd heten sorg, es wurd sich zu lang verziehen, Wann die [KungInn] Kroenung muest an ainem Hochzeitleichen tag geschehen. Das warn die Phingsten, die nagsten (15. *Mai* 1440), da was nicht verr hin, daz man eylen muest. Nu was ain schoenes vnd gross meszgebant da, das was Kaiser Sigmunds rokch gewesen vnd was rot vnd guldein, vnd waren silbreyn weiss flekch darin geworcht, das must man zusneiden vnde machat dem Jungen kung [aln] dar aus sein erstes klaid das er zu der heiligen kron solt anlegen. Nue merkcht, ob das icht ain vrkund sei, daz er sein enleichts vnd sein veterleichts erb pillich solt herschen, die schilt rot vnd weis, vnd ich machat das klain gevert, die alm vnd die vmral und die stol vnd den hanntfan vnd die hanntschuech vnd die schuech zu den fuessen vnd dy muest ich in der Capellen haymleich machen, mit versperter tuer.^{v'}¹¹² Da nue alle sach geordent was, Do sandt meiner frawn gnad hern Mathesen,¹⁰⁴ irn Kanczler, zu irem^{dd} Vettern hern Lasslaen ban, daz er zu ir solt komen vnd solt mit ier ziehen gen Weissenburg. Si wolt irn Sun lassen kroenen vnd Si hiet die heilig Kron. Da das Her Lasslaban horat, Das geviel im nicht gar wol, Doch het er hofnung, im wer nicht also, Si wer nach auf der Plintenburg vnd^v er kam auch nicht zu meiner frawn gnad. Do das ir gnad vernam, daz Her Lasslaban nicht kem, do sandt ir gnad dy zwen, her Matkowan vnd her Waidavembreich her auf gen Odenburgk.¹¹³ Vnd schuef in ainen Ritter zu, der was des von Zily diener, vnd hies Her Hainreich der Ranndegker,¹¹⁴ der solt ir hueetten, Wann graf Vlrich von Zily het die weil Odenburgk Inne vnd het ainen Hauptman dahin gesaczt, der hiess Fridreich Flednyczer, dem wuerden die herren enpholchen.¹¹⁵ Da sandt die edel KungInn in grosser gehaym zu dem edelen fursten von Osterreich, genant Herczog Albrecht,¹¹⁶ vnd tet im zu wissen, Daz Si an dem heiligen Phingstag (15. *Mai* 1440) woll lassen krönen meinen gnedigen herren Kung Lassla. Der edel furst Herczog Albrecht erpat sich als ain getrewr freund, der in den noeten wirt erkannt, Vnd hueb sich auf mit eyl vnd zoch auch dahin gen Weissenburg, Also daz Si ettleich pherd zu tod riten, vnd kam an dem Phingstag mit sein selbs leib zu seinem Vetteren Kung Lasslaen. Vnd wer sein not beschehen, er hiet sein leben vmb seinen willen lassen augen. Da nue das hofgesind zu einander was,^{ee} das zu Weissenburg^{t'} mit meiner fraun gnad ziehen solt, Do sandt ier gnad zu dem Erzbischoue zu Gran,⁵⁰ daz er kem vnd zug mit ir gen Weissenburg^{t'} vnd half iren^u Sun zu kroenen. Vnd der kam mit ainem guten zeug. Da nue die wiegen was zuegericht, dar Inn man den Jungen Kung solt tragen, Do muesten albeg Vier zu sein, die sein gnad truegen, vnd des phincztags (10. *Mai* 1440) Vor dem Phingstag nach mittag, Da hueb sich die edel kunginn mit dem Jungen Kung vnd der edel graf von Zily vnd die grafen von Krabaten⁸⁷ Vnd die Herczogen von Lynndbach. Vnd kam auch der gross graue her Larenncz vom Haydenreichstueernn in gelaitt zu meiner frawen gnad. Da wardain grossew scheffung, genant ain pletten, zuegericht. DarInn gieng die edel KungInn mit irem^{dd} Kungsklichem(sic!) geslecht, Sun vnd tochter vnd vil gueter leut mit in, Daz die pletten gar vol an

t' weissenburg
u' ofen

geladen was, daz Si kaum vmb ain twerche hant ob dem wasser was, daz es sargsam vnd wagleich was. Dar zu kom ain^w grosser windt, nach half vns got mit freuden hin vber. Do wir hin vber komen, do trueg man den Jungen Kung in der wiegen, vnd vier muessen In albeg tragen vnd am maisten geharnascht mannen, Vnd ich, sein DienerInn rait neben der wiegen, vnd man trueg in nicht gar verr, da ward er vast waynn vnd wolt in der wiegen nicht beleiben. Vnd ich stuend von dem pherde vnd trueg in an dem armb. Vnd het vast geregent, daz es poes zu geen was. Do was ain fromer Ritter Da, der hies her Hanns der Pielacher,¹¹⁷ der weis hait mich durch das gemues.¹¹⁸ Vnd do wir zu dem Totans¹¹⁹ komen, do was es nue vinster nacht, vnd beliben da vber nacht. Smorgens hueb ich mich vor an hin mit dem Jungen Kung. Vnd meiner frau gnad die pelaib da hinden mit ier Jungsten tochter, Wann ier gnad het zu schaffen mit dem grossen grafen. Der gab ir guete wart vnd sprach zu iren^u gnaden, er hiet die graben har mit ern her bracht, er wolt sy mit eren in sein grueb auch bringen. Es was aber ain vnderschaide, Vnd er wolt auch mit iren^u gnaden nicht ziehen gen Weissenburg vnd kerat vnder wegen wider, Vnd zach da hin gen Ofen vnd warttat, Wann der Kung von Polan kem.¹¹¹ Vnd da ich mit dem^{ee} Jungen Kung vor anhin zach, do kamen wir in ainen schonen Geiaydhof, Der hies zu Dewtsch der Grintsechdel.¹²⁰ Do het wir ain spoere herberg, wir hieten gern geessen, do vannnd wir nichtz gar vil, Wan es Was freytag (13. Mai 1440) vnd was guet vasten, vnd beliben da vber nacht Vnd wartaten, daz meiner frau gnad auch zu vns kam. Vnd zugen dahin gen Weissenburgk. Do wir schier hin zu komen, Do rait der von der Freinstat, Waidaniclosch her aus gegen vns, wol mit fuenf Hundert pherden. Vnd da wir in das gemues komen, do hueb^y der Jung Kung an zu waynn vnd wolt in der wiegen vnd im wagen nicht beleiben. Vnd ich muess sein gnad traegen an dem armb vncz in die Stat gen Weissenburg. Do stuenden die herren von den pherten ab vnd machten ainen weitten krais mit geharnaschten mannen vnd hetten plassen swert in den henden, Vnd enmitten in den krais do muess ich, elena^{x'} Kottannerinn^{x'} den Jungen Kung tragen, Vnd graf Barthhalome von Krabaten der gieng mier an der ainen seitten Vnd ain annderer an der [se] anndern seitten Vnd weisaten miech dem edeln kung zu eren vnd giengen also durch die Stat vncz In die herberg. Vnd das was an dem phingstabent^{y'} (14. Mai 1440). Da sandt meiner frau gnad zu den eltisten burgern, die dann dar zu gehorten, vnd liess sye die heiligen kron sehen vnd hies es zu richten, als es dar zu gehort vnd von alter her komen ist. Vnd warn ettlich burger da, die des gedachten, daz man Kaiser Sigmund auch gekronet het, vnd die da bei gewesen waren.¹²¹ Des morgens an dem phingstag (15. Mai 1440) do stuend ich frue auf vnd padat den edelen kung vnd richtat in zu, als ich pest mocht. Da trueg man in In die kirchen, Da man dann ainen yeden Kung kroent. Vnd warn vil guter lewt da, geistlich vnd weltlich, als ier vor gehort habt. Vnd da wir in die Kirchen komen, Da trueg man den Jungen Kung zu dem kor. Do was die tuer an dem kor zue geschlossen Vnd die purger warn Innerthalb vnd meiner frau gnad, die was ausserthalb der tueer, mit irem^{dd} Sun, dem edeln Kung, vnd meiner frau gnad die redat vngrischen mit in, vnd die purger des gleichen antburten vngrischen iren^u gnaden her wider aws, Also daz ir gnad swuer an stat irs Suns, des edelen Kungs, Wann an dem selbigen tag, da was

v' Bl. 10^r

w' Bl. 10^v

x' Der kursiv gedruckte Teil fehlt in der Hs., die Stelle dafür ist leer gelassen

y' Bl. 11^r

sein gnad gleich zwelf wochen alt.¹²² Do nue das volbracht ward nach irer alten gewonhait, do teten sy dy tueer auf vnd liessen iren^u naturleichen herren vnd fraun hin in vnd auch dy andern, die dar zu geordent worden, geistlich vnd weltlich. Vnd die Jung KungInn, Junkchfraw Elizabeth, die stuend oben bei der Argel, darumb, daz man ir gnad in dem gedrang nicht laidigen solt, wann Si was nuer in dem vierden Jare.¹²³ Da man nue das Ambt wolt anheben, da muest ich den Jungen Kung aufheben, daz man sein gnad fiermat. Nue was der von der Freinstat,¹⁰⁸ Waida niclosch¹⁰⁹ dar zu geordnet, Daz er den Jungen Kung solt Ritter slahen, Darumb daz er ain rechter Lanndsman was. Nue het der edel graf von Zily ain swert, das was diset beslagen mit silber, vnd verguldet, dar auf was ain Reim gemacht, der hies: vnvercziegen, vnd dasselb swert schankcht er dem Jungen Kung, daz man sein gnad damit solt Ritter slahen. Da nam ich, elena^x Kottannerinn^x den Kung an meinen armb. Vnd da nam der von der Freinstat das Swert in die Hant vnd slueg den Kung zu Ritter, vnd mas Jm die sleg wol, daz ich sein wol enphand an dem armb. Das het die edel KungInn gemerkcht, die stuend neben mein, Vnd sprach zu dem von der Freinstat also: „Istemeru nem misserten“,¹²⁴ Das haisst zu dewtsch also: „Durch gots willen tue im nicht [laid] wee“. Do sprach er also her wider: „Nem“, das haisst nayn vnd lachat. Da nam der hoch wierdig prelat, der Erczbischoue von Gran das heylig oel vnd^z salbat das edel Kungs kind zu Kung. Da legt man Im an das gulden gewant, das ainem Kung zu gehort. Da nam der ErczBischoue die heilig Kron vnd saczt die auf das haubt des edelsten Kungs, als es ycz in der heiligen Kristenhait ist: Kung Lassla, Kung Albrechts Sun vnd Kaiser Sigmunds Enykel, Der ist an dem heligen Phingstag (15. Mai. 1440) mit der heiligen Kron von dem ErczBischoue von Gran zu Weissenburg gekront worden. Wann Sy habent drew gesecz in dem Kungreich zu Vngeren, Vnd wo der ains abgeet, da mainen Sie, daz der nicht rechtlich Kung sey. Das ain gesecz ist daz, vnd das haisst, daz ain Kung zu Vngern sol gekront werden mit der heiligen kron. Das ander, daz in sol kroenen der Ercz Bischoue zu Gran. Das dritt, daz die kronung sol beschehen zu Weissenburg. Die drey gesecz die sind volkomenlich gehalten worden zu dem edeln Kung Lassla,¹²⁵ vnd an dem selben tag, als sein gnad gekronet ist worden, ist er gleich zwelf wochen alt gewesen,¹²² vnd das sult ir freilich wissen, da im der Ercz Bischoue dy heilig kron auf sein haubt saczt vnd im die hielt, daz er das haubt als kreftikleichen auf hielt, es wer ainem kind genug gewesen ains Jars alt, vnd das wirt selten gesehen von kinden, die zwelf wochen alt sind. Da nue der edel kung Lassla gekronet was an^{ee} sand Steffans altar an meinem arm, do trug ich den edlen Kung an ainem klainen stieglein auf ain Hoech,¹²⁶ als da gewonhait ist. Da las man die ordnung zedel,¹²⁷ die dar zue gehort Da zu ran ain guldein tuech, dar auf ain Kung sol siczen, als da gewonhait ist. Do nam ich ain dekch aus seiner wiegen, die was rot vnd guldein vnd was mit ainem [hämelweissen] hermleinen vnderczogen, daz dy ordnung volbracht wuerd. Nu merkcht, daz aber dy varb rat vnd weis vnuergebens zu einander kam. Da nu der edel Kung auf dem guldeinen tuech gehalten ward, da hielt im graf Vlrich von Zily die heilig kron ob dem haupt vncz daz man das Ambt gesang. Der edel Jung Kung der het ain klaine frewd zu seiner kroenung, Wann er waynat mit lautter stym, daz man es horat als weit die kirchen was, daz sein das gemain volkch wunder nam, vnd sprachen, es wer nicht ain stym als ain kind bey zwelf [Jaren] wochen, es wer ainem kinde genüg, das bey ainem

Jar wer, des^{a'a} er doch nicht was. Vnd der von der Freinstat, Wayda Niclos der slûg Ritter an stat des edelen Kung Lasslaes. Da das Ambt nue volbracht was, do trueg ich den edelen Kung her wider ab vnd legt in In die wiegen, wann er was nue mued worden von dem auf halden. Do trueg man In in sand Peters^{b'b} Kirchen, do muest ich in wider auf heben aus der wiegen vnd muest in tragen zu ainem stuel vnd muest in da nider seczen, als da gewonhait ist, daz ain yeder kung, der da gekronet wirt, da sol nyder siczen.¹²⁸ Do trueg ich sein gnad her wider ab vnd legt in wider in die wiegen. Do trueg man den edelen Kung von sand Peters^{b'b} Kirchen vnd das edel geslecht das volgt als nach zu fuessen vncz in die Herberg. Dann allain der edel graf Vlrich von Zily der rait, Darumb wenn er muest die heiligen kron fuern vnd halden ob dem haupt des edelen Kungs, Darumb daz es yederman sech, daz es die heilig Kron was, die dem heiligen Kung sand Steffen vnd andern Kunigen zu Vngern ist auf gesezt Warden, vnd graf Bärtelme⁸⁷ der trueg den Apphel, Vnd ain Herczog von Lynndbach, genant Seczytamesch,⁹⁹ der trueg das Zeppter. Man trueg auch vor dem edelen Kung ainen legaten stab. Darumb daz kain *kung*^{ee} von Vngeren^b *Vngeren*^{ee} zu lehen hat von dem Heiligen Roemischen Reich.¹²⁹ Man trueg im mit das swert, da man sein gnad mit zu Ritter het geslagen. Man strewt auch phening vnder das volkch. Vnd die edel KungInn die erat Jren^u Sun als hoch Vnd was als diemuetig, daz ich arme fraw desselbigen tags muest vor iren gnaden gen zu aller nagst bey dem edelen kunig, Darumb daz ich sein gnad zu der heiligen salbung vnd kronung an meinem arm het gehalten. Der durchleüchtig fuerst von Österreich, Herczog Albrecht,¹¹⁶ der was eylund kömen gen Weissenburg zu dinst vnd hilf dem Durchleüchtigsten fuersten Kung Lassla, seinem veteren. Da hat der edel fuerst Herczog Albrecht wol beweist Das naturlich recht, Daz ain pluet das ander in den noten nicht lessen sol. Da nü der edel Kung an die herberg vnd an sein ruee komen was, da was sein gnad ploed von dem lanngen auf halden. Da nue dy herren vnd yeder man aus was gegangen, Da was die edel kungInn allain bei iren Sun. Do knyat ich nyder fur die edel Kunginn vnd ward ier gnad manen an *die*^{ee} dienst, die ich iren gnaden vnd auch dem edelen kung Vnd auch anderen iren gnaden kinden, dem edelen fuersten geslecht getan hab. Da pat mir die edel KungInn^{c'e} ir handt vnd sprach: „stet auf. Ist das, daz got gibt, daz die sach guet wiert vnd zu frid kombt, Ich wil euch vnd all ewr geslecht erheben. Das habt ir wol verdient Vnd habt das an mir vnd an meinen kinden getan, daz ich selber nicht hiet getuen moegen noch kunnen“. Da neygat ich mich diemuetiklich nyder vnd [sprach] dannkchat iren gnaden des guten trostes. Do sich das alles het vergangen, do komen die mer, daz der Kung von Polan^{d'd} zu alten Ofen¹³⁰ wer vnd wolt her vber dy Tuenaw ziehen in die Hauptstat zu Ofen, als es dann geschach.¹³¹ Da der von Polan an die Hauptstat zu Ofen kam, da wolten in die Stat leüt nicht in lassen. Da liesz in der grasz Graf In durch die purkch. Da wuerden die zwo gestalt offenbar, die der Grasz graf, her Larencz vom Haydenreichs Tüern lang zeit gehabt het. Da das die edel KungInn Inne ward, die gieng zu Rat mit irenn^{e'e} freunden vnd Herren, die Sy die weil bey ir hete. Da ward ir geraten, Si solt ir volkch gen Ofen schikchen vnd solt die haubtstat zu Ofen In nemen, Wann Si fund den von Polan^{d'd} vnd

a'a Bl. 12^r
b'b pe'ers
c'e Bl. 12^v
d'd polan
e'e irenn

die seinen vngebornet vnd das was auch war. Da machat graf Vlrich von Zily auf mit andern hofgesind vnd zach da hin.¹³² Do het ainer vnder dem volckh gesprochen: „Wann die vordern in den von Polan slahent, so wellen wier die weil die hindern slahen.“ Das kam an den von Zily, da wolt der von Zily nicht verrer ziehen vnd kerat wider vnder wegen vnd zach wider gen Weissenburk; ob die red ayn warnung oder ain Ierrung was, Das wais got wol, der da ist ain erkenner der herczen. Aber wern Sie fur sich geczogen, So hieten Sy den von Polan vngewornet funden. Do der Kung von Polan^d des Innen ward, Daz man auf in wolt gezogen haben, Do het er also gesprochen: „Ich bin doch darumb nicht auskomen daz ich vechten wolt. Ich bin dar umb auskomen, daz Ich tanczen wolt vnd frolich sein, Wann wer es mein Dingk nicht, so wer es [ains anndern] aber Herczog Albrechts“.¹³³ Das was darumb geredt, daz der edel fuerst Herczog Albrecht¹¹⁶ dir(*sic!*) weil da was vnd meiner frawn gnad vnd dem edeln kung Lassla, seinem vetter, recht bey gesten. Er was darumb nicht auskomen, daz er tannczen^f wolt, er was darumb auskomen, ob sein not geschech, daz er durch seins freunds willen sein swert witem wolt in wagnuss seins lebens, Vnd das hiet er freilich getan, wer sein not geschehen. Da man nue den edeln Kung wolt naher fuern von Weissenburk, Da west man nicht wo hin von der veint wegen. Nue warn zwen alt Bischoue die czeit bey meiner frawn gnad, Der ain was Bischoue zu Rab,⁹⁵ Der ander was Bischoue zu Veizprem.¹⁰⁴ Da rieten dy herren, man solt den edeln Kung Lassla gen Veczprem fuern, darumb daz es^g nahent was. Da sandt man ainen poten pald gen Veczprem, Da wolten die Diener, dy Veczprem die weil Inne heten, weder Kung noch KungInn nicht Inlassen. Da ward der Bischoue ainen tail Inn verdacht. Aber es was freilich gots will, Wann hieten sy vns wellen Inlassen, So wer wir fuersich geczogen da hin, So hieten vns Die Veint zu kraisz vmbgeben, als her Daiden in der stat Zeilla.¹³⁴ Da rieten die herren, daz man den edelen Kung solt gen Rab fuern vnd redaten mit dem Bischoue von Rab. Der Bischoue willigat sich einzulassen seinen naturlichen herren vnd frawn. Vnd hat also gesprochen vnd daz der tewfel selb an dem Rechten seß, So must er das ertailen, daz Kueng Lassla der recht erb vnd Kunig von Vngern wer. Da richt wier vns aber zue in die rais her auf in das lannd gen Rab. Da es nue abent was vnd yeder man was an seiner rue, do sandt mein gnedige fraw nach mier die edeln fraw Margret aessin,⁸⁰ Ich solt pald zu iren gnaden komen. Do erkam ich hart vnd gedacht mier wol, daz es ain widerbertikait wer. Da gieng die edel KungInn allain hin vnd her in den gedankchen Vnd sprach zu mier: „nue wie welt ir nue raten, Vnser sach stet nicht wol, man wil vns fuerhalden, wo well wir die heiligen Kron hin pergen, Vnd kumbt Si in der veint hant, so wiert nichtz guetz dar aus.“ Wir rieten lanng hin vnd her. Nu was wier in dem Brobsthof zu herberg, da was ain klainer garten Inn, da sprach ich: „gnedig fraw, lasst vns sy in graben in den garten vnd ab die stat schon verloren wirt, wir wellen dennoch wol ainen syn vinden, daz wir in den garten komen vber die maur.“ Do sprach die weis Kunginn: „da hab ich auch angedacht, aber es dewcht mich nicht guet, darumb es mocht ainem da hin trawmen, daz die heilig kron verlorn wuerd.“ Da trat ich ain klaine weil naher vnd wolt mich bedenkchen Vnd rueffat zu der mueter aller parmmung,^h daz Si vns gnad erWuerf von Irem Sun, daz wir mit den sachen

^f Bl. 13^r

^g Entweder das oder es überflüssig

^h Bl. 13^v

weisleich vmb giengen, Daz nicht dar aus gieng vbel. Da trat ich hin wider zu der edelen Kunginn vnd sprach: „Gnedige fraw, vnverczigen ewer weishait, das deucht mich guet: ewr gnad wais wol, der Kung ist mer denn die heilig kron, leg wir die heilig kron in die wiegen vnder dem Kung, vnd wo got dem Kung hin pewtt, do kem die kran auch hin.“ Der rat der geviel iren gnaden wol, Vnd sprach: „Wir wellen dem also tuen vnd wollen Ir selber huetten lassen.“ Des morgens da nam ich dye heiligen kron Vnd vermacht dy gar wol in ain tuech vnd legt die in dy wiegen in das strab, Wenn sein gnad dennoch nicht auf vederen lag, Vnd legt darzu ainen langen loffel, Da man den Kinden mues mit macht. Das tet ich darumb, ob yemant in die wiegen griff, daz man des solt wenen, es leg ettwas da, dar Inn man dem edelen Kung sein mues machiet. Vnd da west nyemant vmb die czeit, dann meiner fraun gnad vnd ich. Vnd da wier nue bereit waren in die rais her auf in das lant gen Rab, Da het wir ain grosse zerung zu rossen vnd heten viel fuesknecht vnd zugen da hin mit grossen sorgen, Wann die pawrn warn all aus den¹¹ dorfferen geflohen in das holz an dem Schiltperg¹³³ vnd die pauren die warn den maisten tail der herren, die wider vns waren.¹³⁶ Vnd do wier nue an den Schiltperg komen, do stuend ich ab von dem pherd vnd nam den edelen Kung aus der wiegen [dar Inn]^j vnd legt In^{ee} in den wagen, dar Inn die edel Kunginn sas mit irer Jungen tochter, Junkchfrawn Elizabethen, Vnd wir frawn vnd Junkchfrawn sassen zering vmb das edel geslecht, ob yemant in den wagen schusz, daz wir dy schuesz aufhielten. Vnd wir heten vil fuesknecht, die giengen zu [der] baiden seitt bei dem wagen Vnd suechten in den stauden, ob yemant von veinten in dem holz wer, der vns schaden wolt. Vnd also kam wir von den gnaden gots aus dem Schiltperkch,^k daz nyemant kain laid geschach, da nam ich den edelen kung wider aus dem wagen Vnd legt in In die wiegen vnd Ich rait bey der wiegen. Vnd man trueg In nicht gar verr, da ward er lautt waynen Vnd wolt in der wiegen vnd in dem wagen nicht beleiben, Vnd die Am macht in auch nicht gestillen. Da nam ich in an dem arm vnd trueg in ainen gueten weg vnd die am gieng mit, vncz das wir mued waren, da legt Ich In wider in die wiegen.¹¹ Vnd der wechsel werat all die weil wir veber land zugen. Ettwann regnats, daz der edel Kung oft vast ward begossen, Wann wir heten vns nicht zugericht auf ain lange Rays, sunder auf ain Kuercze. Vnd het ain kuersen mit mier aus gefuert zu meiner notdurft Vnd wann der regen als gras was, so dekchat Ich die kuersen auf die wiegen, vncz daz si vast nas was, so lies ich sy dann ausreiben vnd dekchats dann wider auf die wiegen, als Lanng sein nat was, es was auch ettwann der wint als gros, daz es in die wiegen stab, daz der edel Kung die augen kawm ausgetet. Es was auch ettwann also hais, daz er aller swiczat, daz trophen auf im lagen vnd gewan dann vil hicz plateren. Vnd das alles must der edel Kung leiden, all die weil wir vber lant zugen, vnd da wir nue an die herberg kamen, Vnd es nue schier nacht was, vnd yder geessen het, da legten sich die herren all vmb das haws, dar Inn das edel geslecht zu herberg was, vnd machten feur an vnd huetaten die nacht, als es dann gewonhait ist in dem KungReich zu Vngern. Des andern tags da zug wir dahin gen Rab.¹³⁷ Da wir nue schier gen Rab komen, Da was es nu Vinstere nacht. Vnd wir muesten vor Rab still halten, nahent vnczt auf mitte nacht. Vnd der edel fuerst von Osterreich, Herczog Albrecht, der hielt

i'i dem, der letzte Schaft des m durchgestrichen

j'j Vgl. den zweitfolgenden Satz

k'l: Schiltperkch

l'l Bl. 14^r

neben der wiegen bei dem edelen Kung seinen Veteranen an der ainen seitten Vnd ich an der andern; nue stund ain prunn vor mein, des het ich nicht gesehen, Wann es vinster was. Da macht sich die demuttikait vnd die hoch adel des edelen fursten nicht verpergen vnd warnnat mich vnd sprach: „fraw, es stet ain prunn vor ewer, Huett ewch, daz ier nicht mit dem pherd in den prunn vallt“. Vnd all die weil wier da hielten, do was der edel graf Vlreich von Zily bei der edeln KungInn vnd heten ainen Rat von der herberg wegen, wer in dem gslos solt sein, oder in der stat, oder vor der stat, vnd was ettwas ain Zwiträchtt zwischen den vngeren vnd den Dewtschen, yeder tail wer geren in der stat gewesen. Doch zu lest lies der Bischoue das edel geslecht in das geslos vnd ettleich Grafen vnd herren mit in. Vnd man lies mir ain klains pruegkelein nyeder, da muest wier eylunde vber gen, das zach man zu hant nach vns auf, vnd die herren, die mit vns hin in komen, die komen desselbigen nachtz aus irem^{dd} harnasch nye. Vnd wier waren nicht lang zu Rab, Do kamen die Behemischen Herren ettleich gen Rab vnd wollten iren naturlichen herren sehen, vnd ich muest den edelen Kung also plassen auf ainem polster fur sew tragen. Da wuerden sy, Da wuerden sewⁿ all frölich vnd laut lachen, Vnd daz das kind dar ab erschrikhat vnd ward vast vnd laut waynn. Nu het wir auch ainen klainen knaben, der was besnyten, in narren geklaid geklaidt vnd besniten, in narren gebannt,^o Vnd was doch nicht ain narr.

Vnd wann der edel Kung nicht gesweigen wolt, Vnd als pald der knab zu der wiegen kam vnd sang oder auf der lauten slueg, so lies der edel Kung von dem waynen. Vnd waren die zeit vil herren zu Rab. Vnd wann dann meiner fraun gnad ettwas genoetigs het zu schaffen in haimleichen rat, so sandt ir gnad nach herczog Albrechten vnd nach dem von Zily, des begund Waidaniklosch¹⁰⁹ von der Freinstat¹⁰⁸ gar ser verdrieessen vnd ward vnwillig darumb, daz er nicht auch in den haymeleichen rat solt sein.¹³⁸ Nu was die zeit bey meiner frawn gnad ain Vngrischer herr, der hies Waidaviherrleich,¹³⁹ der het ainen brueder, der was Abbt zu sand Mertten^p perg.¹⁴⁰ Nu pat meiner frauen gnad den herren Waidavi herleich, daz er ir des geholfen wer, gegen seinem brueder, dem Abbt, daz er ir sand Merttenperg Innggeb, die weil der krieg weret, Wann es wer gleich als ain pastey vor Ofen gewesen, vnd des was ier gnad ainen tail vertroost vnd sant graf Vlrichen von Zily zu sand Merten perg zu dem Abbt vnd lies mit Im tayding. Da kam ayn klaine sach dar vnder, die es Ierr machat. Wo der tewfel nicht hin mag, do sendt er seinen poten dar. Da waren wier Zu Rab vncz in die dritt wochen¹⁴¹ mit vil sorgen, Vnd ains nachtz trawmat mier, wie die heilig kron wer in ain katlaken gevallen, Also daz Si voller flekh wer worden. Des morgens, da ich auf stuend, da gieng ich zu der edelen kungInn vnd sagt ier, wie mier [geantburtt hiet] getrawmbt hiet von der heiligen Kron. Do erkam ier gnad hart vnd sprach: „Der trawm der bedewtt ettwas,“ vnd gieng zu hant, Da die heilig kron was vnd schawat dar zu. Da sach Si nichtz dar an. Da rieten die herren, Man solt das edel geslecht nicht bey einander lassen, Man solt sy tailen, vnd ettlich rieten, man solt Kung Lassla her auf gen Odenburgk¹¹⁵ fueren vnd rieten ettleich rieten,^q

m'n mitmieer

n'n Die Wiederholung des Ausdrucks Da wuerden sy bzw sew wohl aus Versen bei der Abschrift. Bl. 14^v

Die Wiederholung des Ausdrucks besnyten, in narren geklaid geklaidt bzw. vnd besni en, in narren gebant wohl aus Versehen bei der Abschrift

m'n merten

man solt in auf den Vorchttenstain¹⁴² fueren Vnd rieten, man solt Mein Junge frawn zu Rab lassen. Vnd wurden iren genaden mein man, der Kottanner¹⁴³ zugeschaft, vnd er muest auch sweren^{r^r} auf dem heiltam (*sic!*) als zu Vngern gewoenhait ist. Vnd rieten auch die herren meiner frau [fra] gnad, Si solt zu Presspurk sein. Do sprach dy edel kungInn zu mier: „wie rat ir liebe Kottannerinn,^h mocht ich ew in drey tail getailen, das tet ich gern. Ich behielt euch selber gern vnd liesz euch gern bei meinem Sun vnd hiet euch gern bei meiner tochter.“ Vnd gieng mit den herren zu Rat, bei welchem tail ich solt beleiben. Da wolten dy herren nicht anders, denn daz ich bei dem edlen kung solt beleiben. Das tet ich nicht gern, wann ich verstuend wol, daz mier der dinst vnd dy sorg vil swerer wuerd dann vor, darumb daz ich nicht sein solt in der anschaw meiner gnedigen frau; nue warn ettleich dar an, man solt den edeln kung gen Trentsch¹⁴⁴ fuern, do wer es genugsam sicher^{ee} vnd was zu den zeiten die zway gslos Trentsch vnd Pluntsch^{t^t}¹⁴⁵ dem von Ellerbach^{u^u}¹⁴⁶ enpholhen vnd da macht man den edelen kung nicht wol hin fueren von der veint wegen, Da sandt dy edel KungInn nach mier vnd sprach: „liebe Kottannerinn,^h wie rat ir mir, wo sol ich meinen Sun hin fuern“. Da riet ich iren gnaden, als ich ir des schuldig was, vnd sprach: „gnedige frau furen, wo ir wellet, Da er sicher ist; fuert in nur an ain stat, da Ir^{v^v} das heft in der hant habt vnd huett euch vor den Kungen.“ Da sprach die edel kunginn: „ir seit auch gerecht“, vnd gieng mit den herren zu Rat, wo Si iren Sun, den edelen kung hin solt fueren. Da rieten ir dy herren, Si solt in gen Odenburg¹¹⁵ furen, das gehoriet auch zu der heiligen kron gen Vngern, vnd wer auch ain slussl zu dem lant, vnd diselb [zeit]^t stat Odenburgk, die het meiner frau gnad vnd graf Vlrich von Zily diselb zeit Inn. Vnd bei demselben rat do bestund es bei. Da ward dem edlen Kung sein hof gesaczt vnd geordent, die dann bei im solten beleiben. Das was ainer, her Francz von Pöker,¹⁴⁷ ain frumer vnd ain getrewer herr, der ander was ain frommer Ritter, genant her Pangrecz von Tengelod,¹⁴⁸ der dritt der was auch ain fruemmer edelman vnd was ain Krabat vnd hies Gerzukczytomasch,¹⁴⁹ vnd zwen kamrer, der ain hies Sigmund Abdacher,^{w^w}¹⁵⁰ der ander hies Hainrich Knecht.¹⁵¹ Vnd die all heten als bey vier vnd zwainzig pherden. So was ich, elena^x Kottannerinn^x mit der Amm selbvierde frauws pild vnd ich kam vngern in die Rais vnd ward meiner frau gnad mein notduerft vast erzellen. Da gab mier ier gnad vil schoner red vnd guten trost vnd sprach: „fart freilich hin vnd lasst euch meinen tewrleichisten Schacz enpholhen sein, den ich vnder der Sün hab. Vnd hiet ich nicht mer denn ainen phennig, ich wil in mit euch tailen“. Vnd da wir nue bereit waren in dy rais, Do sant ir gnad nach graf Vlrich von Zily vnd nach dem Bischoue von Rab,⁹⁵ vnd sand nach allem hofgesind, daz dem edeln kung was zue geschafft vnd nam ainen nach dem anderen in dy kamer, vnd muesten all sweren, vnd auch^{x^x} Dy Am vnd das ander frau volkch, das ich bey mir het. Vnd das must alles auf dem heyltum swern, als dann zu Vngeren gewonhait ist, dann nuer ich allein swuer nicht, wann ir gnad

q'q Die Wiederholung des Ausdruckes rieten wohl aus Versehen bei der Abschrift

r'r Bl. 15^r

s's trentsch

t't pluntsch

u'u ellerbach

v'v Verbesser: aus er

w'w abdacher

x'x Bl. 15^v

ain vnuerczweifleichs wolgetraun zu mier het. Vnd da wuerd vns zu geschafft der edel vnd der getrew her Vreich von Eyczing,¹⁵² der het gwalt vns aus zu fueren vncz gen Odenburg.^{y'y} Vnd da wir nue auf solten sein, do nam dy edel Kunginn verlab von irem^{dd} Sun, dem edlen Kung Lassla Vnd auch seiner swe-ster Junkchfraun Elyzabeten⁵ vnd begund zehern, Vnd ich nam auch verlab mit ainem betruebten herczen, Wann ich schied mich hart von der edlen kun-
ginn, wann ich mein Junge frauw auch hertiklich mit grossen sorgen erczen
het. Vnd must auch meinen man¹⁴³ vnd meine tachter, Katherina, hinder mein
lassen, bei dem edelen geslecht. Vnd wier zugen nue da hin mit grossen sorgen
vnd mue vnd arbit, vnd het vast geregent, daz dy lakchen teuf waren, vnd
muesten den edeln kung in der wiegen durch dy lakchen tragen, daz die trager
ettwann vber die knye durch dy lakchen wueten. Der edel kung het dy heilig
kran [hinder sein] hinder sein zu Rab^{z'z} gelassen,¹⁵³ Aber ier warn vil, dy nicht
anders wanten, man fuert die heilig kron auch mit. Vnd da wir nu schier drey
stunden^{ee} warn gen Altenburg^{ee154} gezogen, da rait der edel vnd der getrew
her Vlrich^a von Eyczing zu mier vnd sprach: „wie rat ier liebe Kottannerinn,^h
meiner frauw gnad hat geschafft, wier solten in dem nagsten dorff¹⁵⁵ beleiben,
vnd das was des grossen grafen⁹⁷ vnd ist auch nyemant dar Inn vnd ist sorgsam.
Wer es meinem herren nicht zu vil, wir wolten in verrer tragen“. Da sprach
ich: „Ich rat sein auch nicht, daz wir alhie beleiben, wier wellen in tragen, so
wir verrist muegen, Vncz daz wir komen, daz wir sicher sein“. Da zug wier vncz
gen Altenburg. Vnd ee daz wier an die herberg komen, Da kam ain pot von
Rab vnd sagt vns *die*^{ee} mer, wie ain grosser auflauf zu Rab gewesen wer, Vnd
meinem herren von Zily[was] wer ain diener erslagen worden. Nu het wier
ettleich hoflewte bei vns, die machten die hant nicht aus der gebonhait lassen
vnd Riten aus dem weg vnd namen den armen lewten das viech vnd triben das
in den hof, da wir inn Zu herberg waren. Vnd das dewecht das hofgesind [nicht
guet],^b das meinem herren was zuegeschafft, gar vnilleich, vnd sprach zu mier:
„das ist nicht guet, sol mein her Kung Lassla in seinen Jungen tagen ain
Rewber gehaissen sein, Des ist doch an sein vnd vnser schuld.“ Da sant ich nach
dem edeln vnd getreuen hern Vreichen von Eyczing vnd sagt im das vnd pat
In,^c Daz er dar ob wer, daz man den armen leuten ir Viech wider geb, dar an
teet er meiner frauen gnad ain guet wolgefallen, vnd das wessiet ich wol, wann
dy armen leut hetten sich ettleich gehuldigt. Da tet der edel vnd der getrew her
Vreich von Eyczing als wol vnd sant zu dem Richter vnd hies dy toerr an dem
Markcht zue sperren, vncz daz man den armen leuten ir Viech wider geebe,
Wann es was ain grosz geschray vor dem haws von den armen leuten vmb das
viech, vnd geviel ettlichen nicht gar wol, daz sy das Viech muesten wider
geben, Vnd waren hoflewte von Dewtschen landen, vnd da belib wier ybernacht.
Des morgens hueb wir vns auf vnd zugen vncz gen Neusidel¹⁵⁶ vnd waren auch
vncz vber nacht. Smorgens hueb wir vns aber auf den weg vnd [zugen] do wir
zu dem Dorfflein¹⁵⁷ komen, Da lewttat man gegen dem edelen kung vnd gien-
gen dy armen leut mit dem heiltam (*sic!*) her aus vnd erpaten sich als dy ge-
treün gegen irem naturlichen herren. Vnd giengen ye Zwo Junkchfraun mitei-

y'y odenburg

z'z rab

a" vlrich

b" Wohl aus Versehen bei der Abschrift. Vgl den Satz nach dem Anführungs-
zeichen

c" Bl. 16^r

nander in der procesz vor dem heiltam^d,¹⁵⁸ Vnd do wir nue schier komen gegen Eysnein stat veber,^p¹⁵⁹ Da waren wier aber in sorgen, Wann man het vns gesagt, es wer ain michler zeug von geraisigen in die Eysnein Stat komen vnd es weren auch veint. Vnd es regnat gar vast vnd wir warn gar still vnd frachten vns hart. Vnd da wir nue schier zu Odenbugk^v kommen, do gieng man mit dem heiltumb^e aus der Stat vnd ain michel volckh mit von fraun vnd von manen dem edelen kung entgegen vnd enphiengen In als iren^u naturleichen herrn, vnd^{ff} do wir nu gen Odenburgk¹⁶⁰ komen, da waynaten vnd gelachten, nu wolten wir da rasten. Nu solt ir merkchen, daz desselbigen nachts,^g als wir komen waren, da kam ain solcher grasz wasser flus, daz kain mensch in der ganczen gegent was, daz ains also aines grossenn wasser flus nicht gedenkchen. Vnd solt auch freylich wissen, daz der edel Kung desselbigen nachts also vast waynat vnd als vnruedig was, daz ich lang ain als swere nacht mit Im nicht gehabt het, vnd nicht lang do komen mer, wie der Kung von Polan den edelen graue Vlreich von Zily hiet gefangen,¹⁶¹ vnd darumb ward wir vast betrübt, was vnsers hofgesindes wär, Wann wir westen wol, daz es meines herren vnd meiner frau grosser schad wer an lant vnd an lewten. Vnd nicht lang darnach, da kamen vns aber laydige mer, Wie der erbierdig prelat, der Bischoue von Gran vnd her Lassla wan von Gara gefangen weren¹⁶² vnd weren in gelaitt zu dem von Polan geritten vnd der hiet sew in dem gelaitt gefangen, Darumb daz Sie im solten helffen zu der krönung zu dem Kung Reich zu Vngern, vnd Sy heten noch ainen zweifl, daz dy heilig kron nach auf der Plintenpurg wer,¹⁶³ Darumb daz dy Sigl vnd die Slos noch an den^h tueren waren.

III.

Anmerkungen

1 Herzog Albrecht V. von Österreich (geb. 1397) wurde am 18. März 1438 zum römischen König (Albrecht II.) gewählt.

2 Albrecht und Elisabeth wurden am 1. Januar 1438 in Stuhlweissenburg, der damaligen ungarischen Krönungsstadt gekrönt. (Sie heirateten im Jahre 1422.)

3 Albrecht ist am 1. und 4. April 1439 in Preßburg bezeugt. Vgl. auch im weiteren Ráth, Károly: A magyar királyok hadjáratai, utazásai és tartózkodási helyei. Győr, 1861; Teleki a. a. O. I.

4 Königin Elisabeth mußte zwischen dem 25. April und dem 12. Mai 1439 in Preßburg eintreffen da ihr Gemahl hier — nach seinem Wiener Aufenthalt (8—20. April) und einem kurzen Abstecher in Mariazell — am 25. April wieder erscheint und bis 12. mai bezeugt ist.

5 Geboren 1436, gestorben 1505; sie wurde Frau des Königs Kasimir IV. (1447—1492) von Polen, also die Mutter des Königs Wladislaus II. (1490—1516) von Ungarn und die Großmutter des Königs Ludwig II. (1516—1526) von Ungarn. Vgl. auch Anm. 123.

6 Albrecht ist in Ofen vom 14. Mai bis 29. Juni 1439 bezeugt (CodDipl. XI, 236, 222, 281).

7 Am 23. Mai 1439. Bezüglich der Datierung vgl. Székely, György: A huszitizmus és a magyar nép. Száz. 1956, 331—67, 556—90.

8 Georg von Pálóczi wird als amtierender Erzbischof von Gran (seit 1432) das letztemal am 15. Juni 1439 genannt, am 16. November hingegen bereits als tot erwähnt

d" Über dem a das Zeichen für die zwei Punkte (ä) senkrecht durchgestrichen

e" Das d verbessert aus einem g

f"—g" Diese Stelle der Hs. ist wahrscheinlich von der Nässe schadhaf geworden und deshalb in der Hs. schwer lesbar

h" Bl. 16r Hier bricht die Hs. ab